

NOVOSTI HUBOČIJA

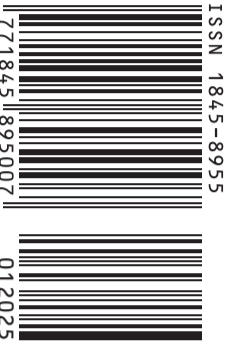
#1307

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 3. 1. 2025.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

012025

Sretan novi krug

Zoranu Milanoviću nedostajalo je petnaestak hiljada glasova da izbjegne drugi krug predsjedničkih izbora, dok je Dragan Primorac ostao miljama daleko i od osvajanja glasova svih onih koji inače biraju HDZ

str. 2-3, 5.

Jaja u dvije košare

Zoranu Milanoviću nedostajalo je petnaestak hiljada glasova da izbjegne drugi krug predsjedničkih izbora, dok je Dragan Primorac ostao miljama daleko i od osvajanja glasova svih onih koji inače biraju HDZ.

Čak da Milanović u ostatku kampanje izgubi strpljenje i žestoko uzvрати na provokacije, teško da bi to imalo većeg utjecaja na konačni ishod

ZORANU MILANOVIĆU nedostajalo je petnaestak hiljada glasova da izbjegne drugi krug predsjedničkih izbora, odnosno da postigne ono što u proteklih 35 godina nije uspjelo nikome osim FRANJI TUĐMANU: dobio je 49,10 posto ili blizu 800 hiljada glasova. Drugi krug, dakle, ipak će se dogoditi 12. siječnja i u njemu će se Milanović suočiti s DRAGANOM PRIMORCEM, kandidatom HDZ-a i partnera, uključujući Domovinski pokret. Za Primorca je glasalo 19,35 posto birača ili njih oko 315 hiljada. Nezavisna MARIJA SELAK RASPUDIĆ dobila je 9,25 posto (oko 150 tisuća), kandidatkinja platforme Možemo! IVANA KEKIN 8,89 posto (malo manje od 145 tisuća), ekstremno desni TOMISLAV JONJIĆ 5,09 (oko 83 hiljade), kandidat Mosta MIRO BULJ 3,82 (nešto više od 62 tisuće), BRANKA LOZO iz stranke DOMINO 2,41 (blizu 40 tisuća), a nezavisni NIKO TOKIĆ KARTELO 0,88 posto (oko 14 tisuća i 500 glasova). Na izbore je izišlo 46 posto upisanih u prenapuhani birački popis.

Strategija Milanovićeve kampanje pokazala se vrlo pametnom i uspješnom, a sastojala se u količinski i sadržajno vrlo suzdržanom i discipliniranom javnom istupanju te u eskiviranju pokušaja ANDREJA PLENKOVIĆA, Dragana Primorca i Marije Selak Raspudić da ga isprovociraju na nekontroliranu reakciju, odnosno da ga namame u svađu i da čekaju da izgubi živce. Takva strategija, koja ne plijeni ljepotom i sasvim je podređena cilju, ne bi bila ni uspješna ni moguća da joj okolnosti uvelike nisu išle na ruku. Radi se, ponajprije, o tome da hrvatski birači tradicionalno teže uspostavljanju kakve-takve političke ravnoteže i nisu skloni da sve ključne poluge vlasti predaju istoj opciji: to što HDZ drži parlamentarnu većinu i Vladu daje ozbiljnu prednost predsjedničkom kandidatu koji ima podršku najjače opozicijske stranke, naročito ako su na strani tog kandidata politička težina, vještina i iskustvo, kao što je slučaj s Milanovićem. Ukoliko se traži protuteža Plenkoviću i HDZ-u, onda je valjda najlogičniji izbor onaj koji se proteklih godina dokazao kao najuvjerljivija – što konkretna, što verbalna – brana premijerovim autokratskim nagnućima i HDZ-ovu shvaćanju državnih institucija kao stranačkog servisa. To je prednost koju bi teško dostigli i kandidati neusporedivo kompetentniji i karizmatičniji od onih što su bili Milanovićevi konkurenti u prvom krugu ovih izbora. U prilog mu je, usto, išla i relativno kratka kampanja koja je pritom bila dodatno skraćena blagdanima i atmosferom praznovanja.

Dragan Primorac ostao je miljama daleko čak i od osvajanja glasova svih onih koji inače biraju HDZ. Nikakvo čudo, s obzirom na to da je prije 15 godina izbačen iz HDZ-a zbog toga što se, mimo stranačke odluke, kandidirao za predsjednika Republike te time malo doprinio pobjedi tadašnjeg SDP-ova predsjedničkog kandidata IVE JOSIPOVIĆA, ali i s obzirom na to da mu se kampanja svela na isprazno oponašanje Plenkovićevih napada na Milanovića i na ponavljanje naučenih fraza o zajedništvu, ljubavi i svijetloj buduć-

Kako iz zagrljaja? – Primorčev izvjesni debakl bit će i težak poraz Andreja Plenkovića
(Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 03/01/2025

NOVOSTI
#1307

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujo Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Guđzević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Marko
Kostanić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišljević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

nosti. Primorac, osim toga, nije dao uvjerljive odgovore na najmanje dvije ozbiljne afere s kojima su ga suočili istraživački novinari. U prvoj je riječ o načinu na koji se njegova majka, uz sinovljevu svesrdnu pomoć, došla gradskog stana u Splitu po cijeni upola manjoj od tržišne, dok se u drugoj radi o tome da je Primorac kao ministar znanosti i obrazovanja oštetio državni proračun za 3,6 milijuna eura tako što je 2008. godine, bez pisanog ugovora, naručio građevinske preinake u zgradi koju je njegovo ministarstvo unajmilo od privatne tvrtke; te preinake, kao i nabava luksuznog namještaja, bile su u funkciji ministrova osobnog komoditeta. Za uspjeh u visokoj politici nije dovoljna samo neumjerena ambicioznost, a Primorac ni u ovoj kampanji, ni prije toga, nije pokazao da raspolaže drugim preporukama za politički posao osim te jedne jedine. Plenković je – to je, na kraju, i sam priznao – kandidirao Primorca ponajviše zbog toga što nitko od viđenijih HDZ-ovaca nije htio na megdan Milanoviću, svjesni da su im šanse vrlo male i da poraz može naškoditi njihovim budućim karijernim planovima. Primorac se, pak, mjesecima nudio Plenkoviću za tu ulogu, premda je i dalje nejasno što ga je navelo da to čini, to jest da se izlaže javnom blamiranju.

Marija Selak Raspudić nema naročito razloga da bude zadovoljna ishodom izbora, ali nema ni razloga za očaj. Njezina strategija bila je da se primarno obraća biračima HDZ-a i da ih pokuša uvjeriti da je ona bolji izbor od nestranačkog Primorca u pogledu toga da bi u drugom krugu imala bolje izgleda protiv Milanovića: tome je služila njezina kontinuirana kritička fokusiranost na aktualnog predsjednika i tek usputno spominjanje Primorca; nije htjela naljutiti HDZ-ovce. Podcijenila je lojalnost glavnine HDZ-ovih birača i precijenila je svoje retoričko umijeće koje se povremeno spuštalo na razinu teatralnog recitiranja patetičnih sastava. Oko 150 tisuća

glasova, koliko je dobila, može biti solidan zalag za osnivanje stranke, ali i ne mora značiti puno, kao što se pokazalo mnogo puta u prošlih 35 godina hrvatske politike. Osjeća je slične onima Selak Raspudić u vezi s izbornim rezultatima mogla bi dijeliti i Ivana Kekin. Potvrdila je rezultat koji Možemo! dobiva u relevantnim anketnim istraživanjima, vodila je borbenu i energičnu kampanju, i – usprkos nekim nesnalaženjima – demonstrialala veliki politički potencijal. U izbornoj noći pozvala je svoje glasače da 12. siječnja zaokruže Zorana Milanovića.

‘Nisam Šiva, nemam sto ruku, imam samo dvije, lijevu i desnu, i pružam ruku svima da barem oko nekih stvari budemo na jednoj strani, oko mira, oko sigurnosti i u školama i na našoj granici... Borit ću se za Hrvatsku sa stavom, protiv uzurpacije vlasti i nasilja, a te vrste nasilja u Hrvatskoj je bilo previše. Nastojat ću da mi nitko ne bude neprijatelj’, rekao je Milanović u prvom obraćanju nakon

objave rezultata. Time je dao do znanja da ni u drugom krugu ne namjerava upasti u stupicu kave s Plenkovićem, a pogotovo ne s Primorcem: nesporno je da ima praktički nedostižnu prednost i da u predstojećih deset dana kampanje treba samo rutinirano privesti stvari kraju. S druge strane, Plenković i Primorac navijestili su u izbornoj noći da će i ostatak kampanje bazirati na udarima po Milanoviću, s nadom da će on u nekom času izgubiti strpljenje i žestoko uzvratiti. No čak da se to i dogodi, teško da bi imalo većeg utjecaja na konačni ishod: razlika je prevelika u svakom pogledu, a nije točno da je drugi krug sasvim nova utakmica, čime se hrabre Primorac i Plenković. ‘Milanović nema program’, izjavio je Plenković. ‘Prevladala je teza kako ne treba sva jaja u istu košaru, što je pomalo smiješno, ali ‘ajde.

Ivana Kekin i Marija Selak Raspudić (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

Dobio je blizu 800 hiljada glasova – Zoran Milanović (Foto: Antonio Bronić/Reuters/PIXSELL)

Podsjećam sve građane na postignuća koja je Vlada učinila – sve je to Vlada učinila, a ne Milanović. Cilj izbora Dragana Primorca je da sve naše institucije funkcioniraju skladno, da se držimo naših partnera, EU-a i NATO-a, a ne da idemo prema Rusiji i Istoku. To je bio odabir, a ne odabir da sva jaja budu ili ne budu u istoj košari.’

Koliko god nastojao sebi stvoriti alibi za kandidaturu nestranačkog čovjeka, jasno je da će Primorčev izvjesni debakl biti i težak poraz Andreja Plenkovića, jer se sam Plenković potrudio da bude tako. Bio je najgrlatiji u javnom poticanju Primorca da poduzima bezglave nasrtaje prema Milanoviću, premda je bilo očito da ta strategija ne luči željene efekte i da ne doprinosi ničemu osim Primorčevoj blamaži. Premijerova opsjednutost Milanovićem i njegova iracionalnost u tom pitanju nadjačali su sposobnost racionalnog sagledavanja situacije: umjesto da se diskretno odmiče od sjene Primorčeva poraza, on se ustrajno gurao i gura da u što većoj mjeri preuzme na sebe taj fijasko. Je li Plenković spreman prihvatiti Milanovićevu ispruženu ruku poslije 12. siječnja? Zasad se ne čini da jest, ali ne bi mu bilo politički mudro da ostane okamenjen u tom stavu, odnosno da ignora Ustav i poruku koju su mu poslali birači. Čini se iscrpljenim i dotrajanim njegov koncept durenja na svakoga tko mu proturječi i tko nije dovoljno oduševljen njegovim zaslugama za Hrvatsku: nastavak forsiranja te djetinjaste dosljednosti neizbježno ga vodi u politički ćorsokak ili na političku nizbrdicu s koje nema povratka. Ima priliku da relativno elegantno i na opću korist zbaci bukagije kojima je sam sebi okovao noge još prije pet godina kad je Milanoviću obećao ‘tvrdu kohabitaciju’. ■

Srdela na suhom

Ranijih par godina lovile su hrvatske ribarice do 40 tisuća tona srdele, a ove godine ni deset. Na smanjenu biomasu srdele utjecala je i veća brojnost predatora, no prvi uzrok ipak je porast temperature Jadranskog mora. Uz bok tome stoji ukupno prekomjeran maritimni ribolov

NAZIVA se često i hraniteljicom našom, iako moderni čovjek u tome prepoznaje određeni sarkazam, jer srdela nema izbora. No taj nadimak potječe iz davnine, i zapravo oslikava dublji odnos zahvalnosti prirodi i štovanja života. Nešto poput onoga kad Indijanci pjevaju duhu bizona kojeg su usmrtili da bi njegovim mesom nahranili pleme. Čovjek se tu ne izdiže ponad ostatka svijeta, a ujedno nalazi viši smisao u integralnoj međuovisnosti svega postojećeg. Uglavnom, vezanost naroda s Mediterana, tako i ove strane Jadrana, za tu konkretnu riblju vrstu korjenita je i sudbonosna. Takav jedinstven status duguje srdela ponajprije činjenici da je uvijek bila relativno lako dostupna, u velikim količinama, stoga i jeftina.

Pa, tako je bilo makar dosad, stotinama godina unatrag, ali po novome više nije, i svašta smo tu prinuđeni revidirati. Prije svega, nema više toliko srdele u Jadranskom moru, osim što je ovih dana nastupila i redovna zimska zabrana njihova izlova sve do polovine veljače, a tradicijske vrijednosti neće nam pritom biti od pomoći. S dodatnih mjesec dana lovostaja na proljeće, i s reduciranim kvotama u međuvremenu, kroz ukupno mjesec i pol, od njih ćemo svježih u idućih pola godine očito više apstinirati negoli ih uživati. A još će biti dobro ako zatim odmah ne budemo prinuđeni uvoditi interventni lovostaj, ako se populacija srdele dovoljno ne obnovi.

Hrvatska ribolovna flota, inače, u pojedinih sezonama zadnjih godina osiguravala je gotovo polovinu izlova srdele u EU-u. Ipak, nije to pohvatano u mreže samo na Jadranu, ni slučajno, nego su najveće ovdašnje ribarice krstarile i drugdje, uokolo, međunarodnim vodama Sredozemlja. Veliki dio ulova je usmjeren u konzerve, gdje srdelu nadalje prepoznajemo kao sardinu, i to po mogućnosti u suncokretovu ulju. U tom vidu ona predstavlja nutricionistički najzdraviju konzerviranu hranu, dok srdela ionako sadrži za ljudske potrebe upravo idealnu kombinaciju poželjnih masnoća. Uostalom, napominjemo da je riblja konzerva inovirana ovdje, u Istri, kao metoda pouzdanog čuvanja onoga što su domaćice prethodno držale u teglama.

Ostatak toga novijeg ulova završavao je preko veletržnica u raznim zemljama EU-a, možda i u Portugalu, europsko-unijskom šampionu u konzumaciji ribe. Mi smo tu skromni, s oko 15 kilograma po stanovniku godišnje, dok Portugalci dosežu 60. No sam Portugal ne spominjemo zbog statistike, nego podsjećajući na jednu vijest otprije 15 godina. Tamošnja populacija srdele, tzv. *stock* ili *zaliha*, kako se naziva ekonomski, doživjela je tada kolaps, urušila se do nepre-

Uvijek je bila relativno lako dostupna, stoga i jeftina – srdela
(Foto: Hrvoje Jelavić/PIXSELL)

poznatljivosti. Izlov te plave ribe je drastično smanjen, i ni dandanas nije oporavljen, što moramo ubilježiti pod veoma zlokobno upozorenje.

Nema tu puno misterije, duh srdele nije nam okrenuo leđa samo tako, jer su ključni razlozi bili više ili manje poznati već u portugalskom slučaju. Na prvome mjestu za uzrok nestajanja skloni navoditi složeni klimatski poremećaj, s promjenom temperature mora i popratnim faktorima. Drugo zauzima notorna spoznaja da smo u svakom slučaju daleko pretjerali s izlovom, opustošili i pučine i pličine, ali ne tek uslijed rasta ljudske populacije. Srdela i druga najzastupljenija sitna plava riba, inćun, ne koriste se samo za ljudsku prehranu, nego i u svojstvu krmiva pri uzgoju tune, najveće i najskuplje njihove rodice na tržištu. Tuni se, međutim, sirotinja na peškarijama u pravilu ni ne primiče, ako znamo da je četiri do pet puta skuplja od srdele.

UTOM smislu dospjela je srdela u funkciju usporedivu s onom kukuruza kod uzgoja goveda, a znan je utjecaj naglog uspona intenzivnog stočarstva na klimu. No rastuća srednja klasa mašta o izobilju crvenog mesa, a ona malo viša osobito preferira tunin stejk i karpao, dok niži slojevi oskudijevaju i srdelom i kukuruzom. S tom svrhom, gdje srdela masovno skončava po tunogojilištima, upada u oko simbolika, dakle preneseno značenje relacije u kojoj veća riba jede manju. Iščezavanje narodne ribe u tom kontekstu moralo bi valjda izazvati nekakvu reakciju, ali Hrvatsku je svejedno poklopila čisto riblja šutnja.

nom sektoru. Europska unija orijentirala se na politiku suzbijanja ribarstva kroz interventne zabrane izlova, kao i smanjenje kontinentalne flote. Potonja metoda osjeća se kod nas veoma bolno, pa je tzv. *scrapping*, poticano uništavanje ili prenamjena specijaliziranih ribarskih plovila, na životu ostavio samo krupnije, tržišno moćne brodare. Srećom, to su u Hrvatskoj danas velikim dijelom izvorno ribarsko-zadrugarski subjekti, poput onih s Ugljana. S druge strane, uvode se sve više i lovostaji ili, mjestimično, trajnije zabrane izlova, od kojih je u rh glavna ona za Jabučku kotlinu.

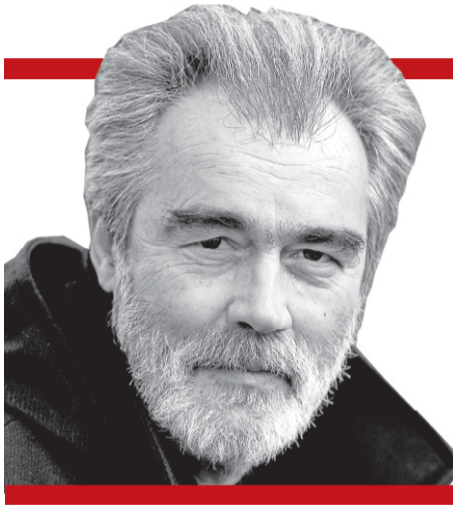
TA podmorska udolina, smještena približno sredinom Jadrana od Hrvatske prema Italiji, bila je područje najintenzivnijeg kočarenja. No ona je i osnovno mrijestilište većine ribljih vrsta kod nas, pa je odnedavno zaštićena totalnom zabranom svakog izlova. Sa svojih preko 200 metara dubine u Jadranu, koji je većim dijelom bitno pliči, s izuzetkom Južnojadranske kotline, gdje se dno spušta na više od 1200 metara, udolina zvana po hridi Jabuka istinsko je utočište ovdašnjeg ribljeg svijeta. Zabrana je ubrzo dala vidan rezultat, ali srdela je usprkos tome zapala u krizu, ne samo prirodno-cikličkog tipa.

Takvom zadnjem parametru može se navodno pripisati dio uzroka nestajanja srdele, što se vidi po istodobnom rastu biomase inćuna. Dvije najmanje plave riblje vrste, naime, konkurentice su u istom staništu, preferirajući zajedničku ishranu. Njihova biomasa stoga naizmjenično pada i diže se, ali oscilacije najčešće nisu baš toliko izražene kao ovaj put. I dok čekamo efekt aktualnog lovostaja te pretpostavljenog prirodnog ciklusa, zagledati nam se je u strateško žarište ove sveukupne problematike, mimo pukog vaganja po ribarnicama. Ugroženost globalnog ekosustava potječe definitivno iz pretjerane eksploatacije svih resursa, bilo da crpimo fosilna goriva iz dubine zemlje nauštrb klime ili tek mrežama oremo podmorje. Rastuće ekonomske razlike u svijetu pritom ukazuju na krajnji horizont prehrambeno-industrijske akceleracije koju ne pogoni presudno glad koliko profitni imperativ kapitala. Regulatorni pritisak na ribolovnu industriju polučit će dugoročno posljedice ne bolje od pokušaja da problem Jadrana pretežno rješavamo lovostajem u Jabučkoj kotlini. Jadransko more ipak je uvala Sredozemnog, kao što je ribarstvo niša globalne ekonomije podvrgnute bezuvjetnom zahtjevu nemogućega vječnog rasta. Ako tome ubrzo ne stanemo na kraj, očito ćemo nepovratno zatrti i hraniteljicu nam srdelu i vlastiti izbezumljeni soj. ■

Vratimo se onda još malo praktikalijama, radi ilustracije: ranijih par godina lovile su hrvatske ribarice do 40 tisuća tona srdele, a ove godine ni deset tisuća. Na smanjenu biomasu srdele utjecala je i veća brojnost predatora, ovaj put morskih – delfina i sponemute tune, divlje u ovom primjeru. Njihove su se populacije u ovom stoljeću donekle obnovile, što se itekako osjetilo u zakonitosti prirodnog im odnosa sa sitnom ribom. No prvi uzrok svega ipak je porast temperature Jadranskog mora, bez obzira na to što je ono najsjeverniji kutak Mediterana, pošto se u nj obično ne računa i Crno more. Uz bok tome stoji ukupno prekomjeran maritimni ribolov koji je dosegao kritičnu točku još 1960-ih godina, prvi put na svjetskoj razini probivši prag od 50 milijuna tona ulova.

Mada je planetarna riblja biomasa uto dočekala svoj premijerni kolaps, bjesomučno je izlovljavanje pojačano bez obzira na tako alarmantno stanje. Od zadnje se dekade 20. stoljeća do danas ta stavka drži na oko 80 milijuna tona, ne uspinjući se dalje ponajviše zbog ubrzanog otvaranja farmi ribe i morskih plodova. U novije vrijeme, uzgojem se dobiva hrane iz mora otprilike koliko i direktnim ulovom, što je općenito povezano s navedenim skokom broja ljudi. Zasad problem i dalje nastojimo riješiti prvenstveno unutar prehrambeno-industrijskog sektora, ne zadirući u strukturu svjetske ekonomije generalno.

Pored vizija čovječanstva koje proteine nalazi dominantno u soji i kukcima, najviše mjera poduzeto je tako u samom ribolov-

Deset strana
drugog kruga

PIŠE Viktor Ivančić

Čista je podvala kada se premijer i njegov džepni predsjednički kandidat verbalno distanciraju od ekstremističke desnice, te se – iako vlast dijele s proustaškim DP-om – izdaju za reprezentante političkog centra. Imajući u vidu njihovu nestašnu dob, slučaj ću u hodu definirati kao krizu srednjih govana

UNEDJELJU, 12. siječnja, kao i svaki odgovoran građanin uputit ću se ka biralištu. Bit će možda sunčano zimsko jutro, bura će raščistiti nebo, zrak će biti suh i ugodan, povoljan za udisanje, ili neće, svejedno, u svakom je slučaju tih par stotina metara do glasačkoga mjesta bolje prevaliti zaobilaznim putem. Priuštiti si staračku šetnju i kratko promišljanje prije svečanoga demokratskog čina. Razgazit će cipele i razbistriti glavu. Mislim, dakle, postolom.

Izbor se ovoga puta čini omamljujuće jednostavnim. DRAGAN PRIMORAC je totalna katastrofa. ZORAN MILANOVIĆ je ipak manja katastrofa. Čak i znatno manja katastrofa, koliko god nas profesor PUHOVSKI, sa stalnim boravištem u TV-ekranu, uvjeravao u suprotno. Odgovoran čovjek tad se opredjeljuje se za onu katastrofu koja će polučiti manju štetu. Doduše, u ovim me godinama više zakuplja šteta uzrokovana radom tjelesnih organa, nego organa vlasti, ali treba povesti računa i o široj zajednici, o nacionalnim interesima, društvenim perspektivama i slično.

S druge strane, priznajem da mi je sve više zlo od biranja manjeg zla. Tko što radi, Hrvati nagadaju tko je zdraviji od više političkih bolesnika u ponudi, u pravilu tipujući na pogrešne. Ne pristajati na takvu ucjenu, bojkotirati izbore, čini se jedino moralno ispravnim. Znam da je ona fraza koja kaže da, birajući manje zlo, u konačnici ipak biramo zlo, već postala prilično otrcana, no – što fali otrcanosti? Zar se kao otrcani primjerak ljudske vrste koji zaobilaznim putem šeta do glasačkoga mjesta, s idejom da zaobiđe i njega, ne bih idealno uklopio u nedjeljni pejzaž zgužvanoga splitskog kvarta?

S treće strane, apstinencijom od izbora posredno pomažem Primorcu da se doka pa predsjedničke funkcije, jer bih oduzeo Milanoviću jedan glas, onaj moj. Stanokradica na čelu države, čovjek koji slaže čim se osmjehne, to nipošto ne slični na povoljan demokratski rasplet. Dolaskom marionete ANDREJA PLENKOVIĆA na Pantovčak bio bi instaliran zadnji krak kriminalne hobotnice HDZ-a. Sistem bi se usavršio. U okolnostima kad je Milanović glasnjiji od cjelokupne opozicije, to je zajamčena regresija. Blagu jezu izaziva već to što je Primorac ušao u drugi krug – razmišljat ću dok šetam – još sedam krugova, dakle, i eto Hrvatske kakvu su zamišljali njeni utemeljitelji.

S četvrte strane, izvjesno je da će Milanović smlaviti protukandidata i bez moje

pomoći. Zamalo ga je zbrisao već u prvome krugu. Glasam li za njega, posve je sigurno da će iznevjeriti moja očekivanja, jer od osobe kojoj dajem svoj glas očekujem, kao minimum minimuma, da ne glorificira FRANKU TUĐMANA, da ne dodjeljuje odlikovanja ratnim zločincima i polusvijetu što je uhdio novinare, da ga ne tresu šovinističke strasti kada govori o Bosni... a aktualni predsjednik tome ne može odoljeti. Prema tome, razumno gledajući, sabotiranjem izbora, po cijenu da time radim u korist grozomornog Primorca, lišavam se neizbježnog razočarenja i pokazujem brigu o svome emocionalnom i mentalnom zdravlju.

S pete strane, ustreptali liberali i vjernici parlamentarizma s pravom bi me optužili da izbjegavam 'građansku dužnost', iskrcajavajući težak teret na moju savjest. Kako ću sutra u novinama kenjati protiv loše i pokvarene vlasti ako sam, apstinirajući od izbora, pridonio njenom ustoličenju? Gdje mi je obraz? Što bi ostalo od demokracije kada bi svi, poput mene, zanemarivali svoje demokratske obaveze? Dok zaobilaznim putem budem napredovao ka biralištu, razmišljajući da usput negdje popijem kavu i malčko odgođim svečani čin, utvarat ću da i jato galebova koje uz tešku skriku doručkuje u obližnjem kontejneru osuđuje moje neodgovorno držanje: 'građanska dužnost', 'građanska dužnost', bježiš od 'građanske dužnosti'...

SA šeste strane, u hodu ću osjetiti da me za takve prigovore boli don. Nije mi milo kada me podmazuju poput zupčanika u glasačkome stroju kako bih se uspješno priključio smotri demokratskog folklor. Galeblji agitprop namjerno polazi od pogrešne pretpostavke da se građani koji ne pristupaju izborima, zbog indolencije ili neobjašnjive potrebe za destrukcijom, odbijaju politički izjasniti, premda se oni izjašnjavaju savršeno jasno: protiv svih predloženih kandidata. Zašto bih apatiju zamijenio pseudoangažmanom, pitat ću se, ako se kao subjekt demokratskog odlučivanja ostvarujem na svega par minuta u četiri godine, a k tome sam čin glasanja podrazumijeva kompromis s vlastitim uvjerenjima?

Sa sedme strane, duboko sam uvjeren da bi eventualni izbor Primorca za predsjednika vodio u tragediju. Točnije, u završni čin tragedije. HDZ bi preko njega preuzeo zadnju instituciju koju ne drži pod kontrolom i dovršio okupaciju države. Kontrolirajući vojsku, Milanović barem sprječava da nas

Plenkovićevo sluganstvo prema 'zapadnim saveznicima' ne odvede u nepotrebna krvo-prolića. Osim toga, čista je podvala kada se premijer i njegov džepni kandidat verbalno distanciraju od ekstremističke desnice, te se – iako vlast dijele s proustaškim DP-om – izdaju za reprezentante političkog centra. Imajući u vidu njihovu nestašnu dob, slučaj ću u hodu definirati kao *krizu srednjih govana*.

S osme strane, tužni paradoks demokratskih izbora u tome je što nekome *dajete* svoj glas, a on vam ga istovremeno *otima*, jer nema nikakvu obavezu da poštuje razloge zbog kojih je glas dobio, pa to, naravno, neće ni činiti. Drugim riječima, vaša je današnja 'izborna volja' u službi nečije buduće samovolje, iako među njima ne mora postojati ni jedna dodirna točka izuzev čina ritualnog legitimiranja, tj. izbora. Namjera je, dakako, da vas se prinudi na preuzimanje odgovornosti za odluke u čijem donošenju pouzdano neće te sudjelovati. Zašto bi se čovjek koji drži do sebe dao uvlačiti u tu demokratsku paralazu?

S devete strane, netko bi mi s dosta prava mogao reći da se prenemazem i konfabuliram znajući da Milanović ne može izgubiti izbore, protukandidata je, naposljetku, umalo slistio već u prvome krugu. Anarhiziram na sigurnu kartu. Oštrim radikalne misli u toplini busije. Da je gusto, da su odnosi snaga drugačiji, da je situacija iole neizvjesna, ne bih se poput krepaline klatario zaobilaznim putem do biračkoga mjesta i izvodio bijesne gliste, nego bih pojurio koliko me noge nose, zaokružio na listiću svog favorita i još mu podvukao ime kao znak položenih nada. Primjedbe su možda točne. Ali možda i nisu. Procjene nečijeg talenta za nepraktičnost znaju biti manje pouzdane od predizbornih anketa.

S desete strane, što ako Milanovićevo pobjeda nije tako sigurna? Što ako su hadezeovski banditi u pravu kada tule da je drugi izborni krug 'sasvim nova utakmica'? Što ako mafija ipak ima šanse zaposjesti i Pantovčak? Ne bi li onda trebalo prestati s kenjkanjem? Ne bi li trebalo sklopiti onaj kompromis sa samim sobom i pošteno priznati: kandidat Z. M. je kakva-takva brana od nasilja HDZ-ove strahovlade, mada je nedavno dodijelio državno odlikovanje čovjeku koji mi je, kao nasilnik HDZ-ove strahovlade, osam godina prisluškiavao telefon. Treba mu dati glas i prestati tražiti opravdanja za pasivnost!

Razumije se da će mi upravo tada zazvoniti mobilni telefon, taman dok se uzbrdicom iza hotela Park budem približavao biralištu, jer će me zvati drugarica. 'Samo sam te htjela obavijestiti da ti je umrla baba', kazat će. 'Baba?' 'zgranut ću se.' 'Ali baba mi je umrla prije više od pedeset godina. A ona druga, koju nisam ni upoznao, prije više od sedamdeset.' 'Pa to ti i kažem', reći će moja drugarica i prekinuti vezu.

Stvarno, jebote! – sijevnut će mi kroz glavu. I to toliko snažno da se kao odgovoran građanin okrenem na peti i uputim u suprotnome smjeru. Ne mogu danas glasati. Umrla mi je baba. ■

Izbor u drugom krugu između manje i totalne katastrofe – Milanović i Primorac (Foto: HINA/POOL/Damir Senčar/PIXSELL)

Ivan Turudić – protagonist godine
(Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

skih 'poduzetnika', koji je trajao gotovo do zadnjeg dana 2024. godine. U medijske rubrike vratili su se nakon višegodišnje javne hibernacije. Nije bila riječ o crnoj kronici, nego unutarnjoj politici. Novinari su, naime, počeli podsjećati na Turudićeve prijatelje. 'No čak i sad ne odričem se prijateljstva s njim', rekao je prije desetak godina Turudić, komentirajući uhićenje poduzetnika IGORA MLINARA, čovjeka koji je u vrijeme druženja s novim državnim odvjetnikom organizirao najveću operaciju curenja istražnih informacija u povijesti Hrvatske. Zahvaljujući korumpiranim policajcima, preko Mlinara i njegovih ljudi prodavali su se materijali iz najvećih akcija protiv organiziranog kriminala, među ostalim, navodno i o HRVOJU PETRAČU, Sanaderu, MILANU BANDIĆU, nar-komiljeu, korupciji u HAC-u... I o postupcima protiv MIRE VRLJE, bratića tužitelja Turudića. Čovjek koji je ove godine najavio borbu protiv curenja tajnih istražnih informacija, odbio se tako odreći osobe koja je zaslužna za njihovu historijsku poplavu. Samo, Turudić se zarekao zaustaviti praksu jer su materijali išli medijima. Njegov tadašnji prijatelj je to radio u smjeru krimosa koji su bili pod istragom. Ispostavilo se da su neki od spomenutih i dalje aktivni u kriminalu, i to u dogovoru s elementima aktualne hrvatske vlade. Petrač je s dva sina, nekolicinom doktora, dilera medicinskom opremom i s ministrom zdravstva Vilijem Berošem osumnjičen za namještanje natječaja po hrvatskim bolnicama. Pri samom kraju godine, pojavio se i NIKICA JELAVIĆ, kao najbizarniji dio predsjedničke kampanje. A potom i PETAR PRIPUZ. Pripuz je za povredu časti i ugleda tužio SANDRU BENČIĆ zato što ga je povezala s nekim sumnjivim poslovima, a Jelavić je najavio isti tip tužbe protiv Benčić, IVANE i MILE KEKINA, zato što je nazvan mafijašem. Unatoč činjenici da je Jelavić bio optužen za niz mafijaških kaznenih djela, uključujući i naručivanje likvidacija, dok je Pripuz bio protagonist procesa protiv Bandića i nekoliko drugih neuspjelih optužnica, i jedan i drugi su oslobođeni svih sumnji. Čisti pred hrvatskim pravosuđem, ugledni poduzetnici su 2024. godine javno dijelili lekcije o moralu u politici, pravnoj državi i važnosti zaštite časti i ugleda.

Od Turudića do veleizdajnika

Spominjanje A.P.-a stvorilo je Lex AP, čovjek koji je omogućio curenje informacija sada ima ulogu čepa, reafirmiran je niz kontroverznih poduzetnika, RH će plaćati ratne zločine koji za nju ne postoje, tvrdu desnicu predvode veleizdajnici, a Vladi svakako ide s genocidom

Turudić

GLAVNI državni odvjetnik IVAN TURUDIĆ najistaknutiji je protagonist 2024. godine. Uz glasno negodovanje opozicije ipak je došao na čelno mjesto kaznenog progona u Republici Hrvatskoj. Imenovanju je prethodilo višetjedno curenje istražnih detalja korupcijskih istraga, iz kojih je postalo razvidno višegodišnje tepalačko dopisivanje Turudića s tadašnjom državnom tajnicom JOSIPOM RIMAC, dok je bila pod istragom DORH-a. Mediji su podsjetili i na Turudićevo noćno vozikanje po Zagrebu s nogometnim bossom ZDRAVKOM

MAMIĆEM, također pod istražnim statusom. Unatoč otporu oporbe i šire javnosti, koja je ponukala ZORANA MILANOVIĆA da se uključi u parlamentarne izbore i izazove oštru reakciju Ustavnog suda o nespojivosti njegove pozicije i kandidature na parlamentarnim izborima, ANDREJ PLENKOVIĆ nije posustao. Turudića je još IVO SANADER označio kao 'našeg dečka', čovjeka od HDZ-ovog povjerenja. Plenković je, uz to, tražio osobu koja će konačno začepiti curenje informacija iz tajnih faza istraga na štetu HDZ-a. Motivi su bili i osobne prirode. U jednom od mobitela, vjerojatno istom onom u čijem je smjeru Turudić slao komplimente Josipi Rimac, uporno se spominje čovjek s inicijalima

A.P., kakve posjeduje i premijer. Zato je 2024. donesen i Lex AP, koji predviđa zatvorsku kaznu odgovornima za curenje tajnih podataka u medije. Njihov dečko i egzekutor nove odredbe, Turudić je ubrzo krenuo u akciju. Krajem studenog DORH je pokrenuo istragu protiv pojedinaca koji su medijima dostavili istražne dokaze o sumnji u korupciji Plenkovićeovog ministra VILJIJA BEROŠA.

Poduzetnici

Turudićevo imenovanje na čelo DORH-a važno je i zbog jedne nuspojave. Bio je to početak simboličkog povratka tranzicij-

Zločinci

Hrvatska je proteklih 12 mjeseci doživjela i simbolički *revival* ratnih zločinaca. Vlada je izravne počinitelje i naredbodavce likvidacija civila i zarobljenika lišila obaveze da plaćaju odštetu žrtvama njihovih djela. Milijuni eura plaćat će se iz proračuna. S 30 godina odmaka, takve individue sada mogu ležerno konstatirati da su ubijali na račun Republike Hrvatske. Zoran Milanović je nastavio s raspačavanjem odličja u smjeru ljudi iz sličnoga miljea. Poslije BRANIMIRA GLAVAŠA, kojemu je vratio odličja, ove je godine za 'osvjedočenu hrabrost i junaštvo u Domo-vinskom ratu' nagradio SMILJANA RELJIĆA, TUĐMANOVOG obavještajca koji je uhdio kritičke novinare devedesetih godina. Odlikovao je i ŽELJKA SAČIĆA, kojeg su zastara i hrvatsko pravosuđe spasili od progona za zataškavanje ubojstva civila u Gruborima. Tijekom recentne kampanje, član Mosta MIRO BULJ obećao je vratiti generalski čin MIRKU NORCU, koji je zapovjedno i lično okrvavio ruke u Lici. Veličao je i SLOBODANA PRALJKA, osuđenog u Hagu na višegodišnju kaznu. Pri kraju godine u Lori je premijerno prikazan film JAKOVA SEDLARA, u kojem se negiraju ratni zločini na toj lokaciji. Otkrili smo da je njegovu izradu financiralo Ministarstvo branitelja, niz općina, gradova i državnih

poduzeća. Godine 2024. Vlada je tako počela financijski podmirivati zločine i financirati filmove u kojima se oni nikada nisu desili. Predsjednik je simbolički nagradio one koji su zločine zataškavali i isljeđivali novinare zaslužne za njihovo razotkrivanje. Stranke poput Mosta nametnule su ih kao opću mjeru društveno-političkog morala. Što javnost misli o tome, pokazuje akcija Inicijative mladih za ljudska prava, koja već duže vrijeme izražava protivljenje dodjeli i vraćanju odličja zločincima. Nakon što su na Trgu bana Jelačića izvjesili poruke poput želje da 'kao društvo češće pomislimo 'a što smo mi njima radili' i počnemo kolektivno čistiti u svom dvorištu jer je i to domoljublje', zaprimili su niz prijetnji zbog kojih je intervenirala i policija.

Vojnici

Ministar obrane IVAN ANUŠIĆ, čovjek koji se uzdao u Sedlara da konačno otkrije 'istinu' o nepostojanju zločina hrvatskih vojnika u Lori, ponosno je najavio uvođenje obaveznog vojnog roka. Dojučerašnji navodni oponent Plenkoviću u HDZ-u, dobio je distrakciju kojom se može bavljati. Njegovi planovi za mladiće su dvojak: da ih nauči rukovati oružjem i da iz vojarni izađu kao mužjaci po ukusu njegove stranke. 'Nije svrha vojnog roka samo odlazak u rat nego da se resocijalizira na specifičan i drugačiji način, da se navike koje su loše možda promijeni i prihvati neke druge', rekao je Anušić. Pitanje je, međutim, kakav će biti uspjeh. Obavezni rok zamrznut je davne, krizne 2008. godine, zato što je većina mladića, pozivajući se na ustavom zajamčeni priziv savjesti, birala civilnu službu. Nove generacije, između 17 i 18 tisuća mladića godišnje, vjerojatno će se dobrim dijelom opredijeliti za civilnu opciju, obesmišljavajući tako Anušićevu plansku pedagogiju.

Stanovi

Parlamentarni, evropski i predsjednički izbori potvrdili su politički *status quo*. HDZ je dobio prve i druge izbore. Treće će, izvjesno je, ostali u rukama Milanovića. Nije imao konkurenciju. Sanaderov ministar DRAGAN PRIMORAC u utrku je donio karizmu mokre krpe, gotovo trumpovski odnos prema istini i naramak afera vezanih uz nabavu namještaja i stanova na štetu Republike Hrvatske. Ispostavilo se da se možda nije zadržao puno u ratu, ali je to vrijeme kvalitetno iskoristio. Prije nego što je otišao u Ameriku, sudjelovao je u racijama po stanovima srpskih civila u Splitu.

Pećinari

U sva tri izbora, pokazalo se da ljevica mora mijenjati strategiju i prioritete, dok krajnja

Plenković i Milanović – Vlada jednog financira negiranje ratnih zločina, drugi odlikuje bivše osumnjičenike (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

desnica nije iskoristila zapadni *zeitgeist*, u kojem ozbiljni fašisti preuzimaju vlade, od Argentine i SAD-a ili čekaju sljedeći ciklus da to ostvare, kao u Francuskoj i Njemačkoj. Nije da se ovdje nisu trudili. Čak su počeli koristiti fraze koje su u opticaj pustili američki republikanci, kršćanski evanđelisti i mrežni neonacisti: 'woke', 'rodna ideologija', 'zamjena stanovništva'... I predizborni program im je bio usklađen. Najvažnije je, ukratko, oduzeti reproduktivna prava ženama i manjinama, nametnuti cenzuru medijima i poduzetnike što više rasteretiti poreznih davanja. Iskazali su se i u praksi: individue iz Domovinskog pokreta, Mosta i Hrvatskih suverenista širili su lažne glasine o nasilnim migrantima i stranim radnicima. Ulica je odgovorila, povećavajući nasilje nad njima. Za razliku od zapadnih istomišljenika, našisti, međutim, imaju urođenu manu. Pate od sindroma HSP-a, autoimune bolesti čiji je simptom međusobno izjedanje staničnih organizama. Tako je veličanstveno raspolučen Domovinski pokret: iz njega su otišli pečinski Hrvati i krupni poduzetnici. Ostali su samo krupni pećinari. Budući da potonji sačinjavaju Vladu, nastavili su širiti nemale količine pjene u smjeru tjednika Novosti, obećavajući naše uništenje zbog tobožnjeg antihrvatskog djelovanja.

Veleizdajnici

Antihrvatstvo je, usput, drugi simptom istog sindroma. Poput HSP-a i njihovih uzora iz četrdesetih, i ovi imaju nemali kapacitet za veleizdaju Hrvatske. STJEPO BARTULICA, novi eurozastupnik stranke DOMINO učvrstio je 2024. godine veze s mađarskim i talijanskim fašistima koji sline nad hrvatskim teritorijem i s ljudima koji su zadnje desetljeće na međunarodnoj sceni promovirali četnike. Domovinski pokret, Most i

Hrvatski suverenisti dijelili su konferencije s takvima. Bartulica je, usput, krajem ove godine dobio počast života. Postao je predsjednik Političke mreže za vrijednosti, povezane s istim Talijanima i Mađarima koji svojataju hrvatski teritorij. U toj organizaciji konce vuku članovi tajne sekte napućene vjerskom i tržišnom aristokracijom, koja je po katoličkim školama, kampovima i konferencijama desetljećima regrutirala maloljetnike i mučila vlastitu djecu da od njih oformi odrede kršćanskih džihadista, koji će se boriti za uspostavu kalifata na cijelom zapadu. Na pitanje što zapravo želi suvremena krajnja desnica, potonji detalji pružaju jedan od preciznijih odgovora.

Sirotinja

Hrvatska vlada ovu je godinu okončala energičnom samohvalom: snažno je porastao BDP. Smanjen je javni dug, dignute su plaće u javnom sektoru, povećan je i kreditni rejting. Vlada je limitirala cijene nekih osnovnih proizvoda, subvencionirajući cijene energenata. U isto vrijeme, Hrvatska se po svježim podacima Eurostata nalazi pri vrhu evropskih zemalja u kojima je najviše porasla nejednakost i rizik od siromaštva. Više od 700 tisuća ljudi je u tom riziku. Prema nekim drugim istraživanjima, 50 posto kućanstava ima oko deset posto ukupnog neto bogatstva, dok deset posto najimućnijih u vlasništvu ima skoro 50 posto bogatstva. Riječ je o višegodišnjem trendu, u kojem se opće bogatstvo u Hrvatskoj sve više akumulira u rukama manjeg sloja, dok sve manje ide ostalima. Mimo pojedinačnih estetskih mjera, Vlada ne poduzima ništa efikasno da zaustavi ekstraprofite korporacijskih strvinara. Zadnje tri godine, banke bilježe svake godine između 15 i 20 posto više dobiti. Trgovački lanci i vlasnici uslužnih djelatnosti

neometano profitiraju od rekordnih cijena, dok u gotovo svim privatnim djelatnostima plaće stagniraju. Priuštivo stanovanje za mlade je misaona imenica. Porez na dobit i dalje je jedan od najnižih u Evropi, kapital se nedovoljno oporezuje.

Genocid

Na vanjskopolitičkom polju, jedini moment vrijedan spomena je hrvatski diplomatski odnos prema izraelskom genocidu nad Palestincima. Nakon što je krajem 2023. godine glasala protiv rezolucije o hitnom prekidu vatre u Pojasu Gaze i dopremi humanitarne pomoći, Hrvatska je odbila pomisao priznanja Palestine tvrdeći da za to još nije vrijeme. Iz Vlade su šutnjom popratili uhidbene naloge koji su na Međunarodnom kaznenom sudu u Hagu raspisani za vođama Hamasa, ali i za premijerom Izraela BENJAMINOM NETANJAHUOM i ministrom obrane JOAVOM GALANTOM. Posebno su šutljivo reagirali na posljedice nezapamćene napade, predvođene SAD-om, prema sudu u Hagu. Umjesto toga, za predsjedničkog su kandidata istaknuli Dragana Primorca, čovjeka koji se godinama hvali prijateljskim odnosima s arhitektom genocida, Benjaminom Netanjahuom. U isto vrijeme, s pravom su podržali rezoluciju o genocidu u Srebrenici i bez ikakve historijske osnove nastavili negirati ustaški genocid nad Srbima u Drugom svjetskom ratu.

Klima

Nad svim tim temama nadvija se krunski problem klimatskih promjena. Prošla, 2024. godina, bila je najtoplija u povijesti mjerenja. I prva u kojoj je prosječna temperatura porasla više od 1,5 stupnjeva u odnosu na predindustrijsko razdoblje. Visoke temperature praćene su izvanrednim razdobljima suša i vremenskih nestabilnosti. Prema relevantnim istraživanjima, Mediteran je more koje se godinama zagrijava najbrže na svijetu. Ove godine, zamijećeno je povećanje invazivnih vrsta u moru i na kopnu koje narušavaju biološku ravnotežu, uništavaju poljoprivredne i morske kulture. Zbog jače i masovnije proizvodne konkurencije sa zajedničkog tržišta i zbog promjena klime, produktivnost rada u hrvatskoj poljoprivredi doživjela je 2024. značajan pad od 12 posto. Vjerojatno ne postoji djelatnost u Hrvatskoj na koju sve vidljivije klimatske promjene neće imati utjecaja. ■

Komemoracija žrtvama za Vladu nepostojećeg genocida u Jasenovcu (Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL)

MAJA SEVER Novinari rade posao DORH-a

Iako su novinske redakcije zatrpane SLAPP tužbama i neizvjesno je hoće li imati za plaće već sljedeći mjesec, novinari su i dalje najveći korektiv u hrvatskom društvu. A vladajuća politička elita ne samo da čeka da novinari odustanu sami, iznemogli od silnih napada i podmetanja, nego vrlo uspješno traži način da nam oteža posao

UNOVU godinu novinarska profesija ulazi s teretom Lex AP-a i pod dugogodišnjim pritiskom SLAPP tužbi, dok se usvojena anti-SLAPP direktiva ne primjenjuje. Očekuje se i odavno potreban novi Zakon o medijima, a tu je Europski akt o slobodi medija koji novinarstvu u hrvatskim prilikama donosi olakšanje i koji se unatoč sporog saborskoj proceduri do kolovoza mora implementirati. O slobodi govora, moći i nemoći medija, slobodi i zaštiti novinara razgovarali smo s MAJOM SEVER, dugogodišnjom novinarkom HRT-a, predsjednicom Sindikata novinara Hrvatske (SNH) i Europske federacije novinara (EFJ).

Sloboda medija u Hrvatskoj godinama se urušava, sve više jača utjecaj društvenih mreža. Gube li provjerene informacije i objektivno izvještavanje u javnom interesu bitku sa senzacionalističkim i populističkim naslovima? Kako se hrvatsko novinarstvo drži?

Znamo da nam je sve teže i da smo sve slabiji, konstantno smo pod političkim pritiskom, utjecajem oglašivača, nereguliranog odnosa s društvenim mrežama, a izuzetno je popularno, što čini većina političara, uperiti prst u novinare i novinarstvo. Narativ 'mediji su krivi' raširio se ne samo među populistima nego i među građanima. Najlakše je reći 'eh, ti mediji' i pljunuti novinara. Ključni je trenutak općedruštvene, ne samo političke zajednice, da svi zajedno prepoznamo važnost medija i važnost novinarstva. Hajdemo ne govoriti o medijima, govorimo o novinarstvu, da novinari mogu slobodno raditi u skladu sa svojim profesionalnim regulama, etičkim kodeksom. Želimo li da naši građani imaju infor-

macije koje prikupljaju, obrađuju i publiciraju ljudi koji su za to školovani, koji imaju svoj regulativni okvir, etički, novinarski kodeks, ili želimo da to bude bujica, stihija koju jednostavno nanose algoritmi kako kome odgovara.

Već se suočavamo sa situacijama da tekstovi pojedinih medija koji ih plasiraju na društvenim mrežama, recimo na Facebooku, budu uklonjeni iz neobjašnjivih razloga. I kad se ukloni nekoliko tekstova, taj medij gubi vidljivost na društvenoj mreži, pada čitanost cijelog portala, pada prihod cijelih novina i na kraju se to odražava na novinare i na njihova radnička, materijalna i profesionalna prava. Nadležne europske institucije pokušavaju stvoriti regulaciju po kojoj društvene mreže ne bi imale pravo uređivačke politike koja zapravo ruši tu važnost

Ministrica nikad nije stala u obranu novinara. Novinari su s njene adrese u Runjaninovoj samo prozivani, napadani. I tako dođemo, malo-pomalo, potihom, do ozbiljnog zarobljavanja medija sličnog onom u Mađarskoj

medija, odnosno novinarstva. Smatram da je baš sad novinarstvo važno, da je sad kad društvene mreže jačaju svoj nekontrolirani utjecaj, kad institucije poput škole gube snagu, odgovornost novinarstva izuzetno potrebna. Zato moramo jačati profesionalizam, kvalitetno novinarstvo, pronaći put samoregulacije kako bismo ojačali uvjerljivost i relevantnost.

Svatko je u klopki

Nesigurnost novinara i medija pogoršava i financijska ovisnost o političkim strukturama. Često čujemo kako smo svi na slobodnom tržištu, pa kako tko prođe.

U našem medijskom prostoru, u medijskom prostoru svake europske zemlje, pitanje financiranja medija je nerješivo. Mediji ovisе o javnim sredstvima, ili s nacionalne razine, ili od političara na lokalnoj razini. Nema lokalnog medija čiji opstanak ne ovisi o sredstvima iz jedinica lokalne samouprave. Ako tražimo neovisnost, kako nam kažu na slobodnom tržištu, uvijek neki Agrokor, Pevec, PPD u određenom trenutku pošalje SLAPP tužbu. Nije da se to može dogoditi, to se već događa. Većina novinara to neće javno reći jer se boji. Ako se pak pojedini mediji uspiju othrvati pritisku javnih sredstava putem financiranja određenih konferencija i europskih projekata, onda su tu ralje oglašivača da pripijete da će povući oglas. Jednostavno, svatko je u klopki.

HRT nije u takvoj poziciji, ali je zapeo u svemu, u vremenu i prostoru, u zakonodavnom okviru. Kakva je situacija iznutra?

Trenutno jedinu mogućnost neovisnog rada mogao bi imati HRT jer je osigurano stabilno financiranje sredstvima građana. Istina, nismo dovoljno neovisni. Funkcija javnog medijskog servisa izuzetno je važna i može pomoći i drugom dijelu medijske zajednice. Hrvatsko novinarsko društvo pri HRT-u, i radijskog i televizijskog ogranka, i većina naših sindikata godinama upozoravaju na alarmantno urušavanje neovisnog i profesionalnog rada koje se ne zaustavlja. Velik dio preplate građana ne ostaje na HRT-u, ulaže se u razvoj nezavisne produkcije koju HRT po zakonu ima obvezu podržavati. Ali, ta kupovina vanjske nezavisne produkcije trebala bi dosezati samo do 15 posto preplate i temeljiti se isključivo na sadržaju koji ne može proizvesti HRT i koji je od europske vrijednosti. I nitko nema ništa protiv kupovine vanjske produkcije, ali pitanje je je li sve što kupujemo zaista nezamjenjivo, nešto što mi sami ne možemo proizvesti vlastitim snagama. Dugo već svjedočimo i najmu vanjskih tehničkih usluga. Zašto trošimo novac na unajmljivanje resursa koje imamo unutar kuće?! Nažalost, u rukama smo političara. Jesmo li imali slobodu i snagu kad je SDP bio na vlasti, jesmo li se razvili za vrijeme SDP-ove četiri godine? Pa nismo. Je li HDZ mijenjao zakon kao što je obećavao? Nije. Jesmo li u dva mandata ove Vlade osjetili jačanje profesionalizma? Nismo. To je tridesetogodišnji začarani krug. Moramo se boriti da ga prekinemo.

Hoće li novi Europski akt o slobodi medija otvoriti vrata promjenama zakonodavnog okvira i HRT-a?

Hoće, zahvaljujući europskoj regulativi morat će se konačno mijenjati i taj tvrdokorni Zakon o HRT-u. Ali opet, zar nismo mogli sami već donijeti te promjene? U europskom zakonu o medijskim slobodama piše da bi u praksi trebalo osigurati da politika nema utjecaj na uređivački i upravljački menadžment HRT-a, uključujući i odredbu po kojoj se glavni ravnatelj bira jednostavnom političkom većinom u Saboru. Iako rokovi za implementaciju tog zakona polako teku, opet nitko ne najavljuje da će se toga primiti. Ne postoji politička volja da se zaista gradi neovisan javni medijski servis, jer se političke elite jednostavno tako mogu ponašati. Ali, nemojmo sad osuđivati nepoznatog nekog. Postoji nadležno Ministarstvo kulture i medija koje je trebalo pokrenuti promjene u zakonodavnom okviru, a nije.

Po politički dugogodišnje odane Plenkovićeve ministrice Nine Obuljen Koržinek zaključuje se da ona ne haje puno za medije, kao da nisu u njenom resoru? Nikad nije istupila u zaštitu novinara povodom nagomilanih SLAPP tužbi.

Smatram da je u Runjaninovoj ulici, na ploči Ministarstva kulture nadopisano 'i medija' samo zato što su te medije morali negdje ugarati. Ministrica najviše svojim radom, odnosno neradom pokazuje da su joj mediji neprijatelji. Nikad nije stala u obranu novinara, dala podršku ljudima koji su pod SLAPP tužbama. Novinari su s njene adrese u Runjaninovoj samo prozivani, napadani. I tako dođemo, malo-pomalo, potihom, onako u rukavicama, do ozbiljnog zarobljavanja medija sličnog onom kakvo je u Mađarskoj.

Odnos ministrice prema medijima najbolje pokazuje činjenica da ključni odjel u državi koji se bavi medijima, a to je odjel u ministarstvu, nema rukovoditelja. Dosadašnja voditeljica prešla je u Agenciju za elektroničke medije, a njen prelazak potvrdio je Hrvatski sabor, odnosno HDZ-ova većina. Inače, uspoređujući taj odjel s drugim odjelima u

Ministarstvu kulture i medija, on je i dosad bio potkapacitiran. Prije godinu i pol dana u javnost je procurio prijedlog zakona o medijima o kojem radna grupa u tom trenutku nije ništa znala. Kad smo digli galamu, taj prijedlog je povučen i nakon toga sve do danas vlada apsolutna tišina, ništa nije učinjeno. Kad je prije dva mjeseca ministrica upitana gdje je zakon o medijima, odgovorila je 'upravo formiramo radnu skupinu' – godinu dana nakon prethodnog prijedloga zakona. Taj primjer pokazuje potpunu nezainteresiranost nadležnog ministarstva za rješavanje problema novinara, što je zabrinjavajuće. Europski zakon o slobodi medija mora se implementirati do kolovoza 2025. godine, a to znači da se mora pristupiti potpunoj izmjeni medijskog zakonodavstva. Neki prijedlog zakona već je trebao biti u prvom čitanju u Saboru ili je barem trebao biti poslan u javnu raspravu, da bi se sve stiglo uskladiti s domaćim zakonodavstvom do kolovoza, ali od toga nema ništa. Kad tome dodamo anti-SLAPP direktivu koja je stupila na snagu, a ne primjenjuje se, dolazimo do jednog zaključka: ne samo da nema političke volje za poboljšanje položaja našeg novinarstva nego ni nikakvog interesa.

Zarobljavanje medija

Zašto nema interesa? Mediji su važno društveno polje. Jesu li se mediji toliko predali ili smo toliko ovisni o političarima da im uopće nismo bitni?

Zato što je došlo do zarobljavanja medija. Sjetimo se afere 'Mreža' i državnog oglašavanja, kako se to radi. Iako su novinske redakcije zatrpane SLAPP tužbama i neizvjesno je hoće li imati za plaće već sljedeći mjesec, novinari su i dalje najveći korektiv u hrvatskom društvu.

Novinari su godinama vodeći u razotkrivanju koruptivnih afera u Hrvatskoj i onda prošle godine stigle Lex AP koji sputava istraživački novinarski rad. Hoće li mediji biti ušutkani u otkrivanju novih koruptivnih afera?

Novinari su dosad radili posao za koji su djelatnici DORH-a plaćeni. Vladajuća politička elita ne samo da čeka da novinari odustanu sami, iznemogli od silnih napada i podmetanja, nego vrlo uspješno traži način da nam oteža posao i sam opstanak profesionalnih i neovisnih novinara. Koliko god se uspijevamo na europskoj razini izboriti za donošenje određenih regulativa koje osiguravaju slobodan rad novinara, doma dobivamo Lex AP kao dodatni udar. To sve prođe i prolazi i dalje, bez obzira na to što su mediji odigrali bitnu ulogu u otkrivanju afera, ili baš zato. Vjerujem da nećemo posustati.

Novinari su se dokazali u otkrivanju koruptivnih afera, ali su u brojnim slučajevima posustali pred desnim političarima koji šire govor mržnje i netrpeljivost prema drugima i drugačijima: migrantima, stranim radnicima, Srbima... Nedavno su

u jednoj HRT-ovoj emisiji srpski kulturni centri proglašeni obavještajnim centrima, bez profesionalne reakcije prisutnog novinara.

Slažem se s vama i mislim da bismo trebali imati dovoljno snažnu medijsku zajednicu, jačati profesionalna, radnička i materijalna prava novinara, koji bi trebali biti dovoljno zaštićeni da mogu biti spremni pravovaljano se postaviti i reagirati u takvim situacijama,

Kao što se populistički govori da su 'mediji krivi za sve', tako je popularno reći da 'treba ukinuti Novosti', a pritom se ne razmišlja jesu li takvi istupi protuustavni, protuzakoniti, nedemokratski, primitivni. Takvi istupi i napadi neće stati

da se mogu usprotiviti i postaviti, a ne ostati bez posla ili postati meta strašnih kampanja govora mržnje i prijetnji. Zato smatram da moramo pokazati i razumijevanje, jer vrlo često novinari koji se suprotstave postaju meta napada i govora mržnje, što je nekima teško izdržati, pa ponekad jednostavno ustuknu i ne postave se kako bi trebali. Kad sam radila 'Hrvatsku uživo', otvarali smo teme, upozoravali na isključivost i diskriminaciju u društvu, na govor mržnje, skretali pozornost na slabe i nemoćne slojeve našeg društva, a doživljavali smo takve napade koji su prerasli u organiziranu kampanju govora mržnje protiv nas novinara. Isto tako, složiti ćete se da su u većini *mainstream* medija novinari koji imaju hrabrost i koji su u takvim situacijama spremni reagirati sklonjeni sa strane.

I sami znate što se dešava s novinarima i redakcijama koje stanu nasuprot takvim desnim krugovima. Primjer su vaše Novosti kojima konstantno prijete ukidanjem financiranja, zabranjivanjem, paljenjem. Kao što se populistički govori da su 'mediji krivi za sve', tako je popularno reći da 'treba ukinuti Novosti', a pritom se ne razmišlja jesu li takvi istupi protuustavni, protuzakoniti, nedemokratski, primitivni, razmišlja se samo o broju klikova u nekoj anketi. To je izuzetno opasno, ali prolazi u javnosti jer je populistički. Takvi istupi i napadi neće stati, važno je ne dopustiti takve protuzakonite i uvredljive napade ni na jedne novine, ni na jednu nacionalnu manjinu, ni na jednu društvenu grupaciju u Hrvatskoj, strane radnike, migrante ili bilo koju drugu manjinsku zajednicu. ■

INTRIGATOR

Poduzetničko
magnovenje

Izmjenama Općeg poreznog zakona, u slučaju izbjegavanja poreznih obaveza vlasnici d.d.-a i d.o.o.-a odgovarati će svojom imovinom. Udruga Glas poduzetnika bjesni

Pokvareni megafon domaćeg poduzetništva – Hrvoje Bujas
(Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

MOĆNA pravednička grmljavina zatutnjala je iznova protekli tjedan iz tmurnog oblaka što se naziva Glasom poduzetnika (UGP) te nas čuva od poreznih opasnosti svake vrste. Dobro, možda ne baš nas, nego poduzetnike, ali tvrdi se da njihov interes ide u našu ili opću korist, pa je isto. A povod za buku i bijes ovaj put bile su izmjene Općeg poreznog zakona. 'U situaciji kad kompanije ne podnesu porezne prijave, njihovi vlasnici mogli bi doći u situaciju da za odluke direktora odgovaraju vlastitom imovinom', prenio je poslovni magazin Forbes u uvodu potresnog intervjua s HRVOJEM BUJASOM, članom Upravnog odbora navedene poduzetničke udruge.

U tom razgovoru Bujas, donedavni predsjednik UGP-a, kao što se opisuje, 'izmjene naziva suludima'. Zašto suludima? Jasno, prema UGP-u nije normalno da dugovanje državi, ako ju menadžment poduzeća propusti namiriti, plaćaju oni koji posjeduju dotični, recimo, de-de ili de-o-o ili je-de-o-o. U tom slučaju kompanija se može i ugasiti, dugovi prekrižiti, ali vlasnici ne smiju snositi nekakvu odgovornost ili štetu. Jer, da mogu, kako bi mogli odmah pokrenuti novi biznis?

Izmijenjeni zakon pak 'sadrži članak koji u lošu poziciju postavlja vlasnike dioničkih društava i društava s ograničenom odgovornosti. Te tvrtke inače se razlikuju od obrta upravo po tome što vlasnici za poslovanje

u normalnim okolnostima ne odgovaraju osobnom imovinom'. A u nenormalnim, koje su upravo stupile na snagu? 'Suvlasnici tvrtke u tom bi slučaju s tvrtkom odgovarali solidarno, kao jamci', otkriva nam Forbes tu strašnu zamisao države ogrezle u antipoduzetničkoj klimi.

Uistinu, državni odgovor na impozantnu poreznu evaziju je više nego brutalan. Ovako ga nekako prevodimo: umjesto da neplaćeni porez, za funkcioniranje škola i vatrogastva i cestogradnje i katastra, kao i dosad nadoknađuju svi građani, država će ga prisilno naplatiti od imovine vlasnika poduzeća-dužnika! I on će se tad ozbiljno zamisliti nad porivom da otvori novo takvo poduzeće, ili nekoliko desetaka njih između kojih bi prelijevao sredstva, poslove, radnike, ali i dugovanja. 'Ovo je loš i nadasve demotivirajući zakon koji dodatno otežava ulazak u rizik zvan poduzetništvo', glasi udarna rečenica Hrvoja Bujasa u tekstu o tome koji smo u magnovenju pokupili na internetskoj stranici UGP-a.

Rizik u poduzetništvu, shvatili smo, više neće biti do iste mjere solidarno raspoređen na cjelokupno društvo, dok profit zadržavaju brižni vlasnici kompanija i korporacija. Sad je vlasničkoj populaciji uvaljen i rizik poslovanja, sadržan u poreznom dugu, onda kad zapadnu u probleme. Rastače se tako i u Hrvatskoj onaj genijalni institut i naizgledni *perpetuum mobile* kapitalizma – mehanizam razdvajanja pravne od fizičke osobe u poslovanju. Zar nije već ranije grubijanski poljuljan i drugdje? 'Bujas odgovara da nije siguran', navodi se u Forbesu o tome, 'jer u kratkom roku nije stigao proučiti.' No ko-

leže iz magazina preuzimaju njegovo konverzacijsko dugovanje pa nas informiraju da iznimke postoje, primjerice – Sjedinjene Američke Države.

A kad vidiš da je vodeća kapitalistička imperija poduzetništvu okrenula leđa, ulovi te mala snaga. Ne i vrli UGP, međutim, ili stranku Fokus, koja se pridružila obrani poduzetnika i njihova prava na izbjegavanje poreznih obaveza. Uostalom, tako se i jedni i drugi postavljaju oko sličnih tema, bilo da je to oporezivanje npr. štednje ili ekstraprofita. Dugovanje je općenito ipak za radnike, sitne zajmoprimce, bankrotirane države, golje, a ne za fini, uvjerljivo potkoženi svijet.

■ Igor Lasić

Penzije
do Srbije

BOŽIČNICA za penzionere u iznosu od 80 eura ovoga je decembra posebno iznenadila onu skupinu korisnika na koju se nikad dosad nisu odnosile sitne mjere Vlade za ublažavanje posljedica rasta troškova života. Kao što smo već pisali, penzioneri koji su radni vijek proveli u Hrvatskoj, a danas žive izvan granica države, nisu imali pravo ni na kakve naknade i pomoć.

Novostima se u maju 2024. obratila čitateljica iz grada na sjeveru Srbije koja je od hrvatskih institucija pokušala dobiti odgovor zašto njena majka, svekrva i ostali hrvatski penzioneri koji žive u Srbiji, nisu bili obuhvaćeni tadašnjom odlukom o nadoknadi. Pisala je Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje i Vladi RH, ali tada, kako nam je rekla, nije dobila odgovor ni birokratsko objašnjenje mjere, a kamoli razumijevanje za tešku situaciju u kojoj se nalaze hrvatski penzioneri s prebivalištem izvan Hrvatske.

Opravdano je postavila pitanje jesu li hrvatski umirovljenici, koji su stekli svoj umirovljenički status u Hrvatskoj i imaju prebivalište izvan granica Hrvatske, građani trećeg reda i njima ne treba pomoći? 'Poručuje se da ovim umirovljenicima troškovi života ne rastu ni u Hrvatskoj ni izvan nje, odnosno u Srbiji. Hrvatski umirovljenici s prebivalištem u Srbiji nemaju pravo ni na povlastice koje provode srpske vlasti. Dvije Vlade, srpska i hrvatska, trebale bi voditi računa o njima', poručila je čitateljica za čije je apele ovoga puta bilo sluha.

Najnovija Vladina odluka od 5. decembra je umnogome izdašnija: obuhvatila je više od 1,2 milijuna penzionera, bez obzira na to gdje žive. Prema riječima premijera ANDREJA PLENKOVIĆA, svim penzionerima je uoči Božića isplaćen dodatak. Takvi potezi, pogotovo u toku predizbornih kampanja, mogu se promatrati kao političko mito. Ipak, premijer je kazao da je odluka pala neovisno o predsjedničkim izborima. Sve to, navodi se, nastavak je ranijih pregovora Vlade i Sindikata umirovljenika Hrvatske. Dogovoreno je da se 13. penzija, točnije božićnica, počne isplaćivati u 2024. Većina europskih zemalja provodi sličnu socijalnu politiku.

■ Anja Kožul

Borba
s mećavom

Dijelove Hrvatske, prije svega Liku, za Božića je zameo snijeg i prouzrokovao niz problema. Kakva je situacija ne teritoriju vaše općine?

Najgore je bilo na Badnjak. Što god da smo poduzimali, nije imalo nikakvog efekta zbog snažnog vjetrova koji je uokolo raznosio snijeg. Kako su bile zatvorene državne i županijske ceste, nismo mogli prići do osam sela koja su međusobno udaljena po pet-šest kilometara i svako od njih broji otprilike toliko, mahom starijih stanovnika. Među njima ima ljudi sa zdravstvenim problemima, kojima su potrebne redovne terapije, pa su nam oni i njihove potrebe za odlaskom u bolnicu bili prioritet. Uspjeli smo ih nekako osloboditi, a onda smo se bacili na spašavanje blaga. I tu je bilo ozbiljnih situacija jer se na ovom području štale većinom grade tako da su s jedne strane gotovo u potpunosti otvorene, pa je i tu snijeg u kombinaciji s vjetrovom napravio svoje. Problema su imali i oni stanovnici, pogotovo stariji, koji su štale podigli sto metara od kuća, a kroz nanose se bilo jako teško probijati. Srećom, po tom pitanju zasad nemamo prijave štete.

U mnogim područjima, ponajviše oko Gračaca, došlo je i do prekida dovoda električne energije. Je li sličnih problema bilo i kod vas?

Jeste, i na području naše općine je bilo nestanaka, najviše na dijelu koji graniči s Udbinom. Bez struje je ostalo i nekoliko kućanstava u Šeganovcu, a vjetar je srušio i veći broj stupova javne rasvjete. Zahvalni smo radnicima Elektre koji su sve to sanirali i koji su Božić doslovno proveli viseći u korpama. Ne sjećam se da je tako ekstremnih slučajeva bilo u posljednjih nekoliko godina...

U takvoj situaciji nije pomagala ni teška mehanizacija?

Mehanizacije imamo dovoljno. Što mi kao općina, što privatnici s ovog područja. Međutim, ovdje ima jako puno uličica i ograda kroz koje se ralice ne mogu probiti jer bi u suprotnom ljudima uništile imovinu. U takvoj situaciji jedina opcija je lopatanje na žlicu, a to ide jako sporo. Plus, snijega je bilo tako puno da ga nismo imali ni gdje gurati. Na kraju svega ćemo ga još danima morati odvoziti kamionima i iskravatati u polja. Trenutni su nam prioritet prometnice jer je zbog velike količine snijega gotovo nemoguće steći preglednost i priključiti se na državnu cestu, a problem su i opasni zavoji. Čeka nas i čišćenje nogostupa, parkirnih mjesta te oslobađanje zatrpanih automobila. U svakom slučaju, pred nama je još jako puno posla.

■ T. Opačić

Neplanska desetoljetka

Na četvrtu godišnjicu banijskog potresa objavljeno je da bi cjelokupna obnova trebala biti završena tek 2030. godine

ČETIRI godine od potresa na Baniji obnova je u potpunosti završena na 8.757 lokacija, pri čemu je izgrađeno 289 obiteljskih kuća, objavili su predstavnici Vlade, koji su predvođeni ministrom graditeljstva BRANKOM BAČIĆEM ovih dana posjetili Petrinju. Hvaleći se postignućima koja mahom podrazumijevaju obnovu objekata javne namjene, prateće komunalno-cestovne infrastrukture i izgradnju novih višestambenih zgrada, stanovnicima Banije donijeli su i loše vijesti. Po njima ispada da bi izgradnja svih zamjenskih obiteljskih kuća i zgrada trebala biti završena do kraja prve polovice 2027., dok je cjelokupna poslijepotresna obnova planirana do 2030. godine. ANKA MRAK-TARITAŠ, aktualna saborska zastupnica GLAS-a i bivša ministrica graditeljstva u Vladi ZORANA MILANOVIĆA, smatra kako je navedeni rok predug, odnosno da je obnova manje-više trebala biti gotova.

— Postojeća situacija rezultat je neaktivnosti vladajućih, koji su prvu godinu nakon potresa čvrsto spavali. Što na čelu s ministrom DARKOM HORVATOM, što s njegovim nasljednikom IVANOM PALADINOM. Obojica su zalutali u resor graditeljstva ili ga pak shvatili kao osobni bankomat, pa se u skladu s tim i ponašali – govori ona. Potom se na svu tu ignoranciju, koja je za posljedicu imala nesnalazjenje i probijanje rokova, dodaje bivša ministrica, nakalemila inflacija.

— Postoje stvari koje je teško obnoviti, kao što su kulturni spomenici i drugi zaštićeni

objekti, ali postoje i one stvari koje ne podrazumijevaju provedbu silnih projekata, a koje su mogle biti riješene u relativno kratkom roku. U međuvremenu je cijena građevinskog materijala otišla u nebo, pa prijašnje financijske računice više ne vrijede. To znači da sredstva koja je Vlada dobila za obnovu do Europske unije sada imaju drugačiju vrijednost. Radi se o problemu koji je mogao biti spriječen da je tempo obnove bio brži – kaže Mrak-Taritaš i ističe da je trenutna situacija još gora ako znamo da se pod obnovljenim objektima računaju i oni na kojima su obavljene zamjene dimnjaka i krovova, odnosno sitniji zahvati. Također podsjeća da je nakon poplava na području Cvelferije iz 2014. godine, u prvih 15 mjeseci bilo napravljeno 209 zamjenskih kuća.

— Priznajem da stvari nisu usporedive, priznajem da su razmjeri potresa bili znatno veći i drugačiji, ali elementarna nepogoda je elementarna nepogoda. Sada je vrijeme gotovo uzaludno potrošeno, a još je žalosnije ako znamo da je dio stanovnika petrinjskog kraja u međuvremenu otišao s ovoga svijeta, živeći pred kraj života u nenormalnim uvjetima – govori Anka Mrak-Taritaš.

Prema posljednjim dostupnim podacima iz rujna 2024. godine, u takvim nenormalnim uvjetima još uvijek živi najmanje 2.074 osoba, smještenih u 749 kontejnera. Iz Ministarstva graditeljstva tvrde da se radi o korisnicima koji su se izjasnili kako ne žele drugi oblik zbrinjavanja do završetka obnove kuća. 'Za te je korisnike ministarstvo izradilo mobilne energetske učinkovite

kuće koje se postavljaju uz terene korisnika, ukoliko je to moguće, do završetka obnove njihovih vlastitih nekretnina', odgovoreno je tada Novostima iz ministarstva. Za sve njih je Vlada ovih dana produžila postojeće mjere pomoći, koje podrazumijevaju da ni u idućih šest mjeseci neće morati plaćati struju, grijanje i RTV pristojbu. Također, svi građani s potresom pogođenih područja u tom će roku imati besplatan prijevoz vlakom, a produžena je i mjera oslobađanja plaćanja cestarine na relaciji Zagreb – Sisak.

■ Tamara Opačić

Moj glas, moj izbor

ZDENKU KRIŽIĆU, splitsko-makarskom nadbiskupu koji je tokom božićne mise poručio da je abortus 'zločin koji vapi u nebo', nešto moramo priznati. U pravu je kada kaže da 'nikad više podrške' tom reproduktivnom pravu žena' nije bilo kao u ovo naše vrijeme'. Dokazuje to inicijativa My Voice, My Choice (Moj glas, moj izbor), čije su koordinatorice baš uoči Križićeve povijesti objavile da su uspjele prikupiti milijun potpisa za siguran, dostupan i besplatan pobačaj na razini čitave Europske unije.

Radi se o građanskoj inicijativi koju su proljetos pokrenuli aktivisti i aktivistkinje iz više od 75 europskih organizacija, među kojima i onih iz Hrvatske. Cilj im je bio prikupiti navedeni broj potpisa, a sve kako bi ih zajedno s prijedlogom za financijsku potporu državama-članicama koje bi, u skladu sa svojim nacionalnim pravom, mogle provoditi sigurne prekide trudnoće za sve građanke, predali vodstvu Europske komisije.

'EU možda ne može mijenjati nacionalna zakonodavstva vezana uz sustav zdravstva i reproduktivna prava žena, ali može osigurati sredstva pokrivanja medicinskih troškova u onim zemljama u kojima je pobačaj legalan i dostupan na zahtjev', objasnila je LANA BOBIĆ iz inicijative My Voice, My Choice Hrvatske, te objasnila da se radi o mehanizmu dobrovoljnog sudjelovanja temeljenom na solidarnosti. Akciji prikupljanja potpisa u međuvremenu se pridružio veći broj javnih ličnosti, a u Hrvatskoj se kao zaštitno lice pojavila MIRELA Čavajda, koja je prije dvije godine svojim hrabrim istupom postala simbol borbe protiv nedostupnosti pobačaja, prekida trudnoće i nefunkcionalnosti domaćeg zdravstvenog sustava. Iz inicijative poručuju kako s prikupljenih milijun potpisa njihov posao još nije gotov.

'Nakon predaje potpisa Europskoj komisiji, svaki od njih provjeravat će se u nadležnoj državi-članici, a oni koji nisu valjani, neće se priznati. Budući da nakon predaje nećemo moći prikupljati dodatne potpise, sada ih trebamo još 200.000. Molimo vas da nas nastavite podržavati', rekla je NIKA KOVAČ iz slovenskog Instituta 8. mart, organizacije koja koordinira inicijativu na europskoj razini. Akciji možete doprinijeti svojim potpisom na platformi myvoice-mychoice.org.

■ T. O.

FRAGMENTI GRADA

Babka

UTRENUCIMA pisanja i slanja ove natuknice redakciji, za razliku od objavljivanja ovog broja Novosti, rezultati prvog kruga predsjedničkih izbora u Hrvatskoj još nisu bili poznati. No usudit ćemo se prognozirati, s visokom razinom očekivanja da pritom ne griješimo, kako kandidatkinja platforme Možemo! IVANA KEKIN nije ušla u drugi krug spomenutih izbora. Stoga ni motiv, predmet kratke analize ovotjednog fragmenta grada, nije relevantan u dnevno-političkom smislu, ali može biti zanimljiv kao trag, svjedočanstvo u vremenu.

Riječ je o promotivnom video uratku kandidatkinje Možemo! koji je bio zapažen na mrežama društvenih medija, imenovan 'Babka by Ivana'. Ne Ivaninom babkom, već naravno umetanjem popularnih i sveprisutnih anglizama. Svašta se komentiralo u vezi s tom snimkom, od bogatog mizanscena, fensi moderne kuhinje i tehnologije, preko izbora i pripreme jela, do samog uprizorenja protagoniste filma u domaćem kućnom izdanju.

Sve u svemu, moglo bi se reći da je video opravdao predizbornu marketinško-političku svrhu, a to je da se o njemu i njegovoj junakinji pisalo i pričalo. Nama je pak ovdje zanimljivije, od hvatanja za partikularne detalje uratka, kratko promisliti kriju li se u toj dvominutnoj snimci tragovi za odgovor na pitanje zašto Možemo! ne može napraviti značajniji prodor u društveno-politički život Hrvatske od ovog koji sada uživa. I pritom mislimo da takav odgovor može biti barem mrvicu složeniji od one prve razine asocijacija na koje nas gledanje babke vuče ako prilog čitamo iz pozicije marksističke kritike.

Nema dileme da sadržaj i poprište snimanja babke, raskošna kuhinja u vlasništvu ljudi iz više srednje klase, nisu i ne mogu biti faktori identifikacije za one, sve brojnije osiromašene stanovnike ove zemlje, a koje bi ljevica navodno, prema klasičnim udžbeničkim lekcijama, trebala nagovarati i reprezentirati. No znamo da su se perspektive po tom pitanju globalno, pa tako i ovdje, promijenile. Što recimo ako u Možemo! kalkuliraju s tom činjenicom, pa zbog vulgarne političke pragme koja oblikuje logos profesionalne parlamentarne politike, odustaju od ozbiljnije ambicije da svojim programskim idejama interpeliraju značajniji broj pauperiziranih gubitnika ovdašnje posttranzicijske društvene zbilje? Nije li tzv. civilizirani svijet liberalno-građanske kapitalističke demokracije, protkan politikom navodno poštene socijaldemokracije, krajnji imaginarij i doseg političkog horizonta onog što se naziva zelenom ljevicom?

Ako je tako, potom trenutnih desetak posto biračke popularnosti jest solidno opozicijsko zaleđe, ali i ugodno leglo za možemaljšku stranačku elitu.

■ Hajrudin Hromadžić

Gradilište u Glini
(Foto: Branislav Slaven
Babić/PIXSELL)

U hipu je odlučeno da će iduće polugodište početi sa sofisticiranim bravama (Foto: Matija Habljak/PIXSELL)

‘Sustav’ i katanci

Stravičan napad

19-godišnjaka na učenike i učiteljicu škole u Prečkom spada u takve koji se ne mogu automatski pripisati sistemu. Zašto se onda javnost odmah ustremila na ‘sustav’, a premijer Plenković, ministar Fuchs i gradonačelnik Tomašević odgovorili obećanjem da će ga popraviti, kao da točno znaju koje su njegove mane dovele do tragedije?

PREMA časopisu ‘World Population Review’, od 2008. do 2019. godine u američkim se školama dogodilo 288 masovnih pucnjava, u Meksiku osam, u Južnoj Africi šest, Pakistanu i Nigeriji četiri, Afganistanu tri, Brazilu, Francuskoj i Kanadi dvije, a u Kini, Rusiji, Turskoj, Njemačkoj, Keniji, Azerbajdžanu, Grčkoj, Estoniji i Mađarskoj po jedna.

Organizacija The Trace tvrdi da u SAD-u svakog dana dvanaestero djece pogine u napadu vatrenim oružjem, a još 32 je ranjeno, što je pet puta više od žrtava npr. utapanja. Vatreno oružje je vodeći uzrok smrti u dječjoj i adolescentskoj populaciji. Oko 4,6 milijuna djece živi u kućanstvima u kojima je najmanje jedan napunjen pištolj izvan osiguranog prostora, a upravo to doprinosi masovnim pucnjavama u školama i samoubojstvima i ubojstvima unutar obitelji, gdje su žrtve često i sasvim mala djeca i novorođenčad.

Prema drugim izvorima, u cijeloj je povijesti Europe zabilježeno neusporedivo manje oružanih napada na škole nego u ovako kratkom razdoblju u SAD-u: u Njemačkoj ih je od 1913. godine bilo ukupno osam, jedan napad dogodio se 1925. u Litvi, jedan u Švedskoj 1961. godine, u Velikoj Britaniji tri od 1967. godine (nijedan nakon masakra u Dunblaneu iz 1996. godine), u Finskoj se od 1989. bilježe tri napada, u Nizozemskoj su se dogodila dva (1999. i 2004. godine), u Danskoj jedan 1994., u Mađarskoj jedan 2009. godine, u Francuskoj dva, 2012. i 2017., u Estoniji 2014. godine jedan, jedan u Španjolskoj 2015. godine, od 2014. najmanje pet u Rusiji, jedan na Krimu 2018. i jedan u Poljskoj 2019., ali bez smrtno stradalih.

U Srbiji je prošle godine 13-godišnji dječak očevim pištoljem hladnokrvno smaknuo devetero djece i domara u Osnovnoj školi Vladimir Ribnikar u Beogradu; takav užas bio je jedinstven u svjetskim razmjerima, sve dok dječak slične dobi u rujnu 2024. nije ubio dvoje djece i dvoje učitelja u srednjoj školi Apalachee u američkom Winderu.

Kao zemlja u kojoj se dogodi 76 posto masovnih ubojstava u ukupno 36 ekonomski usporedivih država (Institut Rockefeller, op. a.), Amerika je, bez sumnje, ‘jedini sistem’ koji serijski proizvodi ovakve tragedije. Slijedi Kanada s neusporedivo manjim brojem ovakvih događaja, dok se u većini ostalih zemalja tragedije u kojima masovno stradavaju djeca događaju kao neobjašnjivi proboji užasa u potpuno različitim političkim i društvenim kontekstima.

Stravičan napad 19-godišnjaka na učenike i učiteljicu zagrebačke Osnovne škole Prečko spada u takve koji se ne mogu automatski pripisati sistemu, počevši od toga da je izveden nožem, ali i po psihičkom stanju ubojice koji je nožem izrezao i samog sebe. Zašto se onda javnost odmah ustremila na ‘sustav’, a premijer ANDREJ PLENKOVIĆ, resorni ministar RADOVAN FUCHS i gradonačelnik TOMISLAV TOMAŠEVIĆ odgovorili obećanjem da će ga popraviti, kao da točno znaju koje su mane ‘sustava’ dovele do ove strašne tragedije? U hipu je odlučeno da će iduće polugodište početi sa sofisticiranim bravama na vratima škola, otežanim ulaskom u školske objekte i uvođenjem zaposlenika zaduženih za sigurnost i kontrolu ulazaka i izlazaka, a sve to – paradoksalno – nakon Fuchsove konstatacije da je napad u Prečkom čin poremećene, rastrojene osobe. Kojom se logikom od ekstremno rijetkih i nepredvidljivih ispada malignog ludila društvo brani isključivo školskim katancima?

Najuvjerljivije objašnjenje tako besmislenih poteza jest da HDZ motivira nagon za samoočuvanjem pa su, želeći smiriti javnost koja kipti od bijesa, poduzeli mjere koje je neovisno o ovom događaju trebalo napraviti,

Novostima se obratio Zagrepčanin koji je prije tragedije najmanje tri tjedna sudjelovao u terapijskim grupama zajedno s počiniteljem, a koji tvrdi da ga je – u društvu nekolicine ljudi iz grupe – i kritičnog dana vidio u bolnici u Jankomiru

dok su teža pitanja odmah zatrpana. To je razlog izjave ministrice zdravstva IRENE HRSTIĆ da majka ubojice ‘nije rekla cijelu istinu’ kad je tvrdila da je njezin sin bio u bolnici na dan počinjenja zločina, kao i rezolutne Tomaševićeve tvrdnje da pacijent taj dan nije bio u Jankomiru.

NOVOSTIMA se, međutim, s povjerenjem obratio Zagrepčanin (podaci poznati redakciji) koji je prije tragedije najmanje tri tjedna sudjelovao u terapijskim grupama zajedno s počiniteljem, pa ga je – u društvu nekolicine ljudi iz grupe – i kritičnog dana vidio u bolnici, navodno pet minuta prije devet sati. Točno vrijeme zna, kako tvrdi, jer terapijska seansa počinje u devet sati, a dio ljudi je prije toga kroz staklo u zgradi ugledao poznato lice. Dodaje da je zbog toga za veliku grupu pacijenata Zavoda za integrativnu psihijatriju u ponedjeljak organizirana izvanredna četverosatna seansa, na kojoj se razgovaralo o osjećajima prema tome da su dijelili iskustva s čovjekom koji je usmrtio dijete i izbo još troje ljudi. Javila nam se i bivša pacijentica zatvorenog odjela iste ustanove, smatrajući važnim da kaže da postoje dva Jankomira – jedan radnim danom do tri popodne, kada su oboljeli u dodiru s krasnim i posvećenim osobljem bolnice, a drugi u popodnevним satima i vikendom, kada jedan liječnik dežura u cijeloj ustanovi, pa tehničko osoblje često fizički svladava psihotične pacijente.

Ravnatelj bolnice VLADIMIRA GROŠIĆA tražili smo da potvrdi ili demantira ove navode, no od njegove tajnice nije bilo moguće doznati ni kada će biti slobodan da se javi ili odgovori na mail.

Pa ponovimo pitanje: Gdje se točno u ovom kaosu vide greške ‘sustava’? U nekom liječniku kojem je ispod radara prošao agresivni pacijent? Ne znamo. Kada bismo van svake sumnje znali da se baš to dogodilo, koga bi trebalo kriviti, liječnika ili organizacijsku strukturu bolnice? Tek bi trebalo ispitati. Je li problem liberalizacija odnosa prema prisilnoj hospitalizaciji? Teško, sva istraživanja govore da je zdravstvo brutalno prema duševnim bolesnicima.

No, nema sumnje da su konspirativnost, laži, politička samopromocija s tricama i kućinama ozbiljan, sistemski problem, a prati ih brzi zaborav, pa čak i tako potresnih tragedija kakvo je ubojstvo djeteta. U konkretnom slučaju, marginalizira se tema stanja psihijatrijske skrbi, koja je globalno na marginama političkog interesa, a u Hrvatskoj je – kao i ostatak zdravstva – u zabrinjavajuće lošem stanju. ■

Дјеца дугујемо солидарност

Приликом емоционалног и интерпретацијског ношења с трагичним догађајем у ОШ Пречко настале су бројне теорије друштва у којем живимо. Оне нам више од самог догађаја говоре о нашем друштвеном контексту

УПОТРАЗИ за адекватним описом догађаја или искуства који су били крајње неочекивани, шокантни или напросто непредвидљиви, често се посегне за ознаком – филмски. Притом се ознаке лађају и непосредни протагонисти догађаја, као и они који их у данашњем хипермедијатизираним свијету прате у такозваном реалном времену. У случају страшне трагедије која се у петак, 20. просинца догодила у Основној школи Пречко ознака је била резервирана за нас који смо имали ту привилегију да нисмо били присутни на мјесту трагедије и да нисмо морали ишчекивати вијести о ближњима који су ондје били. Поред саме неочекиваности догађаја, прибје-

гавању филмском оквиру као првој фази друштвеног и емоционалног пробавања самога шока допринијела су још три аспекта. Први се тиче већ споменуте хипермедијатизације: нетом након прве вијести били смо изложени фотографијама и снимкама које нису откривале пуно, али су уз колоплет проверених и непроверених информација активирале наше несвјесне монтажне програме. Други је аспект везан уз саму природу догађаја. Новинари су у потрази за било каквим свједочанством испитивали и сусједи на које су налетјели. А међу њима су налетјели и на двије госпође. Првој је прва асоцијација била Америка, а другој филм, а заправо се радило о истој асоцијацији: Америка често и је својеврсни сино-

ним за филм. Било као држава поријекла готово свих филмова које гледамо, било као мјесто на које никада нећемо отићи и о којем све знамо из филмова. А знамо да су масакри у школама нека врста америчке 'посебности'. Или су барем били. И ту долазимо до трећег аспекта прве фазе. Сви смо се вјеројатно одмах присјетили покоља у београдском Рибникару и затекли у оној фази увријеженог филмског заплета у којој се редовито нађу гледатели и приповједно закинути протагонисти: па могли смо и очекивати да ће ово, што год то било, доћи и до нас.

Разина очекиваности и расподјела кривње за оне који су, с обзиром на ту очекиваност, требали реагирати, друга је фаза друштвене и емоционалне

апсорпције трагедије и ту се већ налазимо у (пред)политичкој димензији. У којој смо и даље. С обзиром на то да су жртве примарно била дјеца, ситуација је специфична. Чим оваква трагедија задеси дјецу, аутоматски се обликује надполитички оквир сагледавања узрока и посљедица. Томе доприноси и, барем привремено, изостанак политичких реакција опорбених странака с обзиром на нужност исказивања пијетета и пријетњу оптужби за паразитирање. У таквој ситуацији у којој формулирање политичких оптужби не предводе они који од тога живе и имају иначе ту привилегију, да се боље осјетити и детектирати како се обликују друштвени и морални ставови лишени декларативног жанра. Отуд и префикс 'пред'. У првим се реакцијама дало примјетити како значајну улогу игра нека врста предмодерног облика узрочно-посљедице везе по којој нам је ово казна за неки вид моралног колапса који смо као друштво или народ доживјели. Као да смо морали 'жртвовати' дјецу да бисмо напакон прогледали. Тај се облик јављао у разним иначицама, овисно којим друштвено-идеолошким арсеналом онај који га примјећује углавном располаже. Било је и оних неодређених по којима смо само запустили дјецу, без истицања неког конкретнијег разлога. Више је верзија циркулирало медијима, друштвеним мрежама, различитим миљеима и трибинама, а истакнут ћемо три да покријемо превладавајуће моралне рефлексе у друштву. У једној од наглашенијих верзија истицало се одвајање дјеце и себе од Цркве или барем црквеног наука. Друга се пак тицала опћег препуштања конзумеризму и слабљењу друштвених веза, што је дјецу и младе учинило препуштенима самима себи. А у трећој је нагласак стављен на мањак националне кохезије па је тако једна навијачка скупина догађај обиљежила поруком на трибини на којој се уз датум и локацију трагедије налазио и цитат популарне пјесме: 'Е, мој народе...'

Као што се могло примјетити, ниједан од ових предмодерних облика не може се примјенити као конкретно објашњење конкретног догађаја. Међутим, то им није била ни сврха. Они су били ту да пруже функцију нужне друштвене утјехе и моралног компаса у трагичној ситуацији.

По некаквој друштвеној инерцији, морало се врло брзо пријећи из моралне у политичку димензију. А у том преласку објашњење конкретног догађаја изискује и конкретније контуре. Но, објашњење није могло бити заокружено и коначно. Уосталом, одатле и потреба за предмодерним објашњењима према којима друштво, земља, нација или народ испаштају због својих грешака или гријеха. Ради се, из шире друштвене визуре, о просто насумичном догађају. Не ради се о наставку некаквог друштвеног тренда, а ни о зачетку. Такођер, не може се говорити о симптомима одређених друштвених тенденција или структура. Међутим, постоји снажна друштвена потреба да се тај догађај смјести у шири контекст, да му се да некакав смисао и да се, посљедице, додијели и кривња. Два су могућа маневра у том интерпретацијском напору и задовољавању друштвене потребе. Први циља на лијечничку одговорност и чињеницу да се нападач слободно кретао унаточ дијагнози као учинак заказивања

Чим трагедија задеси дјецу, аутоматски се обликује надполитички оквир сагледавања узрока и посљедица (Фото: Марко Лукунић/PIXSELL)

Мимоход 'За сигурну школу' (Фото: Јосип Реговић/PIXSELL)

сустава. Без обзира на евентуалан лијечнички промашај – а о односу дијагнозе и институционалним облицима заштите пацијента и околине тек се мора расправити на стручној разини и суд у тој домени нисмо ни приближно стручни давати – прилично је ризикантно говорити о кривњи сустава. Иако је сасвим јасно зашто је привлачно и на емоционалној и на политичкој равни: ако је крив сустав, бијес и љутња могу бити канализирани и политички захтјеви артикулирани. Оно што додатно комплицира накнадне реакције и тумачења догађаја је сасвим извјесно стање ствари: и догађај је насумичан и сустав није функционалан и не задовољава друштвене потребе. Зато су значајно мјесто у интерпретацијским напорима да се трагедија у ОШ Пречко чита као друштвени симптом или учинак за казивања сустава имале актуалне критике збивања у здравству и просвјети. Врло лако је успостављена веза између недавног ухићења министра Вилија БEROША и наводно непримјереног третмана нападача у психијатријској установи с једне стране те школе као мете и недавног просвједна наставника којим су указивали на одређени дио проблема у просвјети с друге. Стога не чуди да су организацијски терет изражавања незадовољства преузели управо синдикати у просвјети: не само због тога што се трагедија догодила у школи, већ и по логистичкој инерцији – недавно су организирали просвјед. Овај пут била је ријеч о мимоходу 'За сигурну школу'. На њему се, али и шире у медијима, дао примијетити други маневар, саграђен управо на споменуте двије повезнице. Напросто је крив сустав као такав и они који га чине. А они су у овом случају власт и то корумпирана власт. Тако смо могли видјети транспаренте на којима је писало 'Све сте узели, дјецу не дамо' или

Сувремени човјек готово у свакој случајности или догађају који га задеси види 'сустав', а једино у економији види појединце који су сами за себе одговорни

'Напад на вас је тероризам, напад на дјецу је инцидент'. Који дан касније на једном се реномираном порталу појавио чланак који открива да је управо на дан трагедије Влада милијунска средства намијењена Министарству знаности алоцирала за друге сврхе. Другим ријечима, постоји довољно индикатора који говоре да ништа није случајно. Као да постоји план да се за потребе корумпиране власти исцрпе сви друштвени ресурси, макар се о радило и о дјецу и њиховом праву на сретно и мирно дјетињство.

Као и у београдској трагедији, и овдје смо свједоци цвјетања макросоциолошких теорија одоздо. Посриједи је најразумљивија људска потреба да се објасни оно што се догодило. А међу тим теоријама има и потпуних бедастоћа и луцидних увида. Управо зато нам те теорије и покушаји објашњења оваквих трагедија говоре више о самом друштву него саме трагедије. Унаточ томе што је онима њима погођенима и престрашенима неподношљиво болно што можда исцрпног друштвеног објашњења нема. Говоре нам о томе како замишљамо изворе друштвених проблема и на којим адресама, емоционалним, интелектуалним, политичким и стварним тражимо рјешења. Како видимо односе између нас као појединаца, наших обитељи и друштва? Како то друштво замишљамо, што га покреће, а што га угрожава? Ради се о фундаменталним питањима која углавном остају по страни. И то не само у рутини свакодневице, већ и у наводно дубљим политичким расправама.

Сувремени човјек готово у свакој случајности или догађају који га задеси види 'сустав', а једино у економији види појединце који су сами за себе одговорни. Таква идеолошка и интерпретацијска подешеност није случајна. Она је плод економских односа у којима живимо. И у њој лежи знатна количина разлога зашто нас на рефлексије о друштву, и то управо овакве које смо представили, тјерају углавном трагедије попут ове која је задесила ОШ Пречко. Напросто се осјећамо интерпретацијски несигурнима или незграпнима између властитих интереса и овисности о друштву као таквом и институцијама које га чине. И склони смо теоријама о искуљењу или завјери. Повијест је показала да се интерпретацијским несигурностима и заблудама можемо отргнути једино уз помоћ друштвене солидарности. И солидарност дугујемо свој дјецу. И онима којих више нема и онима који се боје вратити у разред. ■

Posla ima, novca nema

U graditeljstvu, metalskoj industriji i trgovini opseg posla se povećao, plaće su nominalno veće, ali i dalje ispod prosjeka, a inflacija nadmašuje njihovo povećanje. Raste udio stranih radnika, kojima često nedostaju kvalifikacije, dok ih poslodavci nerijetko izrabljuju

GUBITAK kvalificirane radne snage u zadnjih nekoliko godina, sve veći priljev stranih radnika i potreba za stalnim zapošljavanjem u velikim sektorima poput trgovine rezime je situacije u vezi radništva na koncu 2024. godine. To je zaključak nakon našeg razgovora s trima sindikalnim predstavnicima iz sektora u kojima je zaposleno oko 400 tisuća ljudi, nešto manje od jedne trećine ukupno zaposlenih u Republici Hrvatskoj.

Prema podacima predsjednice Sindikata graditeljstva Hrvatske JASENKE VUKŠIĆ, u toj je djelatnosti u kolovozu 2024. bilo

zaposleno 149.657 radnika, što čini 8,7 posto ukupnog broja zaposlenih u RH. Istovremeno je od ukupnog broja zaposlenih u građevinskom sektoru njih 82,2 posto bilo zaposleno u pravnim osobama, a 17,8 posto u obrtima. Premda se u zadnjih nekoliko godina opseg radova u graditeljstvu povećao, istodobno je zamjetan i velik broj odlazaka domaćih radnika, posebno kvalificiranih, koji je počeo prije četiri do pet godina. Vukšić kaže da se ti radnici nadmještaju radnom snagom iz Azije, uglavnom iz Nepala i Indije. Problem je što oni uglavnom nemaju stručne kvalifikacije, pa sve skupa nije najsretnije rješenje. S obzirom na takve okolnosti, napominje, tek ćemo vidjeti kakve će kvalitete biti gradnja, već danas i sutra.

— Zbog oscilacija u izvođenju radova i krize domaći radnici koji su radili u građevinarstvu otišli su prema zapadnoj Europi, dok su nam strukovne škole uglavnom prazne. Građevinski sektor sve se više oslanja na stranu radnu snagu. Radi se o zamalo 50 tisuća stranaca, uključujući i već odavno prisutne radnike iz susjedne BiH, što je trećina svih radnika u građevini. Nema strategije uvoza radne snage, tako da je problema mnogo i teško je sve

Jasenka Vukšić
(Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

to pratiti – kaže naša sugovornica i dodaje da je manjak kvalificirane radne snage prisutan posvuda, u visokogradnji, nisko-gradnji, montažerskim poslovima, svim građevinskim strukama.

U sindikatu nemaju podatak koliko je domaćih radnika napustilo sektor u 2024. godini. U većim firmama, gdje su radnici sindikalno organiziraniji, stanje je relativno mirno, dok je veća fluktuacija u srednjim i malim tvrtkama i mikrofirmama. Kako je u građevinarstvu već duže vrijeme linija uzlazna, čemu doprinose i europski projekti, ponovno se nameće pitanje kvalificirane radne snage u sektoru koji slovi za jedan od opasnijih, barem što se tiče mogućih povreda na radu. Sindikalistkinja Vukšić rekla nam je da je poznato da agencije mešetare radnicima koje dovode na rad, nerijetko ih ucjenjuju, radnici im moraju plaćati jer su im našli posao, iako se agencija po zakonu naplaćuje, odnosno ugovara ustupanje radnika s poslodavcem. Svašta su u tom smislu čuli, ali određene nepravilnosti ne mogu dokazati. U studenome je sindikat započeo kolektivne pregovore koje će nastaviti u siječnju kako bi i takve probleme pokušali riješiti s poslodavcima.

— Postoji interno osposobljavanje škole gdje se odgajaju montažeri i druge struke. Ti radnici moraju proći edukaciju, jer mnogi od njih nisu dovoljno samostalni u radu pa ih 'pokrivaju' drugi iskusniji domaći radnici. Problem je i jezična barijera, strani radnici uglavnom ne znaju ni engleski, a kamoli hrvatski. Mora se jako raditi i na tome jer graditeljstvo je opasna, rizična djelatnost – ističe Vukšić i domće da je upravo jezik prepreka sindikalnom udruživanju stranih radnika.

Plaće u građevinskom sektoru su drugi problem: bruto plaća u listopadu 2024. iznosila je 1.471 euro, odnosno mizernih 1.082 eura neto. Plaća je 20 posto manja od prosječne u RH, premda su sindikati 2023. uspješli ispregovarati u dva navrata veću plaću, a tokom 2024. iznova radili njezinu korekciju. — Prekovremenog rada prema našim procjenama ima preko 30 posto, dakle rada koji se ne evidentira i ne plaća sukladno kolektivnom ugovoru. Za preko 200 sati rada dobivaju se plaće koje izgledaju kao da je to redovni rad. I premda nemamo više problema s isplatom plaća, nema stečajeva i ima posla, plaće su male, premale, tako da moramo uspostaviti nadzornu ulogu koja bi započela već na natječajima na javnoj nabavi – rezimira Vukšić.

— Borimo se da se u javnu nabavu uvede poštivanje kolektivnog ugovora kao njezin obavezni element. Svaki sudionik

U građevinskom sektoru je prosječna neto plaća u listopadu bila 1.082 eura, a prekovremenih sati je preko 30 posto. U trgovini na malo plaća je u kolovozu iznosila 1.077 eura. Metalska industrija pati od velike fluktuacije radne snage

U trgovini postoji stalna potreba za zapošljavanjem
(Foto: Hrvoje Jelavić/PIXSELL)

javne nabave morao bi dokazati da poštuje kolektivni ugovor, odnosno da sukladno njemu isplaćuje plaće. Bitno je da se izvođači kontroliraju već od postupka javne nabave i da se ne događa da dolaze firme koje imaju visok postotak polukvalificiranih radnika i dobivaju poslove – ističe sindikalistkinja.

Zaključak nakon razgovora sa SINIŠOM KOSIĆEM, predsjednikom Sindikata metalaca Hrvatske – Industrijski sindikat, bio bi da je u tom sektoru, u kojem radi oko 25 tisuća radnika, trebalo sačuvati kvalitetan kadar. Sindikat okuplja sedam tisuća članova, radnika različite metalske struke, koja pokriva preradu metala, proizvodne radnike u montaži poput onih u Đuri Đakoviću, kao i u elektroindustriji i brodogradnji.

— Ne bih rekao da je došlo do raslojavanja radništva u ovom sektoru, ali bilo je poprilično naporno. Počeo se osjećati pad njemačkog tržišta u vidu nedostatka posla u određenim trgovačkim društvima. Generalno, ipak smo uspjeli kroz kolektivne pregovore ispregovarati veće plaće u postotnom iznosu većem od nominalne inflacije. No, to je ipak manje od onoga što tržište diktira. Plaće su u ovom sektoru niže od prosječne, ali poznato mi je, iako nemam egzaktne podatke, da u nekim trgovačkim društvima imamo i veće plaće od toga, posebno u onima u kojima ima mnogo terenskog rada i slično. Imamo dobar kolektivni ugovor, prema kojem su radnici dobili maksimalni godišnji neoporeziv iznos plaće – kaže Kosić.

Ističe i da u tom sektoru nedostaje kvalificiranih radnika, poput varioca i bravara. Naši najbolji radnici otišli su u Europsku uniju zbog većih plaća. Čak i kada bi poslodavci sutra prilično podigli plaće, to ne bi bilo dovoljno da se svi vrate, možda tek dio njih.

— Da su se plaće podigle ranije, 30 posto koliko smo mi tražili, dobar dio ljudi ne bi ni otišao. Ipak, uspjeli smo kroz kolektivne ugovore postići bolje materijalne uvjete za radnike. Svojom politikom niskih plaća poslodavci su veliki krivci za to što su brojni radnici otišli. Zanimljivo je i da su u grupacijama koje imaju više tvrtki u jednoj plaći iznadprosječne, u drugoj ispodprosječne – naglašava Kosić.

Metalski sektor popunjava se radnicima iz Filipina i Indije. Problem je, kaže sindi-

kalist, njihovog snalaženja. Imaju, kao u slučaju radnog mjesta zavarivača, nekakav certifikat, ali kada im se zada konkretan posao, razvidno je da u njemu nisu posve samostalni.

Posla ima i narudžbe su ponegdje velike, pa bi zbog svega mogla doći u pitanje realizacija ugovorenog posla, odnosno poštivanje rokova. Koliko je radnika napustilo sektor Kosić ne može reći, ali mu je poznata velika fluktuacija ljudi u nekim tvrtkama, od deset do 15, pa čak i 20 posto. U drugačijim okolnostima ta fluktuacija nije prelazila pet posto. — Izuzev jednog slučaja u 2024. godini gdje smo izgubili 250 radnih mjesta, jer je tvrtka Same Deutz-Fahr koja je posjedovala tvornicu kombajna u Županji otišla u likvidaciju, nismo imali pretjeranih otpuštanja – zaključuje Siniša Kosić.

Siniša Kosić
(Foto: Davorin Višnjić/PIXSELL)

— Stalna je potreba za zapošljavanjem u trgovini – ističe pak predsjednica Sindikata trgovine Hrvatske ZLATICA ŠTULIĆ.

U sektoru trgovine na veliko i malo zaposleno je oko 226 tisuća radnika i radnica. Plaće u trgovini u 2024. su porasle, ali kako su one manje od prosjeka, porast izdataka za hranu eliminirao je porast plaća. Neto plaća isplaćena u kolovozu u trgovini na malo, u kojoj su zaposlene čak 91.742 radnice, iznosila je 1.077 eura.

— Dobro je što su radnice i radnici drugačije radili nedjelje i blagdane, potonje su bili slobodni svi, dok je poslodavac odredio 16 radnih nedjelja. Teško je reći koliki broj radnika u sektoru trgovine nedostaje, jer imamo onih manjih tvrtki koje zapošljavaju tek nekolicinu radnika, do onih u kojima rade stotine i tisuće, ali svi imaju, kako rekoh, stalnu potrebu za zapošljavanjem, što se očituje u stalno otvorenim natječajima za radna mjesta. Otvaraju se nove trgovine, dolazi do okrupnjavanja trgovina, novih trgovaca je sve više i očito postoji prostor za otvaranje novih – govori sindikalistkinja Štulić.

Trgovina, posebno zbog malih plaća, nije primamljiva djelatnost. Brojne su radnice i radnici za pet godina rada promijenili nekoliko trgovačkih firmi s ciljem da nađu nešto bolje. Potreba za zapošljavanjem je stalna, premda je taj posao fizički i psihički stresan. Štulić ističe i promjenu strukture radnika u trgovini: studenti kontinuirano rade kroz godinu, a posebno preko ljeta. Poslodavci zapošljavaju strane radnike kao nadomjestak za domaće. I dok su potonji ranije radili najviše u skladištima, sada rade u prijevozu, maloprodaji, ali sve su više i u kontaktu s kupcima, posebno oni koji su napredovali u učenju hrvatskog jezika.

I tako se 2024. godina dovukla svome kraju. Radnici su razapeti između zadanih normi i zahtjeva poslodavaca i opravdanih očekivanja u vezi većih plaća i sigurnosti. Možda nisu više toliko izravno između čekića i nakovnja, nego neznatno iznad, ali put do pravice još je dug. ■

Zlatica Štulić
(Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

Novi jezik i novi dom

Toni Tomeh i Nagham Ufam došli su iz Sirije, Sagar Mansur iz Pakistana, Ljudmila Mudrik, Polina Žuravljova i Oksana Danilenko iz Ukrajine, a Irina iz Moskve. Za Novosti govore o izbjegličkom iskustvu, prihvaćenosti u Hrvatskoj, učenju jezika, studiranju i radu

NEDAVNO istraživanje agencije Ipsos pokazalo je značajan porast predrasuda, ksenofobije i negativnog odnosa prema doseljavanju stranaca u Hrvatsku, naročito prema nekim skupinama izbjeglica i migranata. Gotovo polovina ispitanika (42 posto) boji se da će se s porastom useljavanja stranaca njihov život promijeniti nagore, dvije petine ih smatra

da Hrvatska treba u potpunosti zatvoriti granice za izbjeglice, dok tek nešto više od trećine ispitanika (34 posto) podržava stranace koji traže azil.

UNHCR i Isusovačka služba za izbjeglice (JRS) spadaju u organizacije koje itekako pomažu onima koji traže priliku za miran i dostojanstven život u Evropi, a samim time i u Hrvatskoj. Pomažu im u pravnim pitanjima, traženju posla i prekvalifikaciji te u uče-

nju jezika. Na Međunarodni dan migranata, 18. decembra održali su božićno druženje na kojem su izbjeglice iz različitih dijelova svijeta podijelili svoje običaje i tradicije, pripremili jela iz svojih krajeva, a svi oni koji su uspješno završili tečaj hrvatskog jezika tom su prilikom dobili diplomu i certifikat. Bila je to prilika da porazgovaramo s dijelom ljudi koji su proživjeli kalvariju bježeći od rata i progona.

TONI TOMEH došao je iz Sirije prije devet godina, dobio je hrvatsko državljanstvo, a šest godina radi u JRS-u kao predvoditelj za arapski, kulturni medijator i koordinator volontera.

— Za vrijeme rata u Siriji izbjegao je velik broj ljudi jer su se svi okrenuli protiv manjina, a ja kao grkokatolik pripadam vjerskoj manjini i to je bio razlog mog odlaska. Zapravo, čudno mi je da ljudi ne znaju da u Siriji ima kršćana, i to dobar broj. Neki su grkokatolici, neki pravoslavni, Armenci, Aramejci, Asirci... Normalno sam živio u Homsu nakon studija agronomije. Kako je vojska kod nas obavezna, služio sam godinu i devet mjeseci prije rata, a kad je počeo, svi smo se nadali da će kratko trajati. Pobjegao sam u Libanon. Nisam se bojao, ali ako je to građanski rat, ne znamo s kim se borimo. Bilo je tu i islamista koji su bili vrlo okrutni, a došlo je i mnogo stranaca koji su bili naoružani i namjerno ubijali radi kaosa. Brojne su zemlje koristile priliku i naoružavale sebi sklone skupine da ostvare svoje ciljeve – priča nam Tomeh, čiji je put prema Evropi bio težak.

— Iako sam bio sam, bilo mi je teško iz Libanona doći do Evrope. Avionom sam došao do Turske, pa smo koristeći krijumčarsku rutu išli čamcem do jednog grčkog otoka, odakle smo nastavili brodom do Atene, zatim autobusom do granice s Makedonijom, pa kroz Srbiju šumama do Mađarske koja nije puštala izbjeglice, tako da smo se probijali do granice s Hrvatskom. Sve se to zbivalo u vrijeme kad je Hrvatska otvorila vrata i počela primati izbjeglice, a tada sam nakon plovidbe morem, prelaska planina, spavanja po šumama, vožnje vlakom i autobusom i pješčenja konačno stigao u Austriju. Politika Evrope prema izbjeglicama tada je bila primjerena jer su nas primali, sve su granice bile otvorene, a put nije bio opasan. Sada je sve obratno. Kako su me u Austriji odbili, u Hrvatsku sam došao 2016. i predao zahtjev za azil, koji je brzo riješen jer Hrvatska nije primila velik broj ljudi. Imao sam dvije godine besplatan smještaj i počeo sam tražiti posao, ali je moj put s učenjem hrvatskog jezika bio vrlo težak jer Hrvatska nije bila spremna za migrante. Kasnije sam završio

Dodjela diploma za hrvatski jezik
na Međunarodni dan migranata

Ljudmila Mudrik
s kćerima

razine A1, A2 i B1. Migrantima je uvijek teško, bez obzira na to znamo li jezik ili ne. Teško je i onima koji govore hrvatski, a kako je tek onima koji ga ne govore. No, dobio sam hrvatsko državljanstvo, moja žena je Hrvatica i sada živim ovdje – kaže Tomeh. Sada intenzivno prati vijesti iz Sirije, ali dodaje da se u nju ne misli vraćati.

SAGAR MANSUR iz Pakistana do svog je utočišta prešao dug put.

— Kao katolik, otišao sam prije osam godina zbog vjerskih problema. Moj put nije bio vremenski dug, iako sam prešao Iran, Tursku, Grčku, Makedoniju, Srbiju, BiH i Hrvatsku. Šesti put sam u Hrvatskoj. Kad sam ranije uz pomoć krijumčara prelazio Liku, Ogulin i Slunj, policija me vraćala u Bihać. Podnio sam zahtjev za azil preko JRS-a. Kao i moj prijatelj, živio sam godinu dana u Porinu u kojem su smješteni tražitelji, ali još nisam dobio azil. Primila me Družba misionara Krvi Kristove i sada živim kod njih u Dugom Selu – govori Mansur.

LJUDMILA (MILA) MUDRIK je na početku ruske invazije s porodicom, mužem i kćerima došla u Hrvatsku iz Lavova.

— Moja najstarija kći studira na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i tu je bila prije rata, a u Lavovu je ostao samo naš sin. Na početku rata nismo znali što će biti, pa smo odlučili otići iz zemlje. S nama je bila i naša rođakinja jer smo imali slobodno mjesto u autu. Na granicama je bila velika gužva, što je povećavalo naš ionako velik stres, a isto se dešavalo svima koji su bježali. Ipak, kako smo ranije često putovali po Hrvatskoj i Evropi i kako muž i ja znamo engleski, a ja i nešto malo hrvatskog, mogli smo se prilagoditi uvjetima. Kasnije sam bolje naučila hrvatski, dok ga sve moje kćeri, KATARINA, ULIANA i ALISIJA, izvrsno govore. U školskom sistemu ga je lakše učiti, pa su se one odlično snašle – priča nam Mila Mudrik.

PRODICA Mudrik je u Lavovu osnovala glazbeno društvo, odnosno muzej 'Harp Hall Museum' s više od stotinu instrumenata, među kojima je i deset harfi.

— Muzej je bio interaktivan, svi posjetitelji su mogli probati svirati bilo koji instrument. Većinu njih donijeli smo sa sobom u Hrvatsku, nekoliko smo ih u međuvremenu kupili, a ljudi koji su dolazili iz Ukrajine u Hrvatsku donijeli su nam još dio. U Lavovu su ostale tri pedalne harfe jer imaju veliku umjetničku vrijednost – kazala nam je.

Zanima nas imaju li posao.

— Moj muž je već ranije radio *online*, a ja sam volontirala dajući besplatne koncerte i radionice, kao i predajući osnove hrvatskog našim ljudima. Ja sam ga nešto znala, a drugi koji su došli nisu znali ništa, zato su programi učenja jezika vrlo korisni – govori Mila.

Cijela je porodica muzikalna. Svi sviraju harfu, a kćeri – najmlađa koja pohađa osnovnu školu, srednja koja je u Glazbenom učilištu Elly Bašić i najstarija koja je na Muzičkoj akademiji – sviraju violinu i druge instrumente, pa u školama i Centru mladih Ribnjak održavaju različite radionice. Mudrikovi imaju status izbjeglica pod privremenom zaštitom, a primaju naknadu za trošak unajmljivanja stana, imaju zdravstveno osiguranje i besplatan javni prijevoz. Pitali smo Milu što planiraju po završetku rata.

— Definitivno se mislimo vratiti u Ukrajinu i nastaviti obogaćivati muzej – kaže nam.

POLINU Žuravljovu rat je iz Kijeva i Nižina, u kojem je rođena, najprije doveo u Međimurje, da bi se potom preselila u Zagreb.

— Bili smo kod hrvatske obitelji koja nas je

Polina Žuravljova: Zvali su me ukrajinskom Međimurkom

odlično primila. Znali su kako se odnositi prema izbjeglicama jer su to i sami proživjeli – govori. No odlazak iz Ukrajine nije bio lak.

— Kad je počeo rat, bili smo u Nižinu kod bake, a kako je Černihivska oblast u kojoj je Nižin bila okupirana, trebali smo se probiti u Kijev. Put obično traje dva sata, ali kako nismo znali gdje su mine i zato što su u blizini bili Rusi, put je trajao devet sati. Došli smo u Čakovec i živjeli u Pribislavcu. Međimurje je lijep kraj, priraslo mi je srcu jer me podsjeća na Ukrajinu. Svidio mi se i Pribislavec, podsjećao me na moj mali Nižin – priča Polina ŽURAVLJOVA i dodaje da je u Međimurju našla posao i počela volontirati u Crvenom križu radeći s Ukrajincima.

— U dvije godine koliko sam ondje živjela, konobarila sam i naučila dobro međimurski dijalekt, pa su mi govorili da sam ukrajinska Međimurka. U međuvremenu sam se preselila u Zagreb s dečkom. Navikla sam na velike gradove jer sam ranije živjela u Kijevu, pa mi nije bio problem snaći se. Naučila sam i književni jezik jer sam išla na tečaj hrvatskog – kaže.

Budući da *online* studira novinarstvo na

Studira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu – Nagham Ufam

fakultetu u Kijevu i da trenutačno polaže ispite, nema vremena za posao. Pitamo je kako su je ljudi ovdje primili.

— Dobro, jer sam uvijek nasmijana. Hrvati su jako otvoreni prema nama i to osjećamo svaki dan. Razumiju što govorim jer su i oni doživjeli rat. Ako bude potpisan mir, vraćam se, oko toga nema sumnje. Zapravo, odlazim u Ukrajinu svakih pola godine jer počinjem ludjeti zato što mi nedostaje obitelj i onda ostanem mjesec dana – zaključuje.

OKSANA DANILENKO živjela je prije rata u gradiću blizu Harkiva na istoku Ukrajine. — Kad je počeo rat, morala sam se preseliti sa svoja dva sina, koji sada imaju 14 i 16 godina. Nismo znali kamo idemo, a slučaj je odlučio da dođemo u Hrvatsku. Prvo smo putovali od mog grada do Dnjipra i čekali vlakove za evakuaciju. Redovi su bili dugački, a bilo je i do minus deset. Na početku smo htjeli ići u Poljsku, ali je za taj vlak bio velik red. Čuli smo da ima vlak do granice s Mađarskom. Tamo smo bili dva dana u školskoj sportskoj dvorani. Prijateljica s kojom smo putovali imala je prijateljicu u Hrvatskoj i tako smo odlučili doći ovamo. Odmah smo došli u Zagreb, a volonteri su nas smjestili u zasebne stanove – priča.

— Krajem marta 2022. dobili smo status privremene zaštite, besplatan prijevoz i zdravstveno, ali ne i dopunsko. Sinovi su odmah krenuli u školu, mali je tada išao u peti, a stariji u sedmi razred. Sada je mali u osmom, a stariji u drugom srednje. Hrvatski im lako ide, imaju društvo i prihvatili su ih, zato im je lakše. Trudim se svladati jezik. Psihologinja sam, nisam zaposlena za stalno, već imam ugovor o djelu u Društvu za psihološku pomoć. Dobivam naknadu za to i od toga živim. Ljudi su empatični jer su imali sličnu situaciju. Zapravo sam imala sreću upoznati samo dobre ljude u Hrvatskoj – kaže Oksana Danilenko.

IRINA je živjela u Moskvi.

— Nisam željela da moj sin ide u rat, a ni on

Imala sam prijatelja iz Srbije koji je išao sa mnom u razred. Ja sam njega učila arapsko pismo, a on mene ćirilicu – kaže nam Nagham Ufam. Prije rata i izbjegništva živjela je u Damasku, a u Hrvatsku je došla krajem 2016.

to nije želio. Prvog dana rata rekla sam mu: Ovo je tvoj kofer, moramo otići. Kupili smo avionsku kartu i odletjeli u Srbiju. Znala sam da će tražiti mog sina i stvarno su u naš stan došle dvije osobe – priča nam.

NAKON pola godine došli su u Zagreb, gdje su ih, kako kaže, odlično primili.

— Imamo prijavljen boravak, a sin, koji je visokokvalificirani specijalist i radi, ima plavu kartu. Sada moja majka, sin i ja živimo u stanu koji unajmljujemo, a ja osam mjeseci učim hrvatski jezik u JRS-u, pa mogu čitati knjige. Učlanila sam se u biblioteku, posuđujem knjige i čitam kod kuće na hrvatskom. Po zanimanju sam učiteljica engleskog i njemačkog pa kad naučim hrvatski, želim naći posao – govori Irina.

NAGHAM UFAM rodom je iz pokrajine Dara, a prije rata i izbjegništva živjela je u Damasku. U Daru bi odlazila samo da obiđe baku i djeda. U Hrvatsku je došla u novembru 2016.

— Uspjela sam do Austrije stići relativno brzo, za nekih pet dana, ali sam upoznala ljude koji su bili na putu i po mjesec dana. Kad su me deportirali iz Austrije u Hrvatsku, bila sam u svojevrsnom štrajku – nisam htjela učiti novi jezik jer nisam znala hoću li ostati u Hrvatskoj. U Kutini sam bila u svojevrsnom prihvatilištu za migrante, a sada živim u Dubravi u Zagrebu i na prvoj sam godini lingvistike na Filozofskom fakultetu. Nisam sama, sa mnom su mama i dvije sestre, dok su tata i jedna sestra ostali u Siriji, a pokušavamo da preko programa spajanja obitelji i oni dođu – kaže Nagham Ufam.

Pitamo je kako se ljudi odnose prema pridošlicama iz Sirije i drugih arapskih zemalja. — Jako sam ekstrovertna i volim pričati s ljudima, pa nikad nisam imala problema, ali sam vidjela kakve probleme imaju moji prijatelji i znanci koji su muslimani. Ni kao pravoslavna vjernica nisam imala problema – ističe i dodaje da zna ići u crkvu na Cvjetnom trgu, a kad je došla u Hrvatsku, znala je i nešto ćirilice.

— Imala sam prijatelja iz Srbije koji je išao sa mnom u razred. Ja sam njega učila arapsko pismo, a on mene ćirilicu. Sada sam sve zaboravila jer je to bilo prije dvije godine. Ne bih se željela vratiti u Siriju. Nemam pojma o standardnom jeziku, mislim da bi me stavili u četvrti razred osnovne. Voljela bih posjetiti ljude i gradove, ali ne i živjeti ondje – kaže nam za kraj. ■

Dobio je hrvatsko državljanstvo – Toni Tomeh

ИНФОРМАТОР

Скупштина Бјеловарско-билогорске жупаније (Фото: Роберт Шпехар/PIXSELL)

Жупанија за примјер

Припадницима српске и чешке мањине Бјеловарско-билогорске жупаније гарантира право на бирање вијећника и дожулана, иако им је уддио пао испод пет посто

Припадници српске и чешке националне мањине у Бјеловарско-билогорској жупанији и даље ће имати право на избор жупанијских вијећника и замјеника жупана из властитих редова иако је, према резултатима последњег пописа становништва, уддио Срба и Чеха у тој жупанији пао испод пет посто. Одлучила је тако већина вијећника скупштине Бјеловарско-билогорске жупаније, који су ових дана гласали за одлуку о измјенама и допунама локалног статута. Главне измјене, за које је гласало 24 вијећника, док их је пет било против, а један суздржан, односе се на прилагоде 23. и 62. чланка постојећег статута.

Према новим одредбама, жупанијска скупштина ће и даље бројати 37 чланова, од којих су два представници националних мањина – један припадник чешке и други српске мањине. Такођер, у истом наврату уведена је гаранција да ће жупан задржати по једног замјеника из редова чешке и српске заједнице, неовисно о њиховом удјелу у укупном становништву Бјеловарско-билогорске жупаније (БВЖ).

Како смо већ писали, иницијативу за промјену статута покренуо је Владимир Билек, жупанијски вијећник БВЖ-а те саборски заступник чешке и словачке националне мањине, који је у свом приједлогу навео како се 'БВЖ поноси својом богатом културном баштином и традицијом коју су кроз повијест обликовале различите националне мањине' те да 'замјеници жупана из реда припадника националних мањина имају кључну улогу у заступању специфичних интереса својих заједница унутар жупанијске управе'.

Жупанијска скупштина, у којој већину чине ХДЗ, ХСЛС и ДХСС, љетос је готово једногласно прихватила такав пријед-

лог, међутим, успротивили су му се вијећници Домовинског покрета, који су у међувремену прешли у ДОМИНО МАРИЈА РАДИЋА, лажно тврдећи да се тиме крше одредбе Уставног закона о правима националних мањина и дискриминирају остале мањинске заједнице. На истом валу зајачала је БРАНКА ЛОЗО, кандидаткиња Радићеве странке за надлазеће предсједничке изборе. Лозо се брже-боље, непосредно прије сједнице жупанијске скупштине на којој се одлучивало о овом питању, запутила у Бјеловар, одакле је оплела по премијеру Пленковићу и представницима српске и чешке мањине. 'Далекосежност оваквих промјена статута је несагледива јер ради се о великом броју националних мањина који живе у овој жупанији и који су заштитени, задовољни, дијеле добро и зло с припадницима већинског народа и за заговарање промјене статута не постоји никакав оправдан разлог. Дапаче, можемо се питати због чега Андреј Пленковић и ХДЗ стално раде уступке, поготово одређеним националним мањинама', испалила је Лозо.

Њена страначка колегица ДУБРАВКА ДРАГАШЕВИЋ који дан касније, односно током расправе у Жупанијској скупштини, наставила је у сличном тону, па поручила свима који су на крају гласали за измјене статута да понижавају 'већински народ, али и остале националне мањине'. За ту пригоду није пропустила споменути ни бранитеље 'који су се борили за ову државу, за коју нису мислили да ће бити оваква'. А каква то точно? Таква 'да ће један Пуповац владати Хрватском и тражити права која нема', поручила је Драгашевић, која је притом тврдила да иза иницијативе, уз МИЛОРАДА ПУПОВЦА стоје АЊА ШИМ-ПРАГА и остатак СДСС-а. Цијела ствар још је апсурднија ако знамо да је САША ЛУКИЋ, актуални дожупан из редова српске мањине у БВЖ-у, на прошлим локалним изборима био кандидат СДП-а те да је ДП, с чије је листе у жупанијску скупштину ушла Драгашевић, на истим изборима имала ДРАГИШУ ЖУТИНИЋА као кандидата за дожупана из српске заједнице.

Уставним законом, као и Законом о локалним изборима те Законом о локалној и подручној самоуправи иначе је прописано да припадници националних мањина имају право на дожупана у јединицама

у којима чине више од пет посто становништва, као и да исто право, унаточ паду удјела припадника мањине испод наведене стопе, може бити изнимно уведено локалним статутима. Вијећници скупштине Бјеловарско-билогорске жупаније засад су једини који су се одлучили на такав потез након последњег пописа становништва, а та могућност, макар када је у питању српска заједница, постоји и у Пожешко-славонској, Приморско-горанској и Вировитичко-подравској жупанији, гдје је постотак Срба такођер пао испод успостављеног минимума. Истом законском одредбом право на вијећнике и дожулана из својих редова већ годинама имају Талијани у Истарској жупанији, и то неовисно о њиховом удјелу у становништву. По истом принципу Талијани у Истри остварују и право на равноправну употребу властитог језика.

■ Тамара Опачић

Учвршћена зграда Епархије

Обављају се радови на згради Горњекарловачке епархије Српске православне цркве у центру Карловца

Радови на карловачкој агломерацији, којом приликом су у старој градској језгри мијењане канализацијске, водоводне, плинске и остале инсталације, лагано се приводе крају. Тако се сада попличава најстрожи центар града, међу којем и пјешачка зона у Радићеву улици. Паралелно са тим радовима ради се на обнови зграде Горњекарловачке епархије Српске православне цркве, која је са оближњом црквом Светог Николе била намјерно минирана ратних 1992. и 1993. године за православни Божић. Пролазници могу видјети да је на згради постављена вањска столарија, што потврђује архимандрит Наум (Милковић), иначе старјешина православног манастира Богородице Тројеручице у Доњем Будачком у општини Крњак.

Нова столарија на грађевини

— Обнова зграде парохије и епархије у Радићеву улици је тежак, мукотрпан и замршен посао, што због штете у рату тако и додатне штете током земљотреса. Могућност обнове се указала кроз Фонд солидарности те је објект кроз који се због урушавања, могло гледати с тавана у подрум, успјешно доведен до тога да су урађене међукатне конструкције и плоче, да су темељи учвршћени и изолирани – казао је архимандрит Наум.

Додао је да је Фонд солидарности Еуропске уније за Православну цркву у Карловцу, а и остале у Хрватској био велика непознаница и да су учили у ходу. Било је погрешних процјена новчане вриједности радова, па су чак добивали и додатна финансијска средства – јер тек кад су почели радити добили су увид у право стање здања, темеља и статике.

— Неки захвати у почетку нису били признати као прихватљиви али смо на вријеме долазили до информација и с те стране реаговали. Из Фонда солидарности смо за израду пројектне документације, радове и надзор добили 3,6 милиона евра, у што је укључен порез на додану вриједност. Свакако, треба истакнути помоћ од Карловачке жупаније и Града Карловца. Стање објекта је сада статички и грађевински боље. Подигнута је разина протупотресне сигурности. Оно што је свакако пролазницима највидљивије јесте да су санирани опасни дијелови фасаде и постављена нова столарија – закључио је архимандрит Наум.

Сада предстоји тежи и скупљи дио посла, а то је унутрашње уређење које ће вјероватно трајати низ година, овисно о добивању средстава за финансирање радова.

■ Милан Цимеша

Свеће за страдале

Дубоко потресени у неизмерном болу, окупили смо се да се помолимо за све трагично страдале, казала је Весна Вујић, директорка трпињске школе

Поводом трагичног догађаја у загребачкој школи Пречко, где је у махнитом нападу 19-годишњег младића једно дете смртно страдало, а неколико њих и учитељица повређени, ученици и наставници школа у настави на српском језику и хириличном писму, на ширем вуковарском подручју, запалили су свеће. Уз благослов епископа осечкопољског и барањског ХЕРУВИМА, ученици, наставници и родитељи из ОШ Трпиња су у порти храма Вознесења Господњег, паљењем свећа изразили тугу због свих невиних жртава – њихових вршњака и колега.

— Дубоко потресени у неизмерном болу, окупили смо се да се помолимо за све трагично страдале. Упалили смо свеће са жељом да се никоме и никада тако нешто не догоди. Остаћемо предани нашој светој мисији, у којој је брига за деду изнад свега – истакла је директорка трпињске школе

Ђаци ош Трпиња

Весна Вујић. И у ош Борово, наставници и ученици су паљењем свећа изразили саосећање са породицама страдалих у трагичном догађају. Директор Тихомир Јаковљевић подсетио је, да нажалост, то није први трагични случај.

— Све ово што се догађа захтева одређене промене. Недужно дете и наша колегица требају да нам буду опомена и знак да једни другима требамо бити од помоћи, те да свакодневне тривијалности превазиђемо — рекао је Јаковљевић, истакнувши да се за сваки проблем може решење уз довољно толеранције и добре воље.

— Овај немили случај треба да нам буде опомена за сва будућа понашања — поручио је директор ош Борово.

■ Сенка Недељковић

Комеморација за 1500 убијених

У Пркосу Ласињском одржана је комеморација за тисућу и пол цивила српске националности убијених 21. децембра 1941. године

У Пркосу Ласињском, у општини Ласиња, у суботу 21. децембра ове године, одржана је комеморација за 1500 убијених цивила које су на тај дан 1941. године убили усташе. Великом офензивом на сјевероисточни дио Кордуна усташе су хтје-

Код спомен обиљежја
(Фото: Сандро Лендлер)

ле спријечити отпор становништва против ндх, али су остварили супротни ефект тако да су се готово сви придружили партизанском покрету. Усташе су, уз судјеловање највиших команданата, укључујући и самог поглавника Павелића, првог дана зиме извршили тај злочин над женама, дјецом и старцима.

На спомен костурницу у Пркосу положени су бројни вијенци и аранжмани те упаљене свејеће, а одржан је и парастос страдалима који је служио карловачки парох РАДОСЛАВ АНЂЕЛИЋ. Све присутне поздравила је Даница Мичић, уз минуто шутње за све stradale у Пркосу и цивиле Пркоса Ласињског, Дугог Села, Ласињског Сјеничака, Стипана, Бовића и осталих околних мјеста настањених српским живљем. Почаст је одана и страдалом ученику у недавном нападу на дјецу у загребачкој основној школи у Пречком.

■ М. Ц.

Свашта научили

Зимска школа српског језика и културе у Ораховици, окупила је 43-оје дјеце узраста од осам до 16 година

КООРДИНАЦИЈА СКД 'Просвјета' западне Славоније и Мославине, организовала је 22. и 23. децембра Зимску школу српског језика и културе у Ораховици. Школа је окупила 43-оје дјеце узраста од осам до 16 година из Пакраца, Дарувара, Слатине, Гарешнице и Бјеловара. Уз стручно водство петоро наставника из споменутих градова — вјероучитељицу Борку ТЕОДОРОВИЋ, учитеље разредне наставе Раду БОЖИЋ и Војислава КЛИНЦА, кореографа ЛУКЕ БЛАНУШЕ те ДАЛИБОРА ХАРАМБАШИЋА, професора географије и етнологије, дјеца су на разне начине учили о српском језику и ћириличном писму, историји, култури и обичајима.

Програм је прије свега био намијењен дјеци која нису имала прилику да науче азбуку и ћирилично писмо, али и за оне који већ похађају наставу српског језика и културе по Ц моделу.

Први дан полазници су имали низ едукативних радионица од оне српског језика и ћирилице на којој су упознати за познатијим српским књижевницима, као што су ГРИГОР ВИТЕЗ, БРАНКО РАДИЧЕВИЋ, БРАНКО ЂОПИЋ, ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ, ЉУБИВОЈЕ РШУМОВИЋ и ВУК СТЕФАНОВИЋ. КАРАЦИЋ до фолклорне радионице у којој су биле заступљене традицијске игре западне Славоније и Мославине.

— По завршетку радионица одржана је смотра дјечјег стваралаштва на којој су сви учесници могли представити своје радове. Након тога услиједила је шетња Ораховицом. Наредног јутра свим учесницима је уручена плакета за учешће у Зимској школи уз неформални разговор полазника и наставника када су сумирани утисци који су редом били врло повољни — рекао нам је Харамбашић, истичући

Ђаци на предавању

да је школу обишао Пожешко-славонски дојупан Никола Ивановић.

Учесницима школа био је организован и пут до Печуха у Мађарској гдје су успркос киши и снијегу уживали у траговима различитих цивилизација: римских гробница, османске џамије и других грађевина из различитих епоха. Посјетили су Катедралу светог Петра и Павла и цркву Успења Пресвете Богородице, која представља значајан вјерски и културни споменик српске заједнице у Мађарској. Изграђена је у 18. вијеку, када су Срби насељавали јужне дијелове Мађарске.

■ Н. Јовановић

Свечано и радно

Вијеће српске националне мањине Карловца обиљежило је Светог Николу, дан Вијећа и Крсну славу

СВЕЧАНОМ и радном сједницом, Вијеће српске националне мањине града Карловца обиљежило је 19. децембра Светог Николу, дан Вијећа и Крсну славу. У радном дијелу сједнице, предсједник Вијећа РАДЕ ВЛАЈНИЋ поднио је извјештај о раду. Одржане су предвиђене сједнице Вијећа, предсједник је присуствовао сједницама Градског вијећа Карловца и извјестио да ће Вијеће финансијски и наредне године имати на располагању непуних осам хиљада еура.

Коначни извјештаји бит ће разматрани када буде готов завршни рачун и то негдје

Чланови вснм-а Карловца

у марту 2025. године. Дата је информација о формирању фолклорне секције у склопу карловачког пододбора Српског културног друштва Просвјета. Заједно са вснм-ом Карловца, изнајмљена је и дворана за пробе у карловачкој Економској школи. Одржано је и дружење којему су присуствовали српски дојупан ДЕЈАН МИХАЈЛОВИЋ, предсједница вснм-а Слуња ГОРАНКА МАНДИЋ и предсједник вснм-а Карловачке жупаније НЕВЕН ИВОШЕВИЋ.

■ М. Ц.

Уклањање мржње

Ученици и наставници Техничке школе Никола Тесла уклањали су поруке мржње са старог кина у Борову насељу

У ОКВИРУ пројекта 'Глас против говора мржње', који проводи вуковарски Прони Центар за социјално подучавање, 18. децембра одржана је четврта и последња волонтерска акција. У сарадњи с Техничком школом Никола Тесла, са зидова зграде старог кина у Борову насељу, 20-так волонтера, ученика и професора школе и организатора акције, уклањали су поруке мржње које годинама стоје на бочним странама дерутног објекта у центру овог приградског насеља. Циљ је био подићи ниво толеранције међу ученицима и направити конкретне кораке у побољшању квалитета живота становника тог дела града. Истовремено, у споменутој средњој школи постављена је истоимена изложба, чији је циљ освештавање о говору мржње међу ученицима и нагла-

Акција уклањања
(Фото: Прони центар Вуковар)

шавање важности систематског рада на тој теми. Изложба ће после Техничке школе, бити постављена и у вуковарској Гимназији те Економској школи.

— Циљ пројекта је да подигне ниво разумевања, прихваћања и толеранције између већине и мањинских група у Вуковару. Кроз пројектне активности желимо да побољшамо сарадњу тих група на локалном нивоу, подржимо активно учествовање мањинских група у демократским процесима те утичемо на јачање толеранције и сузбијање говора мржње међу младима

ИНФОРМАТОР

– истакла је водитељка пројекта, Каролина Шош Живановић. Пројекат је финансијски подржан средствима британске амбасаве у Загребу. У оквиру истог досад изведене четири волонтерске акције, у сарадњи са средњим школама Вуковара. У наредном периоду уследиће и друштвене онлајн кампање против говора мржње, најављено је из вуковарске невладине организације.

■ С. Недељковић

Честитке за славу

Град Вараждин увијек ће пружати подршку свим вашим иницијативама, рекао је члановима ВСНМ-а замјеник градоначелника Мирослав Марковић

ВИЈЕЋЕ српске националне мањине града Вараждина прославило је свој дан и крсну славу Св. Николу. Након што је о. РАДОВАН ДИМИТРИЋ освештао славски колач, присутнима су се обратили замјеник градоначелника Града Вараждина и саборски заступник МИРОСЛАВ МАРКОВИЋ, замјеница жупана Вараждинске жупаније СИЛВИЈА ЗАГОРЕЦ те ДЕЈАНА ПЕРУНИЧИЋ из амбасаве Србије у Хрватској. Ружа ЈЕЛОВАЦ, предсједница градског ВСНМ-а Вараждина, нагласила је значење рада ВСНМ-а и подршку коју оно има, док је доградоначелник Марковић истакнуо да је сурадња увијек била изврсна, као и са свим осталим припадницима националних мањина.

— Град Вараждин увијек ће пружати подршку свим вашим иницијативама, било кроз културне програме или друге активности. Наш град је мјесто у којем сватко може пронаћи свој дом, живјети и радити. Требамо гледати према будућности, стварати увјете за мир и заједништво те омогућити свима сретнији живот – рекао је Марковић. Свим члановима Вијећа и њиховим обитељима крсну славу честитала је и дожупаница Силвија Загорец.

— Посебно нам је драго што чувате своје обичаје и традицију, свој идентитет. У Вараждинској жупанији доиста имамо квалитетну сурадњу с националним мањинама, водимо миран суживот те заједно дијелимо добро и зло. И даље ћете имати

Славски колач у Вараждину

нашу пуну подршку, јер сте важан дио нашег друштва. Прихваћајмо различитост, будимо отворена срца и међусобно разговарајмо, само тако можемо градити боље и сретније мјесто за све нас – рекла је уз лијепе жеље дожупаница. Прослави су присуствовали руководиоци из града, представници мањина које дјелују у граду и жупанији те представнице удружења Калинка.

■ Н. Ј.

Јубилеј освећења

Више од два и по века прошло је од освећења православног храма у Борову, чија је обнова након десет година при крају

ПОВОДОМ 260 година од освећења храма Светог првомученика и архијакона Стефана, Српска православна парохија боровска организовала је 22. децембра свечану академију у обновљеној боровској богомољи. Уз посећање на историјат боровске парохије и храма, окупљеним верницима прочитани су и одабрани записи Летописа боровске парохије.

— Боровски храм је грађен у периоду од 1761. до 1764. године, а осветио га је митрополит карловачки Павле Ненадовић. Радује нас што се велики број наших парохијана одазвао великом јубилеју како – рекао је старешина храма, протонамесник Драган Сердар. Прослава јубилеја била је у знаку генералне обнове боровске светиње, која је почела крајем 2015. године.

Јубилеј освећења боровског храма

— Обнова храма је при крају. Преостало је још опремање инвентаром и велики посао који ће да потраје неколико година, а то је враћање иконостаса у храм. У току је рестаурација старих елемената, биће изграђени и нови, дуборезни, који ће бити укомпоновани и обједињени с оригиналним елементима – најавио је старешина боровског храма. Приликом канонске посете Борову, епископ осечкопољски и барањски Херувим, служио је Свету архијерејску литургију.

— Канонска посета преосвећеног владике је двострука радост за нашу парохију.

Показали смо да је храм најлепши када је испуњен народом, који предводе свештеници. Радост је што су наши верници, кроз обнову храма, препознали да је Црква та која нас сабира кроз векове и која нас је сачувала – поручио је Сердар. Заменик вуковарско-сремског жупана Срђан Јеремић поздравио је прославу важног јубилеја.

— Сазнали смо доста историјских података о боровској парохији и храму, ко су били свештеници који су служили у Борову, од изградње храма до данашњих дана. То су важни подаци и драго ми је да постоји Летопис у којем се све записује, за будуће генерације – истакао је Јеремић. Након што буду завршени сви радови и уређено шеталиште у близини храма, он ће, према речима учесника академије, бити понос не само Боровчана, него и осталих Срба на том подручју. Допринос свечаности својим су наступом дали хор и музички састав, који делују при храму и деца из боровског вртића Златокоса.

■ С. Н.

Значај Паје Јовановића

Предавањем и изложбом, направљен је пресек сликарства једног од најистакнутијих српских реалиста

УНАСТАВКУ серијала 'Великани сликарства', Српски дом Вуковар је уз подршку Музеја града Београда организовао вече посвећено ПАЈИ ЈОВАНОВИЋУ (1859. – 1957.), једном од најзначајнијих српских сликара светског гласа и реномеа. Уз стручно предавање и изложбу одабраних репродукција слика на платну из богатог фонда Музеја града Београда, посетиоци су имали прилику да уживају и у виртуелној шетњи кроз музеј Паје Јовановића помоћу вр наочара. Предавање је одржао кустос музеја ДУШАН ЈОВАНОВИЋ, истичући најзначајније сегменте из богатог и дугогодишњег живота истакнутог сликара и интелектуалца из периода реализма, који је својим деловањем оставио велики траг у српској и европској уметности.

— Изложба у Вуковару представља пресек сликарства Паје Јовановића током целог живота и показује да је стварао до последњег дана у истом стилу, али је обележио епоху кроз различите мотиве – рекао је кустос музеја. Истакао је да се Јовановић прославио као салонски сликар, стварајући у оквиру високог друштва у Бечу тог времена, што илуструје неколико портрета цара Фрање Јосипа. Јовановић је у најзначајнијем периоду стваралаштва, бавећи се историјским композицијама ушао у сваки српски дом, јер су дела стварана у неколико примерака, а репродукције су представљале део породичне реликвије, која се преносила.

— На сликарским платнима забележио је најзначајније догађаје српске историје, те живот и обичаје балканских народа. Захваљујући делима са темама из народног

Ушао у све српске домове – Паја Јовановић

живота и онима са историјском тематиком, снажно је утицао на ликовно образовање, културу и родољубље народа – истакао је музејски кустос.

У дугој уметничкој каријери, Паја Јовановић је остварио изузетна дела: историјске композиције (Сеоба Срба, Проглашење Душановог законика), жанр сцене (Кићење невесте, Борба петлова, Мачевање) и велики број портрета познатих личности (Михаило Пупин, краљ Александар и краљица Марија Карађорђевић). Огледао се у црквеном сликарству изводећи иконостасе у црквама у Долову и Новом Саду. Као истакнуто портретисти, Јовановићу је супруга Муди била велика уметничка инспирација. Изложене слике део су приватне колекције сликара коју је 1950. године поконио Музеју, заједно са свим предметима из свог бечког атељеа, а налазе се у Музеју Паје Јовановића. Директор Српског дома НЕВОЈША ВИДОВИЋ подсетио је да је у оквиру споменутог циклуса, раније одржано предавање о УРОШУ ПРЕДИЋУ, који је стварао у истом временском периоду, као и Јовановић.

— Уз сличности, настојимо да укажемо и на различитости у њиховом дугогодишњем стваралаштву. Обојица су били и савременици, али њихов начин живота и филозофски стил су различити – рекао је Видовић.

■ С. Н.

О браку и мраку

ВСНМ Борова домаћој публици поконило је хит монодраму сарајевског глумца Драгана Маринковића Маце

КАКВА ти је жена, такав ти је живот, позната је хит представа, аутора и извођача ДРАГАНА МАРИНКОВИЋА – МАЦЕ, коју је Веће српске националне мањине Општине Борово, поконило домаћој публици на крају календарске го-

(Не)озбиљне конструкције

Трагична погибија 15 људи у Новом Саду која је шокирала цијелу регију покренула је у Србији големи вал незадовољства праћен масовним просвједима у Новом Саду, Београду, Нишу и другим градовима диљем Србије. Чињеница да је за потпуно бесмислену смрт многих људи, међу којима је било дјеце, младих и студената одговорна првенствено држава, сасвим је оправдано разбјеснила српску јавност. Иако се за корумпирану власт често зна говорити да директно убија људе својом пљачком јавних ресурса, овај случај је био најјаснија веза између лошег државног управљања и масовне смрти невиних људи. Школски примјер тезе да политика одлучује о животу и смрти грађана једне државе.

Терет организације протеста и тражења одговорности за почињени масакр преузели су студенти и ученици средњих школа који су у мјесецима након трагедије започели с блокадама факултета и средњих школа диљем Србије. Њихови главни захтјеви су објављивање цјелокупне документације везане уз обнову надстрешнице и утврђивање пуне одговорности свих одговорних, без обзира на политички статус и фотелу коју одговорни заузимају у тренутном систему власти. Уз то, захтијевају одбацивање оптужница које су њихове колеге зарадиле у студентским протестима, као и процесуирање оних који су на тим протестима нападали и батинали студенте.

Иако су захтјеви детаљно формулирани и врло конкретни, јасно је да просвједници желе само једну ствар, а то је одлазак читаве владајуће политичке номенклатуре у Србији. АЛЕКСАНДАР ВУЧИЋ је са својим снс-ом на власти у Србији већ више од 12 година и његова владавина полако добива контуре доживотне. У овом тренутку изгледно је да се такве неизречене жеље просвједника неће остварити.

Вучић и снс, слично као и хдз у Хрватској, преузели су све институције у држави, како на државном, тако и на покрајинском и локалном нивоу, сва јавна подuzeћа и службе и изградиле савршено функционалан страначки сујаван систем напредовања који је готово немогуће побједити на изборима. Уз то, ставили су под надзор велики дио медијског апарата, па је било каква опорбена активност додатно сужена. Чак и они медији који су јасно у рукама западних држава или корпорација нису отворено на страни опорбе и често се може стећи дојам да и они преферирају постојећу власт као бољег партнера својих власника.

Апсолутна власт носи са собом и апсолутну одговорност, па је бијес јавности усмјерен према снс-у стога оправдан и разумљив. Изостанак протеста који се данас котрљају улицама српских градова значио би само да је Србија као друштво одустала од саме себе.

На очекивани бијес дијела српског друштва власт је одговорила очекиваним и опробаним рецептима: оптужбама да су студенти политички инструирани, да су протести резултат рада страних тајних служби. Тако власт као ултимативни доказ тезе да су просвједи антисрпски користи чињеницу да просвједи подржавају курти и хрватски политичари. Такво закључивање класична је и намјерна логичка грешка, али очигледно пролази код великог дијела бирачког тијела. Логика ионако није јача страна бирача, без обзира на то радило се о Србији, Хрватској или било којој другој држави сличног менталитета. Конструкције о вањским непријатељима који никада не спавају ту су много популарније и боље оружје за остваривање изборних побједа. Из хрватске перспективе посебно смијешно звуче тезе о хрватским тајним службама као организаторима или подстрекачима револуционарног расположења у Србији. Неозбиљност таквих конструкција није потребно посебно образлагати из очигледних

разлога. Вучићева владавина савршено одговара Бриселу који у потпуности одређује политику данашње Хрватске. снс, пленковић и водство еу дио су исте политичке породице, Еуропске пучке странке, а Вучић је најбољи адут Брисела у послу рударења литија у Србији око којег су се већ водиле и тек ће се водити битке. Хрватска, као један од најпослушнијих бриселских ученика нема никаквих разлога нити зелено свјетло радити на рушењу Вучића, а и да има, способности да такво што и проводи су минималне, готово непостојеће.

Иако се владавина снс-а у Србији данас чини несаломљива, прије свега због броја људи који егзистенцијално овисе о опстанку садашње власти, не треба трчати пред рудо и олако отписивати шансе студената и остатка незадовољног дијела друштва да створе увјете за политичке промјене већих размјера. Хоће ли тих промјена бити ипак ће овисити о ступњу задовољства или незадовољства грађана Србије, а не о потезима некаквих куртија, муртија или хрватских и босанских тајних служби.

■ Душан Цветановић

Прометеји будућности

Баш у претпразнично време, на самом крају новембра, док се још захуктавала потрошачка и слављеничка појава, објављена је вест да Хрватска готово остаје без штампаних новина на киосцима. Кад се разложи и анализира, вест и не тако немогућа и не много изне-

цима, и да би тако грађани остали без приступа опште информативним публикацијама, а многи новинари без посла. Међутим, новински издавачи почели су преговоре с другим потенцијалним партнерима, а као најизгледнијег су најавили Хрватску пошту, која би преузела дистрибуцију од Тиска. Како год да се разреши ситуација и ко год да преузме даљу дистрибуцију и на који год начин то буде радио, од тога будућност штампе неће много зависити. Дистрибутери не могу много утицати на навике и потребе читалаца, бар не више у овом тренутку који обликују неки други фактори. А Тисак наставља дистрибуцију дуванских производа, бонова и разних других производа иако му дистрибуција 'није темељни део пословања' и не треба много науке па увидети зашто је то тако и шта једну дистрибуцију чини примамљивом и 'темељном', а другу не. Профит, наравно.

Новинама тираж сваке године све више пада. Истраживања показују да се новине све мање купују и читају, да их младе генерације скоро да нису никад ни отвориле, а да и они старији све више посежу за 'бесплатним' садржајима. Млади се све више информишу на интернету, преко електронских медија, а нарочито преко друштвених мрежа. Већина младих чак и телевизор, као 'апарате' за мултимедијалне садржаје, користи искључиво за стриминг платформе, а не за праћење информативних програма. Они су и рођени и формирано када су дигиталне технологије биле већ развијене и кад су друштвене мреже и интернетски портали већ преузели улогу традиционалних медија. Ако бисмо све поједноставили, младе генерације јесу

Тиску се 'тисак' не исплати (фото: Сањин Струкић/PIXSELL)

нађујућа. Појавила се док су се још постављале адвентске кућице и док је тек почињао да се шири мирис кобасица и фритула чије су цене биле много присутније у медијима од будућности једне форме истих тих медија. Будућност штампе у међувремену је постала мало извеснија, иако је интерес за њу био вишеструко мањи од интереса за адвентску понуду, без обзира и на цене и на вредности... Наиме, највећи хрватски малопродајни ланац киоска и главни дистрибутер штампе Тисак обелоданио је да прекида дистрибуцију новина и магазина. Наставља с продајом на својим продајним местима (којих је око 750 широм Хрватске), али новине и друге штампане публикације више неће развозити и достављати на туђа продајна места (њих преко 3.000). Уз низ оправдања и бирократских еуфемизма (попут оног да дистрибуција није темељни део њиховог пословања или оног о редовним прилагођавањима свог пословања да би било 'одрживо', да би се тобоже сачувала радна места), Тисак је обзнанио да му 'тисак' није више у фокусу. Из Хрватског новинарског друштва упозорили су да би ово могло значити да ће Хрватска 2025. године постати једина земља у еу без новина на киос-

допринеле растакању традиционалних медија, али не можемо их посматрати као кривце за то, јер у исто време кад су они увидели да им новине, радио и телевизија нису примамљиви као извор информација, и неки други су увидели да нису – исплативи. И то није појава локалног карактера. Зато између две крајности, једне у којој се млади идеализују као прометеји светле будућности, где им се олако приписују неутемељени епитети и врлине (ових дана посебно изражено у Србији) и оне друге крајности: 'туђ хлеб једе, а хоће мој свет да мења', постоји читав низ фактора који обликују и понашање младих и наше виђење тог њиховог понашања.

Нови лист у годишњем календару увек је добра прилика за рекапитулације и преиспитивање. А хоће ли тај лист који смо управо окренули убудуће бити у папирнатом облику или не? Можда то и није важно, све док су неке потребе, навике и вредности задовољене. Важно је ипак ако су те навике и вредности обликоване и наметнуте профитом. Ако их диктира такозвано тржиште. Јер оно што се исплати тржишту – не исплати се нужно и нама и нашој будућности.

■ Оливера Радовић

#237
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

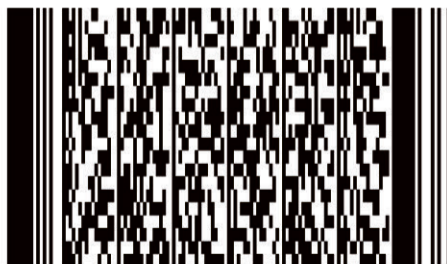
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Кад нас посвоје

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Кад наводно најпрогресивнија кандидаткиња за предсједницу државе направи спот који почиње питањем: 'Што Хрвати желе за Божић?', то изнутра убоде као игла. И засмета додатно, колико год навикли, јер долази из јединог кута одакле не би требало доћи

И ако овај текст излази у првим данима нове, 2025. године, писан је у посљедњим данима 2024. Осјећај, необичан за крај године, јест да у тих само неколико дана између писања и објављивања може још свашта стати и много тога се догодити, што је сентимент не само личан, изгледа, него се јавља као нека мутна метафора о несигурности овога времена. Па зар није свако такво?, узвратит ће се рефлексно и реторички. Јест, наравно, али има заиста приличан комад времена откад се у нову годину улазило с мање мира на унутрашњем плану, овдашњем, који нам је једини важан, уз сав ефект онога 'далеког', свјетског контекста, годинама узбибаног до предворја катаклизме, како се чини на моменте. У овом нашем радијусу, конкретно, немир и протести у некадашњем заједничком главном граду у који су очи највећег дијела наше заједнице трајно упрте и онда кад се то не признаје чак ни приватно, чине свакако главни дио те нелагодности и немоћног ишчекивања (јер шта бисмо ту могли ми одавде?) неке врсте расплета, какав год био. У међувремену, овдје, с ове стране границе, још једни предсједнички избори. Е сад да се не разумијемо погрешно: они не доносе никакав нарочит немир, чак ни уз неке од изјава такозваних десних кандидата који се у говорима и наступима обавезно и рутинирано очешу о нашу заједницу и њене појединце (а ту изгледа, као у каквом вицу, увијек најбоље раде ШЕРВЕЦИЈА), ако већ своје 'изборне програме' скоро сасвим не темеље на старом и провјереном антагонизму и потпаљивању ионако *иритираној* дијела бирача што само чекају повод да хињено или стварно скандализирано цокћу над ријечима или гестом овдашњег вјечног 'непријатеља изнутра', тачеровском синтагмом речено. Ни ми не треба да се згражавамо над тиме више. Сувише нам је и одавно позната реторика политичког и друштвеног подземља које, док два једина реална кандидата мирно чекају да се маргинали испушу, сваких пет година испуже и избаци у кампањама потиснуте осјећаје, тренутно стање и намјере 'колективног Несвјесног', па се онда опет врати негдје у сјену. Није ту највећи проблем. Јер, 'лако' с овима што се не скривају. Другдје требају опрез и памћење – два механизма опстанка које би требало нужно развијати, па да се укључе након прве реакције на нешто изречено. Нарочито ако то дјелује безазлено на први поглед, а често је заправо опасније јер дјелује на скривенијој разини, док једном кад бива уочено сваки пут узрокује добро нам познат слијед разочарања, јеткости и пригушене љутње. Али, за оне свјесније,

и нечуђења, напоскон; припремљености настале из искуства пред сталним понављањем истога. Као, рецимо, кад наводно најпрогресивнија кандидаткиња за предсједницу државе направи рекламни видео спот који почиње питањем: 'Што Хрвати желе за Божић?' Наравно да је линија политичког опортунитета оно што у завршници кампања миче дотадашње могуће принципе и начела, но бојим се да овдје није чак ни до тога. Могуће је (мада се изнутра заправо трајно питамо управо супротно – како је могуће?) да кандидаткиња не види и не разумије разлику, као што свакако не мисли о њој, равнодушна према томе да сваки пут кад нас овако 'посвоје' – то изнутра убоде као игла, мада ће већина наравно прешутјети. И засмета додатно, колико год навикли, јер долази из јединог кута одакле не би требало доћи. Невјеројатно је да кандидаткиња не види – а ово, ако ће се вјеровати, није изречено ни из каквог демагошког кукања и манипулативног комплекса жртве ('сви су жртве данас', како би англосаксонски сатиричари с правом саркастично рекли), него дапаче из иритације – и да тиме чини, што политички коректни фразери кажу, 'вербално насиље' над једном специфичном заједницом с којом нитко на политичком и друштвеном спектру ни данас не зна шта би и како. С њом не могу, а ни без ње. Отворени негатори не могу је заобићи. Они који би требали бити савезници, прескачу је кад не би смјело. Али – и до нас је. У преважној новој књижици 'Налажења Станка Кораћа' (с поднасловом 'Отпор институционалној асимилацији'), професора душана Маринковића, има реченица старог кораћа написана десетљећима уназад и у другој ствари, а тешко да би други цитат оцртао садашње наше стање боље: '...она је то учинила из увјерења да је то хрватски национални интерес, јер свога интереса немамо'. Управо у томе додатну иронију свему даје чињеница да кандидаткињин муж – иако се вјеројатно, попут многих овдје, тако 'не осјећа' – поријеклом припада баш овој заједници, од свих. Хтио не хтио, то јест, јер како год се *осјећао* – означен је таквим, као субјект, извана дакле, и од других (довољно је видјети коментаре на друштвеним мрежама у рецентном скандалу, гдје је кандидаткињин супруг с именом-хипокористиком које дијеле обје нације иначе, означен више пута као 'Милутин' – пејоративно и саркастично, дакако). И ево како функционира идеологија: на предизборном скупу или у политичком јавном говору могло би се још оптимистично и очекивати да политичарка таквог профила користи ону компромисно нађену синтагму 'грађани Хрватске', као што су неки у прошлости обичавали. Али чим дође 'нужно' популистичко приближавање гласачима 'прелетачима' (како би се 'преко' рекло), кроз неспретну и до 'трансфера блама' смијешну божићну рекламу – одједном нема нијансирања: понижавајући асимилативни принцип 'заокружује' све. Оправдање да се то именовање односи на 'политичке Хрвате' превише је усиљено и непримјењиво у нашем контексту. У овој игри зато требамо пазити себе, отворених очију и ушију примјеђивати свако огрешење и преступ. Не да бисмо гњавили, него да бисмо се знали репозиционирати. И да бисмо знали истину, сурову али ослобађајућу: а та је да ни с једне стране политичког спектра за нас и даље мјеста нема, да ту немамо 'никога свог', нек се макар овако, намјерно сентиментално каже, и да уосталом *quidquid id est, timeo danaos...* извин'те. 'То нек је порука уз *ове блајганске дане*', фразом из рекламе.

Или парафразом Гордана Михаића и Столета Попова речено: 'Срећна Нова '25'. ■

'Најпрогресивнија'
предсједничка
кандидаткиња (фото:
Јосип Реговић/PIXSELL)

ДАРКО ТАНАСКОВИЋ

Приближили смо се апсурдном стању обездуховљености

То је крајње опасна тачка грубог и фанатизованог профанисања свега светог и традиционалног, после које следи или потонуће у ништавило или буђење својеврсних антитела које глобализацијска неман лучи као веснике сопствене смрти

Нова књига 'Религија у друштву, култури и политици' професора дарка танасковића, филолога оријенталиста, књижевника, дипломата и амбасадора Србије при унесцо-у, изазвала је у Србији, али и на ширем простору, видну пажњу и у академској и у широј јавности. Књига се на свеобухватан начин бави, како крупним религијским и духовним питањима, тако и пресудним дилемама данашњег времена и сувремене цивилизације. Какав је однос између вјерског и свјетовног, метафизичког и материјалног, традиционалног и модерног, разговарамо усусрет православном Божићу с професором Танасковићем.

У вашој књизи говорите о српском православљу као 'споју универзалног, српског и стваралачког'. Која је веза између националног и универзалног? Спој православног, српског и стваралачког одлика је светосавског обрасца духовног подвига и друштвеног понашања, узорно остварена у животу и делу светог саве. Свети Сава је у своје време делотворно потврдио врлине монашки Богу преданог, искреног православног хришћанина, светског човека, у тадашњем свету свуда признаног са поштовањем и поверењем, те српског родољуба свесног потреба свога народа, цркве и државе – способног да стваралачки осмисли и предузме конкретне кораке зарад њихове добробити. Такав пример би морао бити подстицајан у свим временима, па и у нашем, чак и за оне Србе који, како обично кажу, 'не верују у Бога', јер је задивљујући овосветски учинак тог замонашеног изданка краљевског рода неоспорив. Светосавље није никаква ретроградна црквена и националистичка идеологемска опсена, или мимикријско лукавство политичког или клерикалног ума, већ потенцијално непресушан зденац надахнућа самопрегорном и корисном деловању за опште добро, на ползу васколиког отачаства.

Срби у жрвњу

Како би тај духовни подвиг изгледао на примјеру земље као што је Србија?

Одавно сматрам да је кључни проблем савремене секуларизоване политике и, у ширем смислу, друштвеног деловања, у томе што актерима у јавним пословима трагично недостаје способност схватања значаја духовне димензије живота за појединце, људске скупине и народе. И онда када би, рецимо, да се повежу са црквама и верским заједницама, односно њиховим поглаварима, како би за постизање својих циљева придобиле и употребиле њихов морални ауторитет, световне власти/држава махом то чине инструментално, не уважавајући искрено духовне вредности и улогу која им припада у структури индивидуалне и колективне личности. Због тога су, сем на нивоу манифестационог, формалног и привидног, односно евентуално само ефемерно делотворног, још увек затворене капије подвига који у питању помињете. И то не само у Србији, наравно. Ова констатација никако не значи да се капије предела духовности не могу отворити. 'Удар нађе искру у камену', записао је његош.

Али данашњем свијету као да кронично недостаје, најшире речено, та креативна искра...

Да. Слутим да смо се приближили једном апсурдном стању програмираног и прогресивног обездуховљавања света, тј. крајње опасној тачки грубог и фанатизованог профанисања свега светог и традиционалног, после које следи или потонуће у ништавило или буђење, покретање механизма отпора, својеврсних антитела које глобализацијска неман лучи као веснике сопствене смрти, како је предвиђао бодријар. А против њих она у својим тајним лабораторијама није кадра створити вакцину. Само, пут до оздрављења је неизвесан и свакако дуг, и много ће штете у међувремену бити почињено и зла посејано. Али, рекао бих да је почело...

Које су темељне духовне специфичности важне за културни и народни идентитет Срба и колико су оне остале живе данас? Или, 'како бити свој', како гласи један од одломака ваше књиге?

Иако су уопштавања и апсолутизовања на трагу хердеровског и романтичарског концепта 'духа

народа' (Волксгеист) свакако непрепоручљива, нема сумње да се народи одликују одређеним језичким, културним, менталитетним и колективнопсихолошким особинама, понајвише заснованим на традицији, по којима су препознатљиви. То важи и за Србе. Данас се у вези са том личношћу народа највише, до значењског обесмишљавања, за све и свашта употребљава термин идентитет. Тешко ми је прецизније одредити фундаменталне одреднице нечега што би у органској спреси могао бити српски идентитет. У сваком случају, поред осталог, битне саставнице су донекле конзервативна и патријархална православна духовност и морал, чак и код оних који се изјашњавају као атеисти или агностици. Истовремено, што може деловати парадоксално, Срби су у већини отворени према другима, лако прихватају странце, толерантни су, испољавају знатижељу или индиферентност према разликама које у контакту са њима уочавају. Ретко начелну нетрпељивост. О себи махом имају добро, неретко и сувише добро мишљење, што може ићи до гордости без правог покрића, али сразмерно лако признају истинске вредности, ако се осведоче да их други истински поседују. Срби воле да их сматрају препреденим, али су заправо поприлично наивни...

Лукавост и наивност некако не иду заједно?

У српском карактеру (што није само њихово својство) има многих противречности: лако се одушеве, али и разочарају, склони су крајностима... Србе су кроз историју красили државотворност и слободарство, што им, поред признања, па и дивљења, није доносило само симпатије суседних народа, али ни моћних империјалних држава. У наше време глобализацијског насртаја на све традиционалне вредности и настојања да се изнивелишу верски, национални и културни идентитети народа, до стварања униформног и безличног грађанина света који би се управљао према правилима што би их диктирали његови стварни господари – и Срби су у жрвњу. Дух времена се у много чему мора прихватити, јер тако је одувек било. Међутим, идентитетско самоубиство није допуштено починити и верујем да ће оно и на планетарном и на националном нивоу, и

Филолог,
дипломата и
аутор књиге
'Религија
у друштву,
култури и
политици'

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Дарко Танасковић
(фото: YouTube
screenshot)

порад застрашујућих примера грубог социјалног инжењеринга (рецимо у скандинавским земљама) и перфидних притисака, ипак бити избегнуто. Човечанство располаже неслућеном самоодбрабеном енергијом, што је више пута у прошлости показало. Надам се да ће у некој новој Нојевој барци бити места и за Србе, ако остану Срби и успеју да у довољној мери очувају она стожерна идентитетска упоришта која их чине Србима.

Живот као саживот

Што је то Косовски завет?

Пре свега, сматрам да ваља стално подсећати на то да Косовски завет никако није, како подругљиво и сажаливо веле српски непријатељи и опадачи, перверзно слављење пораза. Историчар цивилизације и уметности жарко видовић је почетком деведестих година такво тумачење јасно назвао наказним. Премда је битка на Косову пољу несумњиво имала сасвим одређено историјско значење у време османског надирања на Балкан, Видовић разложно истиче да 'једина последица тога боја, достојна да се о њој мисли и после шест стотина година, јесте Косовски завет'. Завет је, закључује он, 'једини одговор на историјски изазов који нам баца подељеност вишеструког расцепа српског народа: једини историјски одговор на изазов невоље и Зла'. Косовски завет је, како га ја разумем, сублимација етичке вертикале српског колективног идентитета, а њена окосница је превасходност слободе као моралног избора, што подразумева одлучно неприхватање стања физичке, али још више духовне поробљености. Књигу слободана владушића 'Завет и Мегалополис' препоручујем пажљивом читању. Његов закључак је да је 'завет увек присутан, зато што се увек налазимо пред заветном ситуацијом'. У том смислу заветни дој на Косову вечно траје и отвара нам капије подвига пред сваким злом. Избор је наш.

Данашњем секуларном свијету који, уз доминацију профита, трансхумане технологије и отуђењих елита, изгледа све несретније, посветили сте у вашој књизи доста простора.

Да би се злоупотреба невероватних узлета технолошко-комуникацијских моћи и вештачке интелигенције, као и отуђеност владајућих елита 'довели к познанију права', предуслов је афирмисање свести о дубинском значају духовне димензије живота у свим људским стварима. Свестан ограничених могућности класичног катихизиса да успостави контакт са савременим, претежно секуларним човеком и да му ефикасно посредује темељне вредности хришћанства, које су уједно и искуствена мудрост природног морала, почивши папа бенедикт хви, још као кардинал рацингер, у огледу 'Европа у кризи култура' (2005), изнео је занимљиву идеју да се атеистима приступи с предлогом да, ако се већ не желе или не могу утећи Богу, прихвате да се понашају као да Бога има (велути си Деус даретур), а не као да га нема (етси Деус нон даретур). За почетак, па да видимо шта би било... Горе не може.

Поједини одломци у вашој књизи посвећени су односима између католицизма, православља и ислама у нашим крајевима. Чини се да у тим односима, осим пружених руку, има и сувише подозрења, зле крви, па и отвореног анимозитета. Како се на овим просторима доприноси повјерењу, а не мржњи?

Ваша невесела констатација из питања је, нажалост, тачна. Неповерење, одбојност, па и мржња, упркос похвалним примерима, битно обележавају односе међу следбеницима двеју доминантних хришћанских конфесија и ислама на бившем југословенском простору. Како кренути другим, позитивним смером? Ограничићу се, стога, на једно опште запажање. Ваљало би да се пажња свештенства и верских службеника, али и лаика, међу којима има искрених верника, са терена политичког, па и теолошког (контрастивног) сучељавања и одмеравања пренесе на живот који је у нас посвуда задат као саживот. У реалном животу припадници свих религија и конфесија свакодневно се суочавају са готово идентичним проблемима и тешкоћама за које треба тражити решења и савладавати их. Истовремено, упоредном анализом је утврђено да су социјална учења католицизма и православља до 70 посто подударна, а у многим битним поставкама то важи и

за ислам. На том делатном и плодном пољу треба конкретно указивати на могуће практично људско заједништво које неће довести у питање достојанство и самосвојност ниједног верског учења. И доказивати да је тако. То је, рекао бих, једина изгледна формула међуодноса за садашњост, а поготово за будућност.

Што бисте предложили као конкретнији пут када су у будућности у питању српско-хрватски односи и када се ради о малој српској заједници у Хрватској?

Ако српско-хрватске односе сагледавамо на равнини и у државним оквирима Хрватске, онда, као што је то логично у свим сличним ситуацијама, квалитет тих односа пресудно зависи од држања већине, тј. да ли се мањина осећа равноправном и слободном у држави чији је носилац суверенитета и власти већински народ. У државама у којима већина, односно власт која ју демократски представља, истински жели да се мањина у њима растерећено осећа (као) у својој кући, примењује се и тзв. 'позитивна дискриминација', а никако негативна. Укупно узевши, иако постоје одређена позитивна законска решења у вези са статусом српске мањинске заједнице, у Хрватској објективно још увек нема довољно друштвеног расположења, институционалне ревности и политичке воље да се створе услови за потпуну грађанску и људску равноправност народа који је у њој био конститутиван и неупоредиво бројнији него данас, а чија је малобројност углавном последица насилних поступака и систематског притиска. Тешко је бити оптимиста у погледу очекивања да се положај Срба у Хрватској у блиској будућности промени набоље. Мислим, стога, да до пожељне и потенцијално несумњиво благотворне релаксације српско-хрватских односа може доћи, с једне стране, кроз већу одговорност и рационалност у билатералним односима између Србије и Хрватске, за шта, поред честих неспоразума, има и несумњивих позитивних назнака у неким важним областима које се медијски скромније експлоатишу, као и у надидеологијским налозима (са)живота, поготово у свима и за све тегибним временима, у којима је потврђено 'кошуља ближа од капута'. ■

Литургија у Пакрацу

У Владичанском двору чује се сиренско појање монахиње. Литургија је почела. У малом простору троје вјерника и пет свештеника. У Слатини и Дарувару пуно више вјерника долази на литургију. Тамо је атмосфера пуно опуштенија. Пакрац је још у поратном грчу, осјети се то у граду

Три дана након Никољдана идем за Пакрац. Силазим с аутопута некадашњег имена Аутопут братства и јединства на излазу за Новску и одмах улазим у неко посебно стање, као и увијек на том излазу. У близини је скретање за Јасеновац, концентрациони логор и страстиште многих. У близини таквог мјеста човјека увијек улови нелагода. Овога пута на скретању не идем десно према бившем логору, него лијево према једној од најгорих позорница задњег братоубилачког рата између Срба и Хрвата, оног деведесетих. Рано је јутро. Око цесте на којој човјека ни вука није, све је залеђено. Цеста је у катастрофалном стању. Њоме власт поручује Липику и Пакрацу који су јој на листи приоритета. Очито нису при врху.

Село Корита, као да је остало у 90-има. Ту су се браћа квалитетно тукла у бесмисленом сукобу након којег су једни отишли (не)добровољно, а дјеца других задњих година одлазе сама. У селу Корита, озбиљној клаоници минулог рата, пар весело разбацаних и невесело разваљених некадашњих домова подсећа на интензитет мржње која је овдје царевала 90-их, мржње која у многим срцима тиња и данас.

Недјеља је и журим на литургију владике пакрачко-славонског Јована. У Саборном храму Свете Тројице затичем само једног човјека, душко кончар, залутао као и ја. Очито је да овдје јутрос нема литургије. 'Ја сам домаћи човјек из Јапаге, али купио сам стан у центру да ми отац и мајка имају свој мир. Некада људи нису имали могућности, па су морали дурати на селу, али сада то није потребно. Радио сам у банци у Пакрацу, али сам одавно у Минхену. Домар сам, бринем о зоо станова', каже Душко.

Остављам Душка да запали свијеће својима. Бјажим из смрзнутог и празног храма који је на пола обновљен и улазим у Владичански двор. Лијево од улаза су врата иза којих чујем сиренско појање монахиње из манастира Пакра. Литургија је почела. У малом простору троје вјерника и пет свештеника. До краја литургије дошло их је још четворо. Ово је био партизански крај, није се овдје пуно ишло у цркву прије рата, а очито се не иде ни данас. На питање гдје су вјерници, владика се шали:

'Био је Свети Никола, Славонци још једу...' Прича нам да у Слатини и околици има више вјерника и да редовитије долазе на литургију. Исто је и у Дарувару, гдје је и атмосфера пуно опуштенија. Пакрац је још у поратном грчу, осјети се то у граду. 'Овдје ако позовеш људе на радну акцију, последице које ће бити мало и да се попије и поједе, ето их. Воле да раде. Наравно, за велике празнике пуни су храмови. Овдје људи излазе у кафиће до то јутру и четвртом када је пијаца. Што рече једна баба у Градишци, код мене, другој из Српца: А, је ли, којим даном је код вас четвртак', прича владика Јован.

Неколико Пакрачана који су дошли на литургију, већином су старије животне доби. Ђорђе Вукадиновић вратио се у родни крај тек прије пола године: 'Био сам у Пожаревцу, па сам дуго радио у Њемачкој. Вратио сам се, као и многи, када сам отишао у пензију. Ја ово зовем гробљем слонова...' Његовог пријатеља мучи нека друга мука: 'Ја сам 95-те отишао у Бели Манастир, тамо су ме послали на ратиште. Имам кћерку која живи у Врбасу у Војводини, а ја са женом и сином, који је 100-постотни инвалид, живим овдје. Унука ми је у Берлину, завршила је студије језика и тамо ради. Тешко се живи, али нема провокација. Немој никога нападати, неће ни теби нико ништа. Било је последице рата чарки, сада нема. И њима је доста, сви смо у кризи, сви одоше вани.'

Милан Козловић – мишо, предсједник је Жупанијског вијећа српске националне мањине. На питање гдје су пакрачки православци, одговара смијешком: 'Да кажем да нас има два посто вјерника, не могу. Што рече владика Григорије у Требињу кад смо били, што се чудите, ми смо у Требињу дошли до шест посто. Сад ће за Бадњац

Саборни храм Свете Тројице у Пакрацу (фото: Саша Косановић)

Још незалијечене ратне ране успоравају (су)живот људи пакрачког краја

пише Саша Косановић

бити 100 људи. Ситуација је таква каква је, каква је у друштву, таква је и у заједници. Живимо овдје још у 90-има. Дијаспора слабо долази. Јучер сам био у Воћину на парастосу за пострадале, не знам је ли било 20 људи и то већином чланови околних вијећа. Не долази ни родбина страдалих. А тамо је страдало осамдесет и четверо људи.'

О социјалној ситуацији у овом крају најбоље говори податак да се највише људи појавило када су се на Никољдан дијелили пакетићи дјеци. Према Милановим ријечима, у Пакрацу се итекако осјети када се антиспрска реторика у друштву појача. 'Ми смо хероји, али када неко лупи одозго, онда кажемо – ћути да нас нико не види. У оном систему нас се учило братству и јединству, па је дошло до братоубилачког рата, а чему нас сад уче... За мојих 69 година, да ли сам морао да проживим све шта сам проживио. До 91. некако је било, нека сигурност, нека гаранција, а сад... да ли се све то морало десити, да све то доживиш... лоше ствари у друштву. Човјек тежи да буде нешто боље. Ја сам 15 година био ногометни судач, 600 утакмица у ногама. Никада нисам доживио толико лоших ствари. То су били појединачни инциденти, можда једна лоша ствар. Сада више и не идем на утакмице...', прича Милан.

Прилазимо владици Јовану који ми показује новости у обнови владичанског двора. Док разгледавамо византолошку збирку, оријенталну дворану пуно намјештаја из Сирије и гомилу књига разбацаних по поду, које се управо прегледавају и распоређују на полице библиотеке, владика прича о времену након Другог свјетског рата, када је народ напустио православље и утрчао у загрљај комунизма, загрљај који му је замало угушио сваки траг идентитета.

'Брисање националне интелектуалне елите, прво у рату, последице рата изгоном у Србију, стварање козмополитског слоја у Хрватској, који је суштински створен од Срба, рецимо Корчуланска школа, Вања Сутлић, Гајо Петровић, Милан Канрга, било је изразито атеистичко и онда ти остане народ... из њега регрутујеш свештенике... то када интелектуалци не дају свештенике... није било више Медаковића. Једино виђено јавно лице, као интелектуалац, био је Јован Рашковић, који није имао шансе, а ту је била одређена несложност менталитета, народ хоће свога, а не интелектуалца', објашњава владика Јован.

Замјеник жупанице из редова српске националне мањине је добри дух овдашње српске заједнице, никола ивановић, човјек који најбоље зна како данас ствари стоје, а стоје лоше. Од предратног броја Срба, који је с Југославенима, дебело премашивао половину становништва Пакраца, данас у граду живи наводно нешто мало изнад 1.000 грађана српске националности. По називим улица не би се рекло да су Срби икада живјели овдје. 'Имамо само улицу Николе Тесле, то је једина улица названа по неком Србину', каже Никола. О односу градске власти према Србима, најбоље говори податак да се програмске активности пакрачких Срба из ло-

Владика пакрачко-славонски Јован (фото: Јовица Дробњак)

Димчо Величков и Маријана Ковал (фото: приватна архива)

калног прорачуна помажу износом од 664 еура. То Николу не обесхрабрује. 'Ако бисмо хтјели кукати, имали бисмо разлога, али нама је битно да су српске организације јединствене, знамо да имамо преко 30 активиста на које се можемо преко године ослонити. Наша Просвјета, у којој наступају већином старији људи, има преко 30 наступа годишње. Имамо друштвени дом у Крагују, а што се тиче локалне и државне власти, о нивоу њихове свијести овиси колико ће подржати неке од мањинских активности. Од нас овиси да ли ћемо слати дјецу на школовање по моделу Ц и хоћемо ли се окупљати на приредбама и у цркви', додаје.

У граду већ три године дјелује Српска кућа, која је у власништву Српског народног вијећа. Тамо људи могу добити правну и бројне друге облике помоћи. Она је центар културног и друштвеног живота српске заједнице у Пакрацу. Приредбе са српским националним предзнаком локални хдз-ов естаблишмент углавном игнорира, тако је данас, а тако је било и годинама раније док је још сдсс био у коалицији с хдз-ом.

Након литургије у Владичанском двору, владика Јован упознаје ме с двоје људи који су из неке друге приче. Маријана Ковал одрасла је у западној Украјини, у Ивано-Франкивској области.

Пијанистица је и љубав јој се догодила на Конзерваторију у Будимпешти. Њено је срце освојио колега пијанист димчо величков из Бугарске. Питам их како су, забога, завршили у Пакрацу:

'Пакрац је добар за саморазвој', смије се Маријана. 'Ово личи на 60-те и 70-те, када је хипи генерација ишла у Индију на самопросвећење и рад на себи', додаје владика Јован. Двоје младих људи од око 30 година само се смију и откривају нам колико је лијепо ово што имамо. 'Били смо у Мађарској. Видјели смо Хрватску, размишљали гдје би могли живјети и свидио нам се Пакрац. Има плин, воду, струју, канализацију... хахаха', смије се Димчо и објашњава како се обоје баве још и атлетиком. По цијели дан само трче и свирају клавир. 'Имали смо прије двије седмице концерт у Будимпешти. Свирамо соло, али и у пару. Изводимо Листа, Брамса, Дворжака, Шопена, Чајковског... Све нам је овдје добро. Јако је мирно, за нас супер. Имамо супер увјете за трчање, трчимо по Пакрацу и Липику. Живимо с девет мачака, правимо видео материјале с мацама и о трчању. Дружимо се и с Хрватима и са Србима. Не видимо разлику између њих', кажу.

Праћен заразним оптимизмом ово двоје младих људи размишљам како би било добро да некако успију објаснити пакрачким и липичким Србима и Хрватима да између њих заправо никаквих разлика нема. Можда и они то схвате једног дана. ■

Никола Ивановић (фото: Јовица Дробњак)

У очекивању обљетница

Ако је 2024. била бурна, шта рећи за ову која је управо наступила. Биће то година у којој ће бити обиљежена 30. годишњица Сребренице, три деценије од 'Олује' и као финале, 30 година Дејтонског споразума

Кључне теме у Републици Српској на крају 2024. године биле су: једна сједница Народне скупштине, здравствено стање једног председника и хапшење једног министра. За државу попут БиХ такве ствари углавном могу да се сврстају у категорију редовних, међутим, овај пут све је добило додатну дозу драматизације јер су сви набројани догађаји заинтересовали и регионалне медије.

Водећи сарајевски медији изјавили су, уочи заказивања посебне сједнице републичког парламента, да ће Република Српска отприлике декретом прогласити отцјепљење због чега су већ били припремљени позиви помоћи страним амбасадама и охр-у. Када се на самој сједници није чуло ни О од отцјепљења пожурили су да закључе да је Бањалука повукла ручну. Народни посланици нису се бавили ни отцјепљењем, нити било каквим сличним темама, него су до раних јутарњих часова анализирали, како је наведено, рушење правног система БиХ и Дејтонског споразума, те су на крају усвојили сет закључака који могу, а и не морају да буду обавеза за оне на које се односе. Уље на ватру долило је Тужилаштво БиХ које је од скупштинских служби тражило записник са сједнице колегијума парламента на којем је заказана 'спорна' сједница сумњајући да су у припреми акти који би могли да наруше уставни поредак БиХ.

'Достављено им је што су тражили. У свему томе нема ништа спектакуларно. Сва та документација налазила се на сајту Народне скупштине', рекао је председник парламента ненад стевандић до-давши да у Сарајеву очигледно 'влада параноја и страх од Републике Српске'.

Након што су усвојили закључци у којима, између осталог, стоји да су правни систем БиХ срушили високи представници намећући одлуке и законе, а да завршне ударце изводи нелегални кристијан шмит, уследили су реакције западних амбасада које су оцијениле да су такви наводи недопустиви. Такође, парламент је затражио од председника Републике Српске милорада додика да не иде на суђења у поступку против њега све док му се не поправи здравствено стање.

И ту долазимо до другог важног сегмента цијеле приче.

Милорад Додик оперисан је 9. децембра прошле године у Београду. Према званичним информацијама, он је већ неко вријеме осјећао болове у желуцу и једњаку, због чега је морао да буде подвргнут оперативном захвату. Како се Додик већ годину дана суди у Сарајеву због непоштовања одлука Кристијана Шмита, главно питање без одговора било је да ли ће председник Републике Српске моћи да присуствује рочиштима током постоперативног периода. Подсјећања ради, рочишта у овом суђењу посљедњих мјесеци организована су једном седмично што је Додиков правни тим наводило на закључак да се 'некоме очигледно жури' да овај процес што прије заврши. Додикова операција, међутим, нарушила је те планове (ако постоје) и Суд БиХ је био принуђен да одустане од експресног организовања нових рочишта. А није да нису покушали да промије-

Посебна сједница Народне скупштине РС (фото: Дејан Ракица/PIXSELL)

не ситуацију. У те сврхе ангажован је сарајевски вјештак медицинске струке др харис вранић који је, испоставило се, накарадно 'извјештачио' Додикову медицинску документацију оцијенивши да је председник Републике Српске итекако у могућности да присуствује суђењима. 'Он не би смио да једе килограме меса или пије литре ракије, али суђењу може да присуствује', поручио је вјештак Вранић након чега је експресно заказано ново рочиште за 25. децембар.

Дан раније догодила се већ описана сједница Народне скупштине на којој је затражено од Додика да не иде у Сарајево. Он је у интервјуу Политици изјавио да му је препоручено да три мјесеца мирује. У суд је упућена додатна документација и рочиште на крају није ни одржано. И не само то. Извршено је ново вјештачење, што је урадио тим љекара из Сарајева који су Додик ушли кући и прегледали га. Утврдили су да не постоје услови да путује до Сарајева, чиме су жестоко побили налаз свог колеге Вранића. Због свега ће поступајући судија морати на паузу.

Паузе неће бити за оне који ће водити процес против министра безбједности БиХ ненада нешића, иако се и он пожалио на здравствене проблеме већ на рочишту за одређивање притвора. Има висок притисак, јавили су медији, не дајући више детаља. Нешић је ухапшен на други дан католичког Божића, што баш никоме није било битно осим појединим београдским новинарима. Управо београдски медији довели су у везу хапшење Нешића и суђење Додик, иако ова два случаја немају баш никаквих додирних тачака. Додик суди због непоштовања закона који је наметнуо странац, а Нешићу за криминал и корупцију наводно почињену док је био на позицији директора Путева Републике Српске, са

које је узео најмање милион марака мита. И док су београдски медији тврдили да је у хапшење Нешића напад на Републику Српску, у Републици Српској то није означено никако другачије до нападом на самог Нешића.

Уочи сваког рочишта на суђењу Додик пред Суд БиХ долазило је на стотине људи да му пружи подршку. Сабрати толики народ да подржи Нешића биће већ озбиљан проблем.

У таквом односу снага завршена је још једна бурна година у БиХ, а ако је 2024. била бурна, шта рећи за ову која је управо наступила. Биће то година само за оне са јаким желуцем у којој ће бити обиљежена 30. годишњица злочина у Сребреници, три деценије од погрома Срба у 'Олуји' и као финале, 30 година од потписивања Дејтонског споразума. Сасвим је јасно да ће бура из 2024. у 2025. постати ураган. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVIII / Загреб | петак, 03/01/2025

ПРИВРЕДНИК #237

Издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовића 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

дине. То је његова пета по реду ауторска представа, а везана је за мушко-женске односе у браку.

— Ти односи су увек интригантни и неиспитани. Много пута се о њима писало, али сваки аутор даје им свој омаж. Нисам хтео да буде банална, него има своју поруку, што је можда један од њених успеха – сматра аутор. Подсетио је да је радни назив представе био 'Брак или мрак?!', што је само једно од питања које пропитује. Маринковић се сложио с констатацијом из назива представе, јер партнер одређује какав ће нам бити живот у заједници.

— Представа даје одговор на многа питања, кореспондира са стварношћу, а жанровски је трагикомична, баш као и живот – рекао је Маца. На себи својствен начин, глумца и аутор почиње да прича о човеку, који се после развода и након што га жена избацила из куће, запутио у кафану, и с пу-

Маринковић на сцени

бликом дели своју животну причу. Радећи на представи и сам је доживео одређене промене, што је како је рекао, и неминовно, јер живот мења човека, па почиње да увиђа и схвата неке ствари што можда до тада није био случај.

— Постали смо саможиви и себични. После се чудимо како не можемо да живимо с неким у заједници – рекао је, између осталог, аутор и извођач представе, поручивши да је 'брак озбиљна ствар с којом не треба кокетирати'. Љубав, односно емоције су најбитније, а остало се надограђује временом – закључио је. Председник општинског већа Душан Латас је подсетио да је то била трећа представа у организацији Већа, као поклон посетиоцима, са којом су у вснм-у завршили активности за ову годину. Изразио је задовољство што су имали срећу да домаћој публици приуште овако квалитетну представу и још квалитетнијег извођача.

■ С. Н.

Прославили Св. Спири- дона

На дан свеца чудотворца, петрињски вјерници обиљежили су славу своје, наново саграђене цркве

ИСТОГ дана док су многи људи по Хрватској и свијету славили Божић, 25. децембра се велик број Петрињаца скупио да прослави празник Св. Спиридона Чудотворца, славе петрињске цркве и петрињске парохије, али и вснм-а Петриње. Литургију је служио о. САША Лончина, уз молитвено учешће пароха петрињског САШЕ УМИЋЕВИЋА који се обратио вјерницима, говорећи им о значењу овог светитеља. Овогодишњи кум славе био је Живко Рак из Мошћенице. Након молитве освештани су славски колач и кољиво, чиме је и вснм града Петриње прославило своју славу.

Након скупа о. Саша рекао нам је да је, након што су завршени грађевински радови, набављено све што је потребно за одржавање вјерских обреда, те да је у току осликавање зидова цркве које би требало бити завршено наредне године.

— Захваљујемо свима који су дали своје прилоге за ту намјену, рекао је Умићевић и нагласио да предстоје и радови на уређењу простора око цркве што је финансијски знатно већи захват који се неће моћи финансирати само прилозима.

Подсетимо, у овом се обновљеном храму слава Св. Спиридона слави четири године. Та црква, попут многих на Банији и Кордуну, има трагичну историју. Првобитна црква саграђена је 1785. године, да би је 1941. срушили усташе. Након дужег временског периода дозвољени су радови на изградњи новог храма који је подигнут 1976. године. Та црква сруше-

Вјерници у Петрињи

на је почетком рата 1991. али су вјерници већ 1994. почели градњу нове. Започети радови су прекинути 1995., зидови порушени, а на том мјесту направљен је паркинг. Градња цркве започела је прије потреса у којем срећом није оштећена, па је стављена под кров, а 25. децембра 2021. служена је прва литургија и обиљежена храмска слава.

■ Н. Ј.

Село шампиона

Није могуће наћи мање село од Болмана с већим бројем спортских медаља, пехара и диплома

ОПТИНА Јагодњак, једина у Барањи са српском већином, одржала је 20. децембра новогодишњи домјенак у Друштвено-ватрогасном дому. На скуп су били позвани представници институција, организација и удруга с којима Опћина успјешно сарађује, појединци који на разне начине доприносе напретку Опћине те жене запослене преко програма 'Зажели'.

Уз музику, ручак и пригодне поклоне, Опћина је захвалила свима њима на доприносу у 2024. години. Том приликом начелница ДАНИЈЕЛА МЛИНАРЕВИЋ уручила је и четири опћинска признања заслужним особама. Прво признање уручено је ЈОВАНУ М. НЕДИЋУ, бившем начелнику, а потом дугогодишњем прочелнику, који је недавно отишао у мировину. Признање 'Дјелатница године' додијељено је ЈЕЛЕНИ ПОЗНАНОВИЋ, која у Опћини ради преко 20 година, док су за 'Спорташицу године 2024.' и 'Спорташа године 2024.' проглашени СЕНКА МАРТИНОВИЋ и ДАРКО ТОМАШЕВИЋ, обоје из Болмана и обоје чланови Стрелачког клуба 'Болман'. Њих двоје ни су били на домијенку јер су тога дана били на једном од многобројних такмичења.

На иницијативу председника и тренера ПРЕДРАГА ТОМАШЕВИЋА, СК 'Болман' основан је 2019., а у пет година постојања толико се афирмирао у хрватским, регионалним па и свјетским оквирима да се већ говори како није могуће наћи мање село од Болмана (око 350 становника) с већим бројем спортских медаља, пехара и диплома. И у мушкој и у женској конкуренцији Болманци као на текућој траци освајају медаље на домаћим и свјетским такмичењима. Дарко Томашевић, најбољи болмански стријелац, а и један од најбољих у Хрватској, досад се нпр. 'пуцао' у више европских градова, али и у Египту, Јужној Кореји и Перуу.

Првог децембарског викенда Београд је био домаћин 49. међународног турнира у стрељаштву, зрачна пушка и пиштољ, на коме су учествовали најбољи стријелци из девет држава. Репрезентацију Хрватске представљали су најбољи јуниори и сениори, а међу њима и стријелци из Болмана. Најбољи међу њима и укупно на турниру био је ДАРКО ТОМАШЕВИЋ, који се окитио дипломом круном. Првог дана то је успио у јуниорској, а другог дана то је поновио и у сениорској конкуренцији и освојио Гран при Београда. Поред Дарка и други чланови болманског клуба: СЕНКА МАРТИНОВИЋ, ЕСТЕРА ХЕРЦЕГ и ДЕНИС ТОМАШЕВИЋ оправдали су чланство у репрезентацији. Добре резултате постиже и пиштољашаица САНЈА СТОЈАНОВИЋ, која се на међународном турниру 'Трофеј Младости' квалифицирала за млађу јуниорску репрезентацију Хрватске.

Рад болманског клуба свесрдно и свестрано помаже и Опћина Јагодњак, па је тако уз њезину помоћ у болманском Дому културе уређена стрељана у којој тренирају болмански стријелци.

■ Јован Недић

Stogodnjak (771)

3. 1. – 10. 1. 1925: врло запажен говор, поздрављен силним одобравањем, имао је Svetozar Pribičević на скупштини Самосталне демократске странке, одржаној посљедњих дана просина. Подсетио је да су се у само једној години у земљи измijenile четири владе и да је то беспоговорни доказ 'kako našoj državi nedostaju stabilnost i kontinuitet. Moji protivnici u Zagrebu, Beogradu i Ljubljani govore da sa mnom vlada paklena mržnja na hrvatstvo i na Hrvate i da je takva svaka politika u kojoj ja saradujem. Bila bi uvreda za mene i za vas kad bi dopustili mogućnost sumnje da tu ima i truna istine. Nekada je i g. Stjepan Radić govorio na sjednici hrvatskog Sabora: 'Ja imam sigurnost za Hrvatsku, ja imam garancije za Hrvatsku, jer je Pribičević za Hrvatsku i njezina prava bio spreman da ide na vješala.' Moja je politika i danas da hrvatstvo zauzima u državi onaj dostojni položaj, koji pripada hrvatstvu po njegovoj snazi – moralnoj, političkoj i privrednoj... Sada je, međutim, Radić odveo hrvatski dio našeg naroda, koji nema u sebi ništa republikanskoga, koji je u staroj svojoj prošlosti imao svoje hrvatske kraljeve i zajedno sa Srbima njegovao ideju zajedništva... Jesam li ja ikada tražio da se naš narod dijeli prema plemenima i vjeri...? U jednom bloku, u našem unitarističkom bloku su Srbi, Hrvati i Slovenci, a u drugima su plemena i vjere. To je srednji vijek... Govori se dalje da smo mi krenuli da vodimo velikosrpsku politiku, da nasjedamo radikalima... Mi ne odbijamo nikoga, svatko nam je dobro došao tko hoće konstruktivan i otvoren rad...' rekao je uz ostalo Pribičević.

* навршило се 100 година од смрти банјског племића и крајишког мајора Стефана Шупљика, оца још познатјег крајишког генерала и посљедњег српског војводе Стевана. Godišnjica је обилежена у Петринји, гдје је Шупљикак живио све до смрти. Том приликом се подсетило да је Стеван рођен у граничарској породици и да је због тога и одабрао војнички позив. Заједно с братом Дамјаном 1808. је, због војничких заслуга, добио угарско племство. Када је 1810. умро, остаје активан, сада у раду цивилних служби. Био је такође један од добрих пријатеља Доситеја Обрадовића којег је угостио 1806. кад се овај познати књижевник из иноземства дефинитивно вратио у Србију. Шупљикак је сакрпан на петринском православном гробљу Св. Николе, али су његови посмртни остаци 1909. године, сакрпанени у заједничкој мироскојској аркади...

* на Cetinju је откривен споменик борцима који су пали на Badnji dan 1918. године, у борби за уједињење Црне Горе и Србије. 'У нашим крајевима није много ни познато како су ти Crnogorci naglo i odlučno riješili problem ujedinjenja. Na Badnji dan na Cetinju su se iskupili separatisti, tražeći da se srpska vojska povuče iz Crne Gore. Tamo su poveli diskusiju sa ostalim Crnogorcima, pristajama ujedinjenja. Diskusija nije trajala ni jedan sat, jer su ubrzo planule puške i pitanje je bilo riješeno – u diskusiji ognjem i porazom separatista...'

■ Đorđe Ličina

Радници у обнови храма

Опет звони Свети Михаило

Једина дрвена црква на банијско-кордунашким просторима преживјела је бројне ратове и сукобе, потресе и катастрофе, вјетрове и олује. Трећа обнова је започела па вјерујем да ће врло брзо отворити своја древна дрвена врата, каже парох глински Горан Каламанда

МНОШТВО старих сакралних објеката подизаних од дрвене грађе између 16. и 19. столјећа на подручју данашње Баније и Кордуна дочекало је деведесете године у каквом таквом, очуваном станју. Међутим, турбулентни распад југославенске федерације и ратна разарања која су се у Хрватској збивала од 1991. до 1995. нису поштедјела ни те бисере архитектуре и традиционалне градње у које је било уткано специфично умијеће народних неимара и мајстора, посебице тесара. Међу двадесетак таквих дрвених храмова и црквица посвећених православним свецима, својом се репрезентативношћу, старошћу и лјепотом истицала црква Св. Илије у Бузети, али је и њу задесила злокобна судбина тмурних деведесетих.

Заправо, до првих деценија 21. вијека преживјела су свега два таква православна објекта: полузидани-полудрвени храм подигнут 1820. па посвећен Васкрсенју Господњем у Мајским Полјанама те црк-

вица Светог Архангела Михаила у Донјем Селишту којој су темелји ударени давне 1720., како стоји на металној плочици причвршћеној о нјезина дрвена врата.

Нажалост, потрес који је прије готово четири године свом силином затресао Банију докрајчит ће мајскополјански храм, па је донјеселишки Свети Михаило сада једини очувани црквени објект од дрва у овоме крају. А да црква не пропадне ни од зуба времена ни у катастрофама којима је узрок човјек, од трена нјезина посвећенја брину се понајприје мјештани – предано, срдано и најбоље што сами могу.

У коликој је мјери Селиштанима стало да своје духовно уточиште спасе од пропаданја, говори понајбоље то што су се замало сви одазвали позиву пароха глинскога ГОРАНА КАЛАМАНДЕ да се и новчаним донацијама придруже нјеговој темелјитој обнови и нужној, озбиљнијој рестаурацији, која је управо започела. Наравно, дрвени је објект заштићени споменик културе рх, па ће финансијски терет обнове понајвећ пасти на терет шире локал-

не заједнице, надлежног министарства и државног буџета.

— Ова прелијепа грађевина, једина дрвена црква на банијско-кордунашким просторима, преживјела је бројне ратове, потресе и катастрофе, вјетрове и олује. Доживјела је и крају звона, а до сада је обнављана двапут, давне 1927. и поновно 1985. Радови на трећој обнови су у тијек, па вјерујем да ће Свети Михаило врло брзо отворити своја древна дрвена врата. И опет ће се надалеко чути звона с нјегова рестаурираног торња – говори нам Каламанда, па детаљније појашњава што је све тијekom обнове учинјено и што још треба довршити.

Услијед дотрајалости и влаге нужно је било промијенити донје носиве греде; неке су греде пак помакнуте за потреса, што је утјецало на статику цијелога објекта. С кровишта је скинут цријеп па је оно за сада заштићено лименим плочама, но након конструкцијске обнове цијели ће кров бити прекривен дрвеном шиндром, како је и било замишљено у изворном пројекту, кад је црква подигнута 1720. Међу

највећим инвеститорима обнове је СПЦ, односно Горњокарловачка епархија и Црквена општина Глина. Четрдесет тисућа еура осигурало је Министарство културе, а ту су и споменуте донације мјештана.

— Посебну смо донацију добили од Серафина Балтића, америчког епископа и викара чикашког митрополита, који је родом из Донјег Селишта – похвалио се овај ентузијастични свештеник који нас је у уводним ријечима подсетио на крају црквеног звона која се збила у јесен 2013.

ДА је звоно са звоника Св. Михаила нестало, прва је тада примијетила Селиштанка ЗАГОРКА БАЛТИЋ, која је за крвавих деведесетих изгубила двоје дјеце: 19-годишњу кћи САНДРУ и 22-годишњег сина ГЕОРГА. Преминуо је и нјезин супруг РАНКО, па је несретна жена тугу настојала ублажити свакодневним обиласком послједњих почивалишта својих најмилијих на донјоселиштанском гробљу, тик уз Св. Михаила Архангела. Како је предано одржавала гробове, подједнако је бринула и о старом храму: редовито га је провјетравала и укланјала прашину у унутрашњости, коју би с посебном пажњом ‘лицкала’ за свечеву славу која пада на 21. новембра.

— Када сам тога јесенјег дана 2013. ушла у цркву, примијетила сам уже на поду, погледала одмах у шушљину торња и видјела да звона нема. Чим сам нашег пароха обавијестила о нестанку, позвали смо полицију која је констатирала да је ријеч о плјачки. Двије смо године били без звона, а онда је неким чудом непознати лопов вратио свој плијен: само га је једне ноћи оставио испред цркве у некаквој врећи – казала нам је још давно Загорка Балтић, која је лоповским ‘добročинством’ била изненађена и развеселјена истодобно, баш попут већине осталих мјештана и мјештанки. Посебно се повратку звона била обрадовала тада времешна а сада покојна Сава Стамболија, која нам је рекла.

— Хвала Богу, наша ће црква опет звонити! За пет година уписат ћу стоту, па о нашем Светом Михаилу Архангелу доста знам, од најранијег дјетинјства слушам и нјегову звонјаву и приче других о том звону. Тако је између два свјетска рата старац којег смо звали Лукина причао да је звоно у давнини у овај крај донијела вода, односно поплава и то баш на дан Св. Михајла у новембру, кад и данас обавезно звони. Додуше, звонило би оно и ујутро, сваки пут кад би нетко умро. А и тај ђед Лукина знао би ући у цркву без знања и дозволе нашег попа, само да звонјавом објави узбуну. Поп му то никад не би замјерио, јер би знао да нема времена за размишљање кад нашој лјетини запријети олуја или туча – испричала нам је тада старица. И Селиштанец Ђуро Гвојић давних се шездесетих прошлог столјећа са својом дјечјом дружином радо играо подно црквеног звоника, па се за Новости присјетио тих сретних времена.

— Чекали бисмо на ливади близу цркве да одрасли оду за својим послом, па се пенјали по торњу у потрази за птицама. Тамо горе, баш око звона, било је пуно птичјих гнијезда, а ми бисмо птице и птиће ловили живе, па односили кућама, гдје бисмо их дан-два држали у затвореним кошарама, хранили зрњем, па пуштали на слободу. А оне би одмах полетјеле према торњу, удаљеном километар-два од нас. Уживали смо у том ‘непогрешивом’ усмјеренју летача, заправо смо их баш због тога и хватили. ■

Куварица, а не кухарица

Ана Брнабић је закључила да се студенти у Србији понашају по рецептима из хрватске 'Блокадне кухарице', а све је дело хрватских тајних служби. У стварности је 'Блокадна кухарица' настала по рецептима студената из Србије по којима је кувана блокада 2006.

У некој будућој књизи о актуелним блокадама факултета широм Србије, бунту који је мотивисала трагедија у Новом Саду, а друштвено је много дубљи, можда ће остати и записана изјава председнице Народне скупштине Србије АНЕ БРНАБИЋ дана последњих децембарских дана: 'Отуда пленум, код нас пленуми не постоје на факултету, то је рецепт из 'Блокадне кухарице'. Имате пленум, па онда имате радне групе и секције, редаре, програмске секције, функционисање факултета за време студентске контроле, директна демократија... и тако даље. Све оно што ми чујемо у последњих неколико недеља, све је то из Блокадне кухарице', рекла је она. А 'Блокадну кухарицу' је 2009. издао Центар за анархистичке студије у Загребу након 35 дана блокаде Филозофског факултета.

Брнабић је повезала два и два, након што је ИВАНА КЕКИН, председничка кандидаткиња партије Можемо!, изјавила 'како је стратешки интерес Хрватске да Вучић не буде на власти', као доказ да су актуелне блокаде у ствари дело хрватских тајних служби.

'Ако је стратешки интерес Хрватске, као што су рекли, да Александар Вучић не буде председник Србије и да он не предводи Србију, онда значи да се та земља активно бави тиме да се то деси, да се то оствари, односно да Александар Вучић буде срушен и то на недемократски и насилан начин', закључила је она и поентирала: 'И коначно, ако се било ко питао откуд 'Блокадна кухарица' – ето откуд 'Блокадна кухарица'. Сада смо чули и сада се полако склапа читав мозаик и видимо, у ствари, шта је по среди.'

Оно шта ми можемо закључити из оваког извођења ствари је:

а) Председница Скупштине Србије није упућена

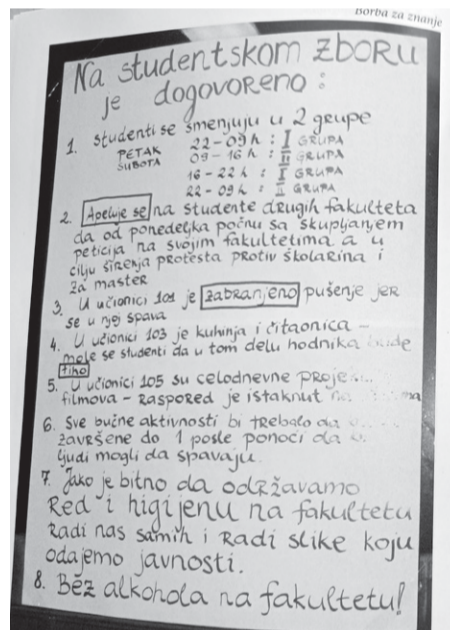
б) Председница Скупштине Србије је упућена, али лаже

А у шта то да буде упућена или шта би то могла прећутати, како би слагала да је у све укључена вазда мрска Хрватска?

Блокадна куварика,
српска верзија, старије
(Фото: Дејан Кожул)

Сад већ далеке јесени 2006. у Београду је три месеца трајао протест студената против неолибералних реформи високог школства. Студенти су захтевали смањење висине школарина, претходно повишених након усвајања Закона о високом образовању, а све након прилагођавања 'Болоњи'. Протести су одржани под геслом 'Знање није роба', а као најзначајнији моменат тих протеста издваја се блокада Филозофског факултета у Београду од 22. до 28. новембра. У књизи 'Борба за знање – студентски протести 2006' ТАДЈЕ КУРЕПА, тада студент Факултета политичких наука, пише: 'Оно што издваја овај протест у односу на досадашње студентске протесте су организациона начела на основу којих су доношене и спровођене одлуке протеста. Схвативши да званичне студентске организације углавном нису функционисале и да им нико неће помоћи ако се не буду сами организовали, студенти су тражећи модел организовања, који ће на најбољи начин ујединити ефикасност и

Блокадна кухарица,
хрватска иначица, млађе
(Фото: Дејан Кожул)

демократију, дошли до директно-демократског организовања које подразумева слободно учешће појединца у дискусијама, одлучивању и акцијама.' Они ће то назвати студентским зборовима, а коју годину касније ће то бити познато и као пленуми. У књизи постоји и 'Кратки водич за студентско самоорганизовање'. У њему стоји да се на збору формирају протестни одбор, радне групе и делегира се преговарачки тим који управља износи захтеве збора.

— Показало се да сваку управу слушају кад им на преговоре увек долазе различити људи, јер им то отежава манипулацију и растурање протеста', пише у водичу. И то је оно о чему Ана Брнабић не прича. 'Блокадна кухарица' претходно је била 'блокадна куварика', али то не звучи тако убедљиво и опасно као теза да све долази из Хрватске, што нам потврђује и Ања Илић, учесница студентских протеста из 2014/15.

— Мислим да су такве прозивке одраз неснађености режима оличеног у Алек-

сандру Вучићу, који очито не зна како да се постави у ситуацији када студентски покрет и они који га подржавају игноришу председникове игре. Суочити се са реалношћу за Вучића би значило да одговори на студентске захтеве и прихвати одговорност, али то би био тежак ударац за режим, па уместо суочавања са стварношћу прибегава јефтиним дискредитацијама – каже она.

Напомиње да из таквих оптужби исијава национализам којим властодршци на Балкану и иначе воле да хране људе како би нас делили и држали у покорности. Она сматра да 'за сваког поштеног интернационалисту може да буде само комплимент да успешна искуства борбе из других земаља примењује и у својој пракси', па додаје:

— Треба бити саркастичан и на такве прозивке одговорити са: Да, па?

Логично је да се блокаде угледају на претходне, како би училе што из добрих што из лоших искустава, истиче наша саговорница напомињући битност међународне подршке и повезивања између ранијих генерација блокадера и блокадерки.

Актуелне блокаде посебно издваја јер сматра да су блокаде из 2014/15. као и оне из 2006. имале врло сузјен фокус захтева, као и да су биле 'деполитизоване на сопствену штету'.

— Тада смо се, ограђујући се од политике, што је у пракси значило искључиво оградити се од левице, широм отворили ушливу фашиста у покрет, осипању кредибилитета и подршке блокадама и у суштини поразу, јер су студентима испуњени само најминималнији захтеви. Блокаде 2024. године су у том смислу боље, јер не беже од политичког карактера захтева и радикалних могућности које то отвара, попут скорашњих напора да се повежу студентске блокаде са радничким обуставима рада и штрајковима – наводи она.

Наглашава да студентску борбу сада треба одвести корак даље 'и поставити темеље нових политичких форми које могу да се боре за алтернативу не само Вучићевом режиму, него и друштвеном систему коме су како власт тако и опозиција у Србији подједнако привржене'.

Пленуми су били актуелни и у БиХ током грађанских протеста 2014. године. Учесник је био и ЗОРАН ИВАНЧИЋ, који се присјетио да су тих дана користили 'куваричу' из Загреба.

— То је мене као боомера баш обрадовало, да не губимо вријеме и не измишљамо техничке механизме организовања и одлучивања кад већ постоје и испробани су у пракси. Нисмо их се држали као пијан плота, прилагођавали смо их својим потребама – објашњава он.

И није никаква новост да се на студентским протестима користе већ постојећи приручници. Иванчић наводи да је био у окупираном аудиторију Ернесто Че Гевара на највећем универзитету на свијету УНАМ-у у Мексико Ситију гдје су студенти имали стотине приручника, фанзина, компилација текстова о свим могућим сегментима самоорганизовања и вођења револуционарних акција, антипропаганди, супротстављању картелима и инвеститорима (који често дјелују заједно у Мексику), прехране, осигурању, сурадњи са синдикатима, сељацима, раду са медијима.

— Није ваљда да неког чуди да кад људима требају нека упутства како се нешто ради да то прогуглају. Управо сам поставио упит неком аи алату и јако је лијепо објаснио како да студенти воде протесте против ауторитарних власти. 'Зауставите аи!' – рекао би данашњи властодржац, иронично ће Иванчић на крају. ■

Statistikom protiv prosvjeda

Nakon početne zatečenosti studentskom pobunom vlast Vučićevih naprednjaka počela se trsiti da sebi i drugima dokaže da nije izbačena iz kolosijeka. Krajem godine javnost su počeli zasipati podacima o još jednoj uspješnoj godini svoje vlasti

OTVARANJE brze pruge od Novog Sada do Subotice trebalo je okruniti ekonomski uspješnu 2024. godinu u Srbiji. Radovi na izgradnji pruge završeni su u planiranim rokovima, specijalizirana njemačka tvrtka obavila je njezino testiranje, ali je puštanje u promet do daljnje odgođeno zbog pada nadstrešnice na Željezničkoj stanici u Novom Sadu i pogibije 15 ljudi. Umjesto tutnjave brzih vlakova od Beograda do Subotice u Srbiji su zbog novosadske tragedije zatutnjale studentske blokade fakulteta i pojedinih ulica, uglavnom u središtima sveučilišnih gradova.

Iako je primarni cilj studentske pobune potkopavanje i rušenje naprednjačke vlasti, zasad je samo uspjela blokirati redovno studiranje i pretumbati život građana u oporbno nastrojenim gradskim središtima. Izvan fakulteta i središnjih dijelova Beograda, Novog Sada, Niša i Kragujevca život ide dalje kao da se studentske blokade događaju na drugom planetu. Nakon početne zatečenosti studentskom pobunom i koalicijska vlast VUČIĆEVIH naprednjaka počela se trsiti da sebi i drugima dokaže da nije izbačena iz kolosijeka. Svakodnevno je počela na djelu demonstrirati u posljednje vrijeme omiljenu Vučićevu poštapalicu – oni neka rade svoj posao, a mi ćemo svoj. S približavanjem kraja godine javnost su počeli zasipati podacima

o još jednoj uspješnoj godini njihove vlasti. Podvlačenje crte pod makroekonomske podatke ide im na ruku, a njih su u ovim prosinačkim danima garnirali i otvaranjem novih stotinjak kilometara autocesta i još jednim ciklusom masovnog zapošljavanja u zdravstvu i udarničkim kresanjem listi čekanja te kampanjom besplatnih preventivnih pregleda diljem Srbije.

Pohvale za uspješnu ekonomsku godinu stižu i izvan Srbije, od Europske unije i njezinih institucija preko Svjetske banke do Međunarodnog monetarnog fonda. Uoči nedavnog potpisivanja novog trogodišnjeg aranžmana sa Srbijom iz središta MMF-a poručili su da su 'makroekonomski rezultati Srbije u 2024. godini impresivni. Predviđamo rast od 3,9 procenata u 2024. godini, koji će se povećati na oko 4,25 procenta u narednim godinama'. Slične opće ocjene stižu i od drugih globalnih arbitara ekonomskih kretanja, a i pojedine rejting agencije su prvi put u povijesti Srbiji dodijelile ili najavile skorašnje dodjeljivanje investicijskog rejtinga.

I srpski ekonomisti, iako su rezervirani od stranaca, uglavnom pohvalno govore o ovogodišnjim privrednim kretanjima u Srbiji. Predstavljajući ovih dana novi broj biltena 'Kvartalni monitor', akademik MILOJKO ARSIĆ poručio je da će 'bruto domaći proizvod (BDP) ove godine u Srbiji porasti

3,6–3,7 odsto, što je dobar rezultat u periodu stagnacije evropskih privreda'. Beogradska Politika prenijela je i da Arsić najavljuje da se 'u 2025. godini očekuje rast od četiri do 4,2 odsto, a glavni pokretač će i dalje biti domaća tražnja – investicije, privatna i državna potrošnja'. Arsić je ocijenio i da se 'na tržištu rada nastavljaju pozitivni trendovi, ali je nepovoljno što jedinični troškovi rada rastu. U trećem kvartalu stopa nezaposlenosti opada i ukupna zaposlenost međugodišnje raste 2,1 odsto, a registrovana 0,2 odsto. Nastavlja se visok rast realnih zarada, ali nešto sporije nego u prethodnim kvartalima. Zarade u trećem kvartalu su za 9,3 odsto veće nego pre godinu dana, ali su manje za 1,3 odsto u odnosu na drugi kvartal'. U ekonomskim odnosima sa svijetom, Arsić je ocijenio da je 'visok rast stranih investicija najvažniji pozitivan rezultat', ali odmah dodaje i da 'inflacija od sredine godine fluktuirala između četiri i 4,5 odsto i ona je među višim u Evropi. Na usporeno opadanje inflacije utiče rast domaće tražnje, troškovi rada i administrativno regulisanih cena.'

U uredničkom uvodniku 'Kvartalnog monitora', profesor Arsić je pak sažeto ocijenio da su 'najvažniji rezultati privrede Srbije u ovoj godini relativno visok rast BDP-a, usporeno opadanje inflacije i rast spoljnih deficita. U Uniji, najvažnijem ekonomskom partneru Srbije, privreda je stagnirala, a inflacija je oborena blizu ciljnog nivoa. Zemlje centralne i istočne Evrope su ostvarile nešto brži privredni rast, ali i nešto višu inflaciju. U narednoj godini očekujemo da će Srbija ostvariti nešto veći rast BDP-a, malo nižu inflaciju, ali i dodatno povećanje spoljnih deficita.'

Ministar financija SINIŠA MALI pohvalio se da je desetak dana prije kraja godine vrijednost stranih investicija u srpsku privredu prevalila pet milijardi eura. 'Nikada u našoj istoriji nismo imali veći priliv stranih direktnih investicije, nego što je to ove godine', poentirao je ministar Mali, dodavši da 'svaka nova investicija znači novo radno mesto, a svako novo radno mesto znači veći dohodak, veće plate, više novca u budžetu'. I zbog toga

je 'trenutno u Srbiji najniža stopa nezaposlenosti, 8,2 odsto dok je 2012. godine iznosila 25,9 odsto. Kada je reč o mladima, 2012. godine polovina njih je bila nezaposlena, a sada je nezaposlenost među njima 20 odsto', istaknuo je Mali.

Srpski ministar financija tvrdi da u Srbiji 'nijedna investicija nije zaustavljena', štoviše, 'u Srbiji se gradi devet novih autoputeva', a 'gradimo i dalje infrastrukturne objekte, bolnice, škole, sve ono što podiže kvalitet života građana Srbije i to je veoma važno'. Siniša Mali najavio je i da će se 'šikom Srbije' do 2027. godine realizirati '323 projekata u vrednosti od oko 18 milijardi evra. To želimo da ostvarimo i to nije za deset ili 20 godina, to je samo za dve godine, dve i po godine od danas. Srbija će za samo dve, dve i po godine biti potpuno drugačija, a već je drugačija danas nego što je bila 2020. ili da se vratimo u 2011. kada smo bili na ivici bankrota.'

I u uvodnom dijelu prosinačkog broja časopisa 'Makroekonomske analize i trendovi' pozitivno su ocijenjena ovogodišnja privredna kretanja u Srbiji: 'Prema do sada raspoloživim visokofrekventnim indikatorima, procenjujemo da je realni bruto domaći proizvod Republike Srbije u prvih deset meseci 2024. međugodišnje uvećan za oko 3,8 odsto. Srbija je ove godine među najbrže rastućim ekonomijama u Evropi. Industrijska proizvodnja je u periodu januar-oktobar uvećana za 3,3 odsto, u samom oktobru međugodišnji rast proizvodnje iznosi zamašnih 8,1 odsto. Pritom je i trend industrijske proizvodnje na rastućoj putanji, uprkos negativnim rizicima koji dolaze od kretanja kod najvažnijih trgovinskih partnera iz evrozone.'

Analitičari MAT-a dalje nabrajaju da je 'u oktobru, četvrti mesec zaredom, uvećana vrednost spoljnotrgovinske razmene – izvoz stagnira, ali je uočljivo i usporavanje robnog uvoza. Ove godine je na tržištu Kine i Turske pronađena alternativna za prigušenu tražnju iz EU-a. Da se to nije desilo, u prvih devet meseci ne bismo imali rast, već pad robnog izvoza. Deficit republičkog budžeta u prvih deset meseci iznosio je oko 40 milijardi dinara, što je za 14 milijardi bolji rezultat u odnosu na minus planiran rebalansom budžeta. Skupština Republike Srbije usvojila je i Zakon o budžetu za 2025. godinu. Osnovni ciljevi fiskalne politike ostaju održavanje fiskalne stabilnosti i smanjivanje javnog duga u BDP-u.'

Poput ministra financija Siniše Malog i analitičari MAT-a poručuju da je i njihova 'projekcija za 2025. i 2026. godinu ostala nepromenjena, uz ubrzanje rasta BDP-a na raspon 4,0 – 5 odsto, u skladu sa novim investicionim ciklusom povezanim sa projektom 'Skok u budućnost – Srbija Expo 2027''. Kako je na isteku godine Više javno tužilaštvo u Novom Sadu zbog pada nadstrešnice na Željezničkoj stanici u Novom Sadu podiglo optužnicu protiv bivšeg ministra građevinarstva GORANA VESIĆA i još 12 okrivljenika, zatraživši njihovo pritvaranje do početka suđenja, uskoro bi mogli početi voziti i brzi vlakovi prema Subotici kao još jedan dokaz da 'Srbija neće stati', unatoč studentsko-opozicijskim blokadama i prosvjedima. S obzirom na činjenicu da je novosadsko Tužiteljstvo Višem sudu u Novom Sadu uz optužnicu dostavilo i 'celokupnu dokumentaciju koja je prikupljena tokom predistražnog i istražnog postupka, kao i sve ostale dokaze koji potkrepljuju postojanje opravdane sumnje za podizanje optužnice', pobunjeni studenti konačno će se morati izjasniti jesu li se doista na prosvjede i blokade odlučili zbog kažnjavanja krivaca za smrt 15 ljudi i dvoje teško ozlijeđenih ili su započeli generacijski juriš na nebo. ■

Tragedija izazvana padom nadstrešnice u Novom Sadu odgodila je otvaranje brze pruge do Subotice (Foto: F.S./ATAImages/PIXSELL)

MAKSIMIR
I MIROGOJLičina pjesnik,
glumac i knjigar

PIŠE Sinan Gudžević

Refik Ličina je najkompletniji književnik Sandžaka: pjesnik, pripovjedač, prevodilac, glumac književnih likova i još bibliotekar. Bibliotekar je bio u Novom Pazaru i u Švedskoj, u Lundu. U vrijeme kad je bio glumac u teatru, on je već bibliotekar i već je na Stražilovu dobio nagradu za najbolju prvu knjigu stihova na srpskohrvatskom jeziku

REFIK LIČINA je igrao Pintorovića bega u predstavi 'Hasanaginica' koju je na sceni Koncertne i bioskopske dvorane izvodilo novopazarsko amatersko pozorište. Glumci su, sve sami pazarski svijet, na svoju ruku, komedijski aspekt teksta predstave LJUBOMIRA SIMOVIĆA okrenuli na tragički. U gledalištu je bila cijela jedna smjena radnica Tekstilnog kombinata Raška. Refik Ličina pokušava da od kolijevke sa malim sinom odmakne MIHRIJU koja je Hasanaginica, no Mihrija se uživjela u ulogu i Refik je ne može ni mrdnuti. Priskače mu u pomoć drugi glumac, grmalj, pokušavaju da razdvoje majku od sina, a dvorana jeca od žalosti. Nakon predstave, glumcu Ličini prilazi čovjek gledalac i kaže mu mrk u licu kako je velika njegova sreća što ga poznaje, jer bi ga inače prebio, zato što mu je rasplakao suprugu u gledalištu. Režiser predstave ZORAN PANIĆ nije se bunio što je glumačka družina okrenula predstavu u ono što za glumce povijest o ljubi age Hasan-age jeste. Taj režiser je Refika Ličinu 'kupio' da mu igra u predstavi tako što mu je koji dan ranije, kad su se upoznali, posudio knjigu pjesama KAVAFISA, koju Ličina nije ranije čitao. Sutradan je tražio da mu režiser knjigu proda. Poklanjam ti je, rekao mu je režiser Panić, ali da mi igraš bega Pintorovića. Zbog Kavafisa je Ličina mogao dobiti dobre batine.

Koju godinu kasnije Refik Ličina igra Hadžiju u 'Bihorcima' ČAMILA SIJARIĆA. Dramatizaciju je načinio pjesnik i matematičar, prerano umrli HUSKO DŽIGAL. Ličina prvi put čita 'Bihorce' pripremajući se za svoju glumačku ulogu. Glumci na probama čitaju tekst kakav stoji u knjizi, ali kad počne igra pred publikom, prelaze na sandžacki govor. Na premijeru je iz Sarajeva doputovao Čamil Sijarić. Svi su oduševljeni, nakon predstave Sijarić sjedi sa glumcima u separeu hotela Vrbak. Hadžiji Ličini kaže iz milošte: 'A ti, kopilane bihorski!' To se ne može napisati, to je trebalo čuti.

Refik Ličina je, kako da kažem, najkompletniji književnik Sandžaka: pjesnik, pripovjedač, prevodilac, glumac književnih likova i još bibliotekar. Bibliotekar je bio u Novom Pazaru i u Švedskoj, u Lundu. U vrijeme kad je bio glumac u teatru, on je već bibliotekar i već je na Stražilovu dobio nagradu za najbolju prvu knjigu stihova na srpskohrvatskom jeziku, nazvanu *Brankova nagrada*. Za istu knjigu u rukopisu s udžbeničkim naslovom 'Poznavanje prirode', dobio je *Goranovu nagradu za mlade pjesnike*, koja uključuje da se nagrađenom pjesniku štampa knjiga za koju je nagrađen. GORAN je KOVAČIĆ, a BRANKO je RADIČEVIĆ, familijarizacija pjesničkih imena još je neizlječena navada. Od tolikih Branka i tolikih Gorana izabere se po jedan. A nagradu Vasko Popa, ne zovu Vaskova nagrada. A mogli bi: Vasko je jako rijetko ime, a Branko i Goran znamo koliko su rijetka. Čudo da Nobelovu ne zovu *Alfredova*.

Idemo dalje. Ličina ima pjesmu kojoj je naslov prvi stih *A kiša lije*, posvećena

pazarskim drugovima Fićetu i Tikši (to su umjetnici FIKRET HAJDINOVIĆ i TIGRIN KAČAR):

*A kiša lije,
za njom snijeg,
tragovi*

*u blatu
i suh kašalj,
gore,*

*na tabutu,
čefin leprša
i glava međa
zahodi za brijeg.*

Nju pjeva uz gitaru pjesnik i pjevač MILOJKO MILIČEVIĆ. Jedno izvođenje, u Vojniću kraj Pazara, u sjećanje na preminulog Fićeta, može se naći na internetu.

Refiku Ličini je svako objavljivanje knjige bilo veliki garamet. Potpuno je zadovoljan samo izgledom triju knjiga: prvom, 'Poznavanje prirode' izišlom u Zagrebu, onom dnevničkih zapisa 'Listopadi' u Sarajevu, i trećom, knjigom priča, objavljenom na švedskom. Liričar Ličina je zahtjevan, a nije naporan, autor petnaestak knjiga stihova, proze i prevoda. Autor pjesme 'Makedonija' spjevane u Švedskoj 1995:

*Vardar voda, vreže dinja,
bivolice – ili bude? –
vonj tamjana i mekinja
i ko budež, ezan studen.*

*Leblebije, biber, bare.
Pišti gnjilež iz obuće.
Uz plotove i duvare
zru čokoti-palikuće.*

PLOTOVI i duvari makedonski uz koje se vijuju i zriju žuti čokoti prate Ličinu i po Švedskoj. U Sandžaku je, otkako znam za sebe, živ osjećaj nježnosti prema Makedoniji. To je zemlja u kojoj se zadržalo mnogo Sandžaklija na putu za Tursku, kad se 'put bio zatvorio', pa su iseljenici jedinu nadu imali u dobivanje makedonskog državljanstva, za koje su morali imati prijavljeno prebivalište u Makedoniji od najmanje dvije godine. Oni su u pravilu kupovali kuće etničkih Turaka, koji su se lako iseljavali, a da bi se i sami mogli iseliti, bilo je neophodno da u makedonskoj prijavi boravka u rubriku nacionalnost, upišu *turska*. Većina takvih nikada nije stigla do Turske, ostali su u Makedoniji ili su se vratili u Sandžak. Za nježnost prema Makedoniji ne smije se preskočiti makedonska narodna pjesma, sviralo kaval i Radio Skopje. Tu priče o mucu koje je sandžackim muslimanima zadavao rad na uzgajanju duhana ili riže nisu kvarile već pojačavale žeđ za Makedonijom. Sve se ovo ima imati u vidu kad se čita Refikova pjesma 'Makedonija'.

Doseljenička muka i pobrkanost u Švedskoj nije samo ljudska, Refo je i vidi i na bilju. Za nju je najbolji primjer pjesma 'Kineski šipurak u košmaru':

Refik Ličina u svom vrtu u Lundu 2023. Foto: Hatidža Mujkanović

*Kineski šipurak u košmaru
već drugi put cvate u istoj godini.
Izbrkao je godišnja doba,
domaju, mape, običaje,
i vehne u maju i usred zime
prekrasne svoje bokore širi
ko tkalja čilim pri prodaji.*

*Mali šipurak, brama, ludak,
bez nova humusa, bez kapi vode,
buja u ritmu naših srca
uprkos genske nelagode,
volje Odina i glednih godina*

*i srama u stanu – hazarskom hramu
u Landskruni, na obali.*

Svoje pjesme, sve koje smatra dobrima, izabrao je iz objavljenih knjiga i priredio sam u knjigu koju je naslovio oksimoronski 'Prigodne prisile'. Knjigu je objavio Buybook, izdavač sarajevski (sa ispostavom i u Zagrebu) godine 2009. Knjiga od 107 stranica, uključujući impresum i Sadržaj. Te su pjesme takve da bih ih, da ima mjesta, najradije objavio sve u ovoj rubrici. Hvaliti ih neću, to se ne radi. Ni kuditi, to ne umijem, a nemam ni šta. Sa Refikom se znam preko pedeset godina, cisterne popijenih kahvi, bilo je i ponešto haram pića, ali se međusobno hvalili nismo. Ne samo s njime, nego ni sa REBRONJOM, ni sa ŠARENKAPIĆEM, ni sa DAZDAREVIĆEM. Nisam kazao nikad nikome koliko sam bio zadivljen fudbalskom tehnikom ljevonogog igrača Ličine, kad smo se jednom u ljetni dan upustili u igru sa dječacima ispred nekadašnje kafane Fontana u Pazaru. Neka nisam kazao, dobri smo mi bez toga.

Da, namjestilo se tako, nikad nisam gledao Refika na pozornici. Jer sam tada bio daleko, u drugim zemljama. Njega su gledali drugi, i hvalili su ga svi listom. Ja ga neću, nisam ga gledao, a slušao sam kako o njegovoj glumi Hadžije, ozaren u licu, priča Čamil Sijarić. ■

Jesu li nam budisti lagali?

Ključan marketinški trik 'sekulariziranih programa svjesnosti' obično glasi da je 'najnovija neuroznanost' dokazala da meditacija djeluje. Ove prakse promiscane su kao besplatan oblik psihološke samopomoći, opuštanja, povećanja koncentracije ili smirivanja. No, znanstvenici šalju malo drugačije poruke od onih pokreta New Age

VOZIM se u autu, vidim crveno svjetlo na semaforu, ali ne znam što znači. Ne znam trebam li krenuti ili stati. Da sam bila prva u redu, ne bih stala, no auto ispred mene je stalo, pa sam stala i ja. 'Po povratku s meditacijskog vikenda nisam mogao razgovarati s obitelji. Njihove brige i razgovori činili su mi se trivijalnim. Osjećao sam se potpuno odvojenim od njih, kao da živimo u različitim stvarnostima.'

Različite meditativne prakse postaju sve prisutnije u životima brojnih ljudi. Uzrok rasta njihove popularnosti uglavnom je stresan dnevni život, pri čemu se meditacija često promovira kao oruđe za smanjenje stresa i poboljšanje mentalnog zdravlja. Ključan marketinški trik 'sekulariziranih programa svjesnosti' obično glasi da je 'najnovija neuroznanost' dokazala da meditacija djeluje. Marketing i pokret New Age oduvijek idu skupa. Tome svjedoče brojne *self-help* knjige na vrhovima lista najprodavanijih, a u doba digitalizacije i neiscrpne količine besplatnih videa opterećenih reklamama za *mindfulness* i budističke meditacije. Ove prakse promicane su kao besplatan oblik psihološke samopomoći, opuštanja, povećanja koncentracije ili smirivanja. Međutim, jeftine reklame i videa nestručno vođenih meditacija mogu izazvati ozbiljne psihološke i neurološke promjene, i ne moraju sve biti pozitivne.

Seksplzijom neuroznanosti posljednjih godina posebno raste broj primijenjenih istraživanja i studija slučaja koje anketom i intervjuom mapiraju ovo područje. Tako je nastala i kontemplativna neuroznanost, odnosno upotreba neuroznanstvenih metoda za proučavanje meditacije, joge i drugih duhovnih disciplina, no ona zapravo spada u kognitivnu znanost. U akademskoj literaturi znanstvenici šalju malo drugačije poruke od onih pokreta New Age. Na

primjer, YI-YUAN TANG i suradnici u radu 'Neuroznanost mindfulness meditacije' objavljenom 2015. navode brojne nedostatke studija o pozitivnim učincima meditacije, poput nedostatka ponavljanja, niske metodološke kvalitete, pristranosti prema objavljivanju pozitivnih ili značajnih rezultata i nedostatka razrađenih teorija. Posljednju dekadu i pol, jedna od najplodnijih istraživačica učinaka meditacije je WILLOUGHBY B. BRITTON s Odsjeka za psihijatriju i ljudsko ponašanje pri Sveučilištu Brown u SAD-u. I sama meditantica, nakon neugodnih psiholoških iskustava depersonalizacije postala je zainteresirana za manje istražene negativne aspekte meditacija. Neke od njih su emocionalna i/

Nakon neugodnih psiholoških iskustava depersonalizacije, Willoughby B. Britton s Odsjeka za psihijatriju i ljudsko ponašanje pri Sveučilištu Brown u SAD-u postala je zainteresirana za manje istražene negativne aspekte meditacija

ili fizička nelagoda, pogoršanje mentalnog zdravlja, disocijacija ili gubitak identiteta, depersonalizacija, kognitivna preopterećenost, depresija, anksioznost, strah, panika, tuga, tjeskoba, frustracija. Intenzivna i dugotrajna meditacija, pogotovo ona praćena postom, može dovesti do preopterećenja kognitivnih procesa, osobito ako se pojedinci previše fokusiraju na misli i emocije umjesto da ih promatraju s distancom. Ove reakcije mogu nastati kada se ljudi suoče s mislima i osjećajima za koje nisu spremni ili ih ne mogu procesuirati. Znanstvenici u pravilu upozoravaju da bi pojedinci trebali pristupiti meditaciji s razumijevanjem svojih emocionalnih i fizičkih granica te potražiti stručnu pomoć ako dožive ozbiljne negativne reakcije. Posebni faktori rizika su traume iz prošlosti koje tijekom meditacije izlaze na površinu. Dugotrajna meditacijska povlačenja povećavaju rizik od negativnih posljedica. A nedostatak stručnog vodstva ili neadekvatno znanje osobe koja vas vodi mogu rezultirati pogrešnom primjenom tehnika i razvojem bilo kojeg od ovih simptoma.

Oxfordski priručnik o meditaciji iz 2021. spominje stanje 'meditacijske bolesti', odnosno nemogućnost buđenja nakon meditacije. Među simptomima koje su pronašli u budističkoj literaturi bilježe halucinacije, teror, depresiju, letargiju, težinu, vrtoglavicu, svrbež ruku, bol, ponos, pretjeranu vrućinu ili hladnoću u tijelu i noćne emisije (uzrokovane demonskom opsjednutošću), ali kanonski budistički izvori ne spominju često ove oblike meditacijske bolesti, ističe se. U studiji 'Raznolikost kontemplativnog iskustva' Britton i suradnici identificirali su širok raspon izazova s kojima se suočavaju redovni meditanti i to u čak sedam domena: kognitivnoj, perceptivnoj, afektivnoj, somatskoj, konativnoj (motivacijskoj), osjećaju samopouzdanja i društvenoj in-

terakciji. Izazovi uključuju tešku tjeskobu, depersonalizaciju i promjene u percepcijama granicama sebe i drugih. Primjer kojim smo otvorili tekst zapisan je u studiji koju je Britton provela u suradnji s JAREDOM R. LINDAHLOM s Odsjeka za religijske studije pri Sveučilištu Brown, naziva 'Imam osjećaj da zapravo nisam ovdje: Budistička meditacija i promjene u osjećaju za sebe'. Rad je objavljen 2019. u časopisu 'Journal of Consciousness Studies', a istražuje oblike depersonalizacije i negativne kognitivne učinke meditacije. Većina Brittoninih radova otvorenog je pristupa i može se pronaći na portalu PLOS ONE.

Premda je studija Britton i suradnika istaknula da negativna meditativna iskustva nisu bila svima jednako negativna, već su uvelike ovisila o individualnim i kontekstualnim čimbenicima, pronađeni su i neki aspekti zajednički i drugim istraživanjima. Najgora zabilježena iskustva opisivana su strahom, paranojom, pa čak psihozama ili manijama izazvanima meditacijom. Takvi ishodi povremeno su bili dovoljno ozbiljni da su zahtijevali medicinsku ili psihološku intervenciju. Na njihov razvoj utjecali su prethodno postojeći izazovi s mentalnim zdravljem, potisnute traume ili drugi psihološki problemi, manja podrška zajednice i intenzitet meditacije. U toj studiji Britton je identificirala 26 kategorija čimbenika utjecaja u četiri domene koje se odnose na praktičara, praksu, odnose i zdravstveno stanje. Britton naglašava da se izazovi povezani s meditacijom mogu pogoršati ili ublažiti ovisno o kulturnim i konceptualnim okvirima praktičara. 'Na primjer, u zapadnom kontekstu, neki učinci u budističkim tradicijama viđeni su kao znakovi duhovnog napretka (poput intenzivnog straha ili perceptivnih promjena), dok se iste faze u zapadnom kontekstu mogu protumačiti kao krize mentalnog zdravlja.'

U budizmu promjena doživljaja sebe očekivani je ishod meditacije. Ishodi mogu uključivati promjene u narativnom jastvu ili sebstvu, gubitak osjećaja kontrole, gubitak osjećaja za djelovanje (kao u primjeru s početka teksta) itd. Promjene u osjećaju sebe mogu biti prolazne ili trajne, pozitivne ili uznemirujuće. Prvi pismeno zabilježeni dokazi negativnih strana meditacije datiraju u Indiju, a nalaze se u tekstu Dharmatrāta starom preko 1500 godina, iako su negativne strane zabilježene i u Pāli kanonu (Theravāda), tibetanskoj i kineskoj budističkoj tradiciji. Dharmatrāta je meditacijski spis koji opisuje različite prakse i uključuje izvješća o simptomima depresije i tjeskobe koji se mogu pojaviti nakon meditacije. Također detaljno opisuje kognitivne anomalije povezane s epizodama psihoze, disocijacije i depersonalizacije (osjećaj da svijet nije stvaran). Budistički tekstovi ističu da je svaka mračna faza prolazna i da vodi prema dubljoj mudrosti i slobodi. Kroz svjesnost, strpljenje i suosjećanje meditanti mogu integrirati izazove i napredovati prema višim stupnjevima prosvjetljenja.

Pāli kanon i Theravāda tradicija prepoznaju pet prepreka (pañca nīvaraṇā) koje mogu uzrokovati negativne aspekte meditacije: požudu, mržnju, tromost, nemir i sumnju. Ako se dobro provodi, introspektivna praksa iznijet će na površinu potisnute emocije i traume. Tantrička tradicija upozorava da intenzivna praksa može pojačati ego ako meditacija nije praćena altruističkim motivima. Kineska pak tradicija upozorava na nešto socijalnije aspekte pa naglašava da pretjerana koncentracija može dovesti do rigidnosti, gubitka spontanosti te povlačenja iz društva i otuđenosti. Ukratko, jedina meditativna praksa koja ne upozorava svoje

učenike na negativne aspekte meditacije je ona koja se najlošije provodi i najviše plaća – zapadnjačka kapitalistička spiritualnost *mindfulnessa*.

Rješenja za probleme koje susrećemo u meditaciji u svim budističkim tradicijama bazirana su na četiri plemenite istine i osmerostrukom putu. Nažalost, tumačenjem na ograničenom prostoru osakatit ćemo ove zajedničke temelje svih budističkih tradicija o kojima su već ispisane na tisuće i tisuće stranica, a kojima se u zapadnim meditativnim tradicijama, zbog različitog društvenog konteksta, ne pridaje adekvatna pozornost. Prva plemenita istina glasi da je sve patnja. Rastanak s dragim, sastanak s nedragim. To su fizička i emocionalna bol, frustracija, nezadovoljstvo i prolaznost svih stvari. Rođenje, starost, bolest, smrt. Sve što je uvjetovano je prolazno i vodi nezadovoljstvu. Druga plemenita istina odnosi se na uzrok patnje, a to je žed ili žudnja koja se javlja kao pohlepa, privrženost, želja za užitkom, postojanjem ili nepostojanjem. Žudnja dovodi do vezivanja za prolazne stvari, što uzrokuje patnju. Žudnja za zadovoljstvima osjetila, želja za opstankom i postojanjem, te žudnja za prestankom postojanja uzroci su patnje. Treća plemenita istina odnosi se na prestanak patnje, što se postiže uklanjanjem žudnje i postizanjem stanja oslobođe-

nja ili prosvjetljenja: nirvāṇe. To je stanje potpunog mira i slobode od patnje. Kraj patnje dolazi s potpunim iščeznućem i prestankom žudnje. Četvrta se odnosi na put prestanka patnje, a to je osmerostruki put. On uključuje praktične korake za razvoj mudrosti, moralnosti i meditacije. To je put sredine koji vodi smirenju, prosvjetljenju i oslobođenju.

ISPRAVNO gledište prvi je korak osmerostrukog puta i odnosi se na razumijevanje prirode stvarnosti koje uključuje uvid u zakon karme (djelovanja), uzročno-posljedične veze i prolaznost. Ispravna namjera ostvaruje se njegovanjem misli ljubavi, nenasilja i odvojenosti od pohlepe, mržnje i zablude. Fokusira se na čistu namjeru i altruističku motivaciju. Ispravan govor znači izbjegavati laži, klevete, grube riječi i isprazan govor. Uključuje prakticiranje iskrenosti, ljubaznosti i korisnog govora. Četvrta stepenica osmerostrukog puta je ispravno djelovanje – ono koje je u skladu s moralnim načelima. Podrazumijeva izbjegavanje ubijanja, krađe i neprimjerenog seksualnog ponašanja. Peti korak je ispravan način života, odnosno zarađivanje za život na način koji ne nanosi štetu drugima. Izbjegavanje zanimanja koja uključuju nasilje, eksploataciju ili nepoštenje. Ispravan trud je šesti

korak, a podrazumijeva ulaganje napora u uklanjanje negativnih stanja uma i razvijanje pozitivnih. To uključuje disciplinu i predanost duhovnoj praksi. Ispravna svjesnost je održavanje svjesnosti o tijelu,

‘Na primjer, u zapadnom kontekstu, neki učinci u budističkim tradicijama viđeni su kao znakovi duhovnog napretka (poput intenzivnog straha ili perceptivnih promjena), dok se iste faze u zapadnom kontekstu mogu protumačiti kao krize mentalnog zdravlja’, piše Britton

osjećajima, mislima i mentalnim stanjima; prakticiranje pažnje u sadašnjem trenutku kroz meditaciju i introspekciju. Posljednji je ispravna koncentracija, odnosno razvijanje duboke koncentracije i smirenosti kroz meditaciju. Cilj je postizanje stanja samādhija – vrhunske koncentracije – koje vodi ka uvidu i prosvjetljenju.

Svim tradicijama zajedničko je da naglašavaju važnost pažljivog i stručnog vođenja kroz meditaciju. Sada kada znamo da meditacija stvarno djeluje i da mijenja kognitivne – psihološke – i neurološke obrasce u mozgu, važno je znati u što se upuštamo. Ovaj tekst ne postavlja i ne odgovara na pitanje da li pristupiti meditativnim praksama ili ne, već teži informirati o tome da meditacija stvarno djeluje na um i tijelo. Što se događa u mozgu nakon početnih faza buđenja koje uzrokuje meditacija? Zahvaljujući neuroplastičnosti mozga, meditacija može pokrenuti reorganizaciju neuronskih mreža, posebno u područjima mozga povezanim s pažnjom (prednji cingularni korteks), emocijama (amigdala) i sviješću (ne znamo gdje je). Ona može utjecati na regulaciju autonomnog živčanog sustava: početna mirnoća može biti posljedica parasimpatičke dominacije, ali kasnije može nastati disbalans između simpatičkog (refleks borbe ili bijega) i parasimpatičkog sustava, što izaziva anksioznost. Kada dođe do negativnih strana meditacije i ‘mračne noći duše’, u tijelu se događa hormonalni odgovor te se pojačano luči kortizol (hormon stresa) kao reakcija na proces emocionalnog suočavanja s podsvjesnim sadržajima. Povećana aktivacija serotoninskog i dopaminskog sustava tijekom početnih faza može se destabilizirati, uzrokujući oscilacije raspoloženja.

Nadalje, novi uvidi zahtijevaju kognitivnu integraciju, što aktivira hipokampus i druge regije zadužene za pamćenje i preispitivanje uvjerenja. Ova faza može biti izazovna jer uključuje promjenu duboko ukorijenjenih obrazaca mišljenja. Anksioznost se razvija zbog suočavanja s neželjenim ili nesvjesnim sadržajem. Na kraju, jedan od ciljeva meditacije jest i gubitak starog identiteta (*ego-dissolution*), odnosno osjećaja odvojenosti od starog ‘ja’, što uzrokuje kognitivnu i emocionalnu disonancu (depersonalizaciju, alijenaciju, čak i psihozu). Ta novonastala neusklađenost između unutarnjeg i vanjskog svijeta kao posljedica novih uvida, i izostanak očekivanog mira, mogu biti u suprotnosti s društvenim očekivanjima ili stvarnošću svakodnevnog života, što izaziva tjeskobu i otuđenje od društva. Ako meditacijska praksa nije pravilno vođena, meditanti mogu ući u faze destabilizacije bez adekvatnih alata za njihovo upravljanje.

Ako pristupate meditaciji sami i bez vođenja, savjeti doktorice Britton su da ne meditirate duže od pola sata dnevno (postiže opuštanje, ne uzrokuje buđenje), da obilno jedete i to težu hranu (meso), da se uzemljite u prirodi, društvu, kulturi, prijateljima i obitelji. Ako pak uđete u proces buđenja, a još uvijek imate nerazriješenih ili potisnutih psiholoških pitanja, morate očekivati da ćete susresti negativne aspekte procesa buđenja, koji mogu dolaziti u valovima poboljšanja i pogoršanja stanja svijesti. Ako je došlo do pojave tjeskobe ili depresije, vrijeme je za posjet terapeutu, jer su neki od ispitanika dr. Britton ostali u tom negativnom stanju disocijacije od života i do desetak godina. Meditacija mijenja i um i mozak pa treba imati na umu da je to prije svega duhovna filozofska praksa ovisna o tom kontekstu. Negativne strane razvijaju se kada se taj kontekst ignorira i kada ovoj praksi pristupamo kao robu, kao aplikaciji na mobitelu ili sportu. ■

INTERNACIONALA

2025. – nastavak desnog skretanja

Europska unija je nestabilna i zato što su nestabilne njene ključne članice, Francuska i Njemačka, u kojima je vlast sve više pod pritiskom tvrde desnice. Vlast u SAD-u preuzima Trump sa svojim nacionalističkim imperijalizmom, palestinska država je dalje nego ikad, a u Ukrajini se ne nazire prihvatljivo diplomatsko rješenje

PROŠLA geopolitička godina bila je turbulentna i natopljena krvlju. Već je i pretrpila 2023. bila jedna od najnasilnijih još od kraja hladnog rata, s nekoliko stotina tisuća ubijenih u sukobima od Ukrajine, Bliskog istoka i Sudana do Mjanmara i Meksika, a 2024. nije smanjila intenzitet ubijanja. Dogodile su se i dramatične – ili ne tako iznenađujuće, ovisno o perspektivi – promjene nastale kao posljedica izbora u vodećim svjetskim zemljama i zajednicama zemalja: Sjedinjenim Državama, Europskoj uniji, Velikoj Britaniji i Francuskoj. Najvažnije nezapadne zemlje poput Indije i Japana nastavile su dosadašnjim kursom. Svijet su mijenjali i ekonomski, klimatski te tehnološki procesi koji će to nastaviti činiti i u budućnosti. Donosimo najvažnije konture globalne 2025. godine: skica je nesigurna s obzirom na to da planetarna događanja sve više obilježava već poslovična neizvjesnost.

Europska unija i njene članice

Nestabilnost njenih najvažnijih članica za Uniju ne znači ništa dobro. U Berlinu je pala koalicijska vlada socijaldemokrata, Zelenih i (neo)liberala, pa građani Njemačke izlaze na izbore 23. veljače. U anketama

vodi demokršćanski savez CDU-a i CSU-a, dok ekstremno desni AfD osvaja petinu glasova. Vjerojatni novi premijer FRIEDRICH MERZ izjasnio se protiv koalicije s ekstremistima, što znači da će CDU/CSU vladu najvjerojatnije sastavljati sa strankama koje su je i dosad činile. Ekonomski najznačajniju državu EU-a lako moguće očekuje nastavak dosadašnjeg kursa: polagano tonjenje u privrednu i društvenu krizu uz jačanje desnice. Bitno bolje zasada nije u Francuskoj, gdje je predsjednik EMMANUEL MACRON imenovao već drugog premijera nakon što je na ljetnim izvanrednim izborima njegova centrističko-liberalna koalicija izgubila većinu. Uputno je koliko će izdržati nova vlada. U Francuskoj je barem uz plimu tvrdo desnog Nacionalnog okupljanja došlo i do ujedinjavanja ljevice.

Nejasno je i kako će u uvjetima paralize u Berlinu i Parizu funkcionirati Europska komisija URSULE VON DER LEYEN koja je, osim što je i sama orijentirana vrlo desno, oslonjena na potporu tvrde desnice utjelovljene, među ostalima, u talijanskoj premijerki GIORGIJI MELONI. Problema ne manjka, dapače. Prije svega tu je postavljajući prema razvoju rusko-ukrajinskog ratu, odnosno mogućnosti da DONALD TRUMP ukine vojnu i financijsku pomoć Ukrajini. Osim što je nepoznato u kojoj mjeri EU može zamijeniti SAD u ulozi glavnog opskrbljivača Kijeva, prema nedavnom istraživanju tvrtke Yougov građani EU zemalja za to imaju sve manje volje. Tu je i problem načelne budućnosti europske sigurnosne arhitekture. Medijski izvještaji upućuju na to da čelnici europskih članica NATO-a razmišljaju o podizanju vojnih troškova na tri posto BDP-a, dok Trump navodno zahtijeva čak pet posto. A iz Washingtona stižu i najave trgovinskog rata. Ukupni odnosi

sa SAD-om postaju sve nepredvidljiviji, no nije se uputno kladiti na mogućnost geopolitičkog osamostaljenja Unije pod ovim vodstvom. Naročito istočne članice, predvođene sve važnijom Poljskom, u takvu opciju nemaju mnogo povjerenja. Ekonomske probleme opisao je nedavni izvještaj MARIJA DRAGHIJA o kompetitivnosti: vrlo je upitno hoće li se i gdje naći stotine milijardi eura potrebnih za razvojna ulaganja koja bi spriječila sve veće zaostajanje za Amerikom i Kinom. Na agendi će biti i pitanje reforme unutarnje strukture EU-a, odnosno sukobi oko ukidanja prava veta država-članica u pitanjima vanjske i sigurnosne politike. Prošlu godinu obilježio je pad broja pridošlih migranata, ali i sve oštrija antimigrantska politika. Militarizacija, ekonomska nesigurnost, 14 od 28 nacionalnih vlada koje trenutno uključuju ili ovisu o potpori desnice ili tvrde desnice, ljevica u defenzivi: nad Europu se spušta magla, još uvijek ne sasvim gusta.

Protesti protiv u Njemačkoj sve jačeg AfD-a (Foto: Christoph Schmidt/DPA/PIXSELL)

Rusija, Ukrajina i postsovjetska periferija

Na istoku Europe stabilno rastu hekatombe leševa. Glavni problem rusko-ukrajinskog rata je što još uvijek ne postoji ništa nalik diplomatskom rješenju koje bi makar izdaleka bilo prihvatljivo svim uključenima. Neke stvari su jasnije nego što su bile: potpuni poraz Rusije vrlo vjerojatno nije moguć, a Moskva će na neodređeno vrijeme zadržati agresijom osvojene teritorije. Koliko god nepravedno, bilo što drugo izgleda vrlo ne-realno, a čini se da prihvaćanje te činjenice signalizira i VOLODIMIR ZELENSKI. Ostaju sporna pitanja NATO-a, odnosno međunarodnih garancija sigurnosti ostatka Ukrajine: VLADIMIR PUTIN bio je vrlo jasan oko toga da puko 'zamrzavanje' pristupanja Kijeva Sjeveroatlantskom paktu nije prihvatljivo, a vrlo vjerojatno mu nije prihvatljiva ni sve češće spominjana ideja da liniju razdvajanja nadziru postrojbe europskih vojski, pri čemu je upitno bi li se Europa na to ikad samostalno odvažila. Kremlj vjeruje da se situacija razvija u njegovu korist: ruska vojska neprestano napreduje, rakete razaraju ključnu ukrajinsku infrastrukturu, zapadna pomoć kopni. Iako su ruski gubici veći, Ukrajini kao naciji prijete demografska kataklizma.

Istovremeno, Rusija je u 2024. osvojila šest puta više teritorija nego u 2023. godini, no to su još uvijek uglavnom taktički pomaci: ovim tempom do kraja 2025. eventualno će dovršiti osvajanje Donbasa. Unatoč mobilizaciji privrede ruski je medvjed vojno sve iscrpljeniji, iako su se predviđanja o ekonomskom kolapsu pokazala nezahvalnim sportom. Stav SAD-a možda će biti jasniji nakon januarske posjete Trumpovog izaslanika KEITHA KELLOGA Kijevu. Špekulira se da Washington planira zaprijetiti i Zelenskom i Putinu: prvom ukidanjem vojne pomoći Ukrajini, drugom njenim dramatičnim povećanjem. Nije nebitna ni Kina, kao ključni partner u održavanju ruske privredne i ratne mašinerije. Nagada se da bi 2025. mogla biti godina raspleta. S obzirom na nepredvidljivu dinamiku ratova, ima prostora samo za mršavi optimizam kako će intenziviranje razgovora barem zaustaviti ubijanje. A tek će poraće biti izazovno. U boljem slučaju Rusija će lizati rane nastojeći stabilizirati gospodarstvo i društvo. U

Naziru se prve razlike između Trumpa i digitalnog oligarha Muska (Foto: Brandon Bell/Reuters/PIXSELL)

Memorijalni zid poginulim ukrajinskim vojnicima u Kijevu (Foto: Matthew Rodier/SIPA USA/PIXSELL)

gorem, djelomična će pobjeda, ma koliko bila Pirova, ohrabriti Moskvu da agresivnije ističe pretenzije i u ostatku svijeta. Bina za konfrontaciju ne manjka, od Gruzije do Afrike. Inače, 26. siječnja održavaju se izbori u Bjelorusiji: pobjednik se gotovo sigurno zove ALEKSANDAR LUKAŠENKO. Upitno je ima li bjelorusko društvo suočeno s represijom snage za novu pobunu.

Amerika, Sjeverna i Južna

Još i prije Trumpove inauguracije zakazane za 20. siječnja započeli su obračuni na dvoru. ELON MUSK sukobio se s okorjelim pristalicama Trumpovog pokreta MAGA oko imigracije: digitalni oligarh smatra da SAD treba i dalje usisavati najtalentiranije stanovnike planeta, bez obzira na to kojoj rasi pripadali. Inače Trump zastupa masovne deportacije milijuna imigranata te je najavio hitno poduzimanje niza zakonskih mjera. Prvi mjeseci mandata mogli bi pojasniti u kojoj će mjeri njegova administracija slijediti ekstremni Projekt 2025. – riječ je o planu desne Zaklade Heritage, koji predviđa državnu politiku sustavno usmjerenu protiv imigranata, prava LGBTQ+ zajednice, pobačaja i regulacije zaštite okoliša, promovira poroznu i socijalnu reformu u korist bogataša i agresivan nastup prema Kini. U kampanji se Trump od Projekta 2025. donekle nastojao distancirati, ali s njim su povezani važni članovi Trumpovog tima, od potpredsjednika J. D. VANCEA nadalje. Iako se američkoj ekonomiji predviđa povećanje rasta i to od 2,5 posto BDP-a, društveni sukobi mogli bi se intenzivirati.

Vanjskopolitičke Trumpove izjave o potrebi kupovine Grenlanda i preuzimanja Panamskog kanala, zajedno sa skepsom prema mreži savezništava kao tradicionalnih instrumenata američke hegemonije, potvrđuju opis BRANKA MILANOVIĆA o Trumpovoj ideologiji kao 'nacionalističkom antiimperijalizmu'. Što se Rusije tiče, tema je i eventualni dogovor o produženju posljednjeg zajedničkog sporazuma o kontroli nuklearnog oružja: Novi START ističe 2026., što će svijet učiniti još nesigurnijim. I pobornici i protivnici dosadašnjeg takozvanog liberalnog međunarodnog poretka, kao i zemlje koje su ga nastojale pragmatično koristiti, užurbano pripremaju repozicioniranje iščekujući Trumpove korake po pitanjima trgovine, savezništva, multilateralizma i deklarativnog

poštivanja ljudskih prava. Iako su potonje u stvarnosti odavno potkopale i američke demokratske administracije, promjene na horizontu vjerojatno znače i gori svijet.

U Kanadi se do kraja listopada trebaju održati izbori. Ankete kažu da dosadašnji premijer gubi vlast: još od 2015. zemlju vodi liberal JUSTIN TRUDEAU. Iako je suočen sa žestokim napadima po pitanju imigracije, većinu Kanadana zapravo brinu troškovi života. Glasat će se i u Hondurasu, Boliviji, Ekvadoru, kao i u Argentini, gdje će birači na parlamentarnim izborima ocijeniti politiku JAVIERA MILEIJA. Fanatični ultraliberal je u prvoj godini mandata uspio ekonomske varijable preokrenuti u pozitivnom smjeru te paralelno milijune Argentinaca baciti u duboko siromaštvo. Toliko o varijablama. Latinska Amerika i dalje se suočava s masovnom izbjegličkom krizom, uzrokovanom i nastavkom egzodusa iz Venezuele, u kojoj se situacija dodatno zaoštrila nakon spornih predsjedničkih izbora.

Bliski istok

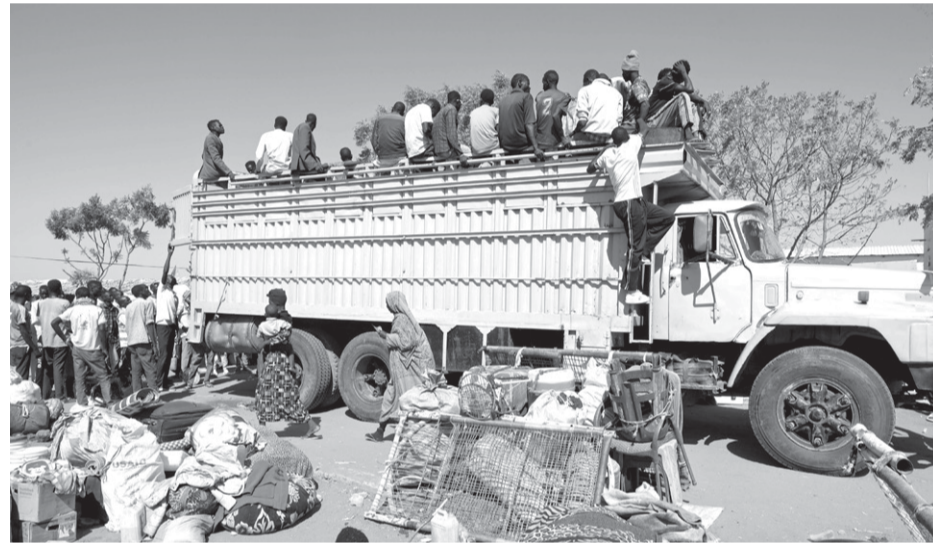
Rješenje središnjeg bliskoistočnog pitanja, palestinske države, dalje je nego ikad. Ohrabrena Trumpovim imenovanjima proizraleskih tvrdolinijaša na diplomatske pozicije, ekstremistička izraelska vlada nema namjeru okončati genocid u Gazi i koketira s aneksijom Zapadne obale. Nagada se kako

Gaza, stanje krajem 2024. (Foto: IMAGO/apaimages/ImagoStock&People/PIXSELL)

bi premijer BENJAMIN NETANJAHU, za kojim je izdana potjernica zbog ratnih zločina, mogao napasti Iran da bi demolirao tamošnji nuklearni program. Teheran pak nakon svih nedavnih poraza i tekućih ekonomskih ne-daća ima razloga za sporazum sa zapadom – ali i solidnih razloga da konačno napravi bombu. Rasplet se iščekuje u Siriji, gdje još nije jasno namjeravaju li nove islamističke vlasti pod vodstvom AHMEDA AL-ŠARE multikulturnom zemljom vladati uz dozu tolerancije, niti hoće li postići sporazum s ljevičarskom kurdskom paravojskom koja kontrolira četvrtinu države. O posljednjem se mnogo pita i turskog predsjednika RECEPA TAYYIPA ERDOĞANA. Nakon što je u rušenje arapsko-nacionalističkih režima u regiji uložio mnogo oružja i novca, Washington bi se rado povukao iz regije, no 'normaliza-

Sudanu je izbjeglo 12 milijuna ljudi, što je trenutno najveća svjetska humanitarna kriza i za koju, izgleda, svjetski moćnici ne mare. Trećina afričke populacije živi u ekstremnom siromaštvu. Afrička unija u veljači bira novo vodstvo, a vođe kontinenta vjerojatno se nadaju da bi im Trumpov transakcionalistički pristup i američko nadmetanje s Kinom moglo otvoriti neke prilike. Ipak, kako ističe analitičar CHRIS OLAOLUWA OGÚNMÓDÉ, optimizam je vjerojatno pretjeran s obzirom na to da će se Bijela kuća žestoko protiviti afričkim prioritetima, kao što su restrukturiranje dugova i nadoknada šteta uzrokovanih klimatskim promjenama. Također i zastupljenosti Afrike u međunarodnim institucijama: u Vijeću sigurnosti UN-a petina svjetskog stanovništva i dalje nema predstavnika.

Sukob u Sudanu stvorio je golemu izbjegličku krizu (Foto: IMAGO/Joerg Boethling/AGOSTOCK & PEOPLE/PIXSELL)

cija' Izraela dalje je nego ikada, uključujući priželjkivani sporazum sa Saudijskom Arabijom.

Afrika

Europsku susjedu s dvostrukom većim i rapidno rastućim stanovništvom – Afrikanaca je 1,5 milijardi, što bi se do 2050. trebalo povećati na 2,5 milijarde – i dalje guše ratovi, bijeda, autokracije i neokolonijski interesi. Deseci tisuća ubijeni su u sukobima od Somalije do Sahela, iz kojeg se povlači Francuska, a nastupa Rusija. U

Kina, Indo-Pacifik i Oceanija

Kinesko vodstvo očekuju ozbiljne dileme. Nakon svih problema s nekretninskim balonom, predviđeni rast od 4,5 posto u 2025. ne izgleda loše. Međutim, Trump prijeti uvođenjem 60-postotnih carina na uvoz iz Kine, što bi trajno poremetilo ključan ekonomski odnos. Ukoliko Moskva počne dublje tonuti, postavit će se pitanje do koje će je mjere Peking spašavati. Kineski vlastodršci ne gledaju veselo ni na uključivanje Sjeverne – lako moguće i Južne – Koreje u ukrajinski rat, što prijeti destabilizacijom čitavog Dalekog istoka. Tu je i pitanje Tajvana. Peking vojnim vježbama pokazuje da u najmanju ruku neće prihvatiti promjenu *statusa quo*, a sve bi mogla zakomplicirati Trumpova nepredvidljivost. Na azijskom planu XI JIPING nedavno je posjetio Indiju, a taj susret s NARENDROM MODIJEM najavljuje otopljenje odnosa. Članice BRICS-a koketiraju s formiranjem globalne valute koja bi konkurirala hegemoniji dolara: Trump je u tom slučaju najavio uvođenje 100-postotnih carina. Izbori se održavaju i u dvije važne zemlje – Filipinima, s njihovih 115 milijuna stanovnika, i Australiji kao četrnaestoj najvećoj svjetskoj ekonomiji te ključnom regionalnom podizvođaču američke prevlasti.

■ Jerko Bakotin

Godina za paćenje

Nebojša Slijepčević osvojio je Zlatnu palmu i Evropsku filmsku nagradu, propalestinski umjetnici borili su se protiv cenzure, Dalibor Matanić je kenslan jer je godinama uznemiravao kolegice, jedna banana dođe 6,2 milijuna dolara, umjetna inteligencija će nas možda izbrisati s lica Zemlje, a možda i neće – donosimo pregled kulturne 2024. godine

Januar

Iz 2023. godine Hrvatska izlazi zgrožena time što je ALEKSANDRA PRIJOVIĆ pet puta napunila zagrebačku Arenu, u 2024. godinu Hrvatska ulazi zgrožena time što su se na središnjem novogodišnjem dočeku, na Trgu bana Jelačića, uz Let 3 i Zagrebačku filharmoniju zabavljali imigrantski radnici. Nepatvoreni domaći kulturrasizam susreće tako ultimativnu dilemu: je li gore kada Hrvati idu na srpski folk ili kada Nepalci slušaju hrvatski rock? U svijetu, za to vrijeme, *business as usual*. Klimatski aktivisti u Francuskoj polijevaju juhom zaštitno staklo DA VINCIJEVE 'Mona Lise', veliki skandal oko širenja *deep fake* porno slika TAYLOR SWIFT najavljuje još jednu godinu obilježenu swif-tomanijom i umjetnom inteligencijom, a LAURIE ANDERSON i ROGER WATERS kenslani su u Njemačkoj zbog propalestinskih stavova. Naša LANA BASTAŠIĆ ne čeka da bude kenslana: sama otkazuje ugovor sa svojim

radiotelevizija zahtijeva – opet bez uspjeha – izbacivanje izraelske pjevačice EDEN GOLAN s Eurosonga... U Njemačkoj, gdje je cenzura propalestinskih glasova najsnažnija, svijetla je točka Berlinale: nakon što su organizatori festivala odbili pozvati ekstremne desničare iz Alternative für Deutschland na otvaranje, žiri dodjeljuje nagradu za najbolji dokumentarac filmu 'No Other Land' Palestinca BASELA ADRE i Izraelca YUVALA ABRAHAMA, koji je zajedno primaju na sceni. Kamere snimaju ministricu kulture CLAUDIJU ROTH kako aplaudira, a nakon javnih napada ministrica se već u ranoj fazi sezone kandidira za *Greatest Cultural Shit* godine: objašnjava da je pljeskala samo Izraelcu, a ne i Palestincu koji je stajao pokraj njega. Kod nas, tužna vijest: preminuo je DANIJEL DRAGOJEVIĆ, jedan od najvažnijih pjesničkih glasova posljednjih pola vijeka, a i dulje.

Mart

Umiru ABDULAH SIDRAN i RICHARD SERRA, zatvara se razvikana retrospektiva IVANA MEŠTROVIĆA u Klovičevim dvorima, a dubrovački festival Rebedu umjesto čestitke za 8. mart objavljuje ovogodišnji program u kojem nema nijedne žene. Reakcije su žestoke, organizator je zbunjen, naposljetku ipak mijenja popis gostiju tako da on sada uključuje i poneku gošću. Na svjetskoj sceni, vijest mjeseca je ponovno vezana uz Izrael, Palestinu i jednu filmsku nagradu: Oscara za najbolji film. On ide 'Zoni interesa' JONATHANA GLAZERA koja priča o idiličnoj svakodnevi RUDOLFA HÖSSA, nacističkog upravitelja Auschwitza, i njegove obitelji, na imanju neposredno pokraj konc-logora. Glazer – koji je *nota bene* Židov – u pobjedničkom govoru neočekivano osuđuje izraelsku stranu i poručuje da odbija 'kidnapiranje židovstva i Holokausta u korist

'Zona interesa' Jonathana Glazera

Nebojša Slijepčević u Cannesu
(Foto: Niviere David/ABACA/PIXSELL)

okupacije koja je uvukla u sukob tako mnogo nevinih ljudi'.

April

Nakon što smo u Hrvatskoj godinama slušali o teroru kulture otkazivanja, napokon smo dočekali da netko bude otkazan. Novinarica Večernjeg lista MILENA ZAJOVIĆ razotkrila je da režiser DALIBOR MATANIĆ, miljenik dobrog dijela lijevo-liberalne kulturne javnosti i samoprogllašeni borac za prava žena, iste te žene godinama sustavno uznemirava. 'Iskreno i neizmerno žalim zbog svojih neprimjerenih postupaka, koji su izazvali kod pojedinih žena osjećaj uznemirenosti i nelagode. Nisam bio svjestan svog pogrešnog pristupa prema kolegicama izvan seta. Ne postoji opravdanje ni isprika za moje postupke', poručuje on preko društvenih mreža, ali onda ipak spominje nekoliko mogućih isprika: stresan posao, ovisnost... U Veneciji se, skupa s onim izraelskim paviljonom, otvara Bijenale posvećen prvenstveno migrantima, pod naslovom 'Stranci posvuda': postfašistička vlada GIORGIJE MELONI još nije bila stigla staviti šapu na izložbu pa je kustos ADRIANO PEDROSA realizirao relativno progresivan koncept. Progresivan je bio i anonimni 51-godišnji radnik minhenske Pinakoteke moderne koji je na zid, pored remek-djela KANDINSKOG, MAGRITTEA i DALIJA, okačio svoju sliku nadajući se da će privući publiku, ali je umjesto toga dobio otkaz. JERRY SEINFELD, ničim izazvan, objavljuje da su

'ekstremna ljevica' i *woke* kultura upropastile komediju, a zatim promovira svoj novi film 'Unfrosted' dokazavši da se komediju može upropastiti i bez *wokea* i ekstremne ljevice. Crna kulturna kronika bilježi odlazak PAULA AUSTERA, dok će nas sljedećeg mjeseca napustiti...

'Čovjek koji nije mogao šutjeti' osvaja u decembru Evropsku filmsku nagradu i ulazi na užu listu kandidata za Oscara. Tako se na iznenađujuće dobar način završava godina o kojoj ne možemo reći ništa bolje nego da će iduća vjerojatno biti lošija

Kenslana kenslere – Lana Bastašić
(Foto: Sandro Lendler)

njemačkim izdavačem zbog njegove šutnje o izraelskom genocidu u Gazi. Koji se nastavlja, a do kraja godine...

Februar

...broj ubijenih Palestinaca – mahom civila, najvećim dijelom žena i djece – precí će brojku od 45 hiljada. Svejedno, tamo gdje se u kulturnom polju zgušnjava moć, nepogrešivo nailazimo na proizraelske stavove. Londonski kulturni centar Barbican otkazuje seriju predavanja na temu Palestine, američke književnice i književnici napadaju tamošnji P.E.N. centar zbog šutnje o ratnim zločinima, uoči Venecijanskog bijenala hiljade umjetnika traže – bez uspjeha – zatvaranje izraelskog paviljona, nekoliko evropskih

Maj

...nobelovka ALICE MUNRO, heroj muzičke alter scene STEVE ALBINI, a kod nas pjesnik i prevodilac LUKO PALJETAK. Vijest mjeseca je kanska Zlatna palma za sjajnog kratkometražnog 'Čovjeka koji nije mogao šutjeti' NEBOJŠE SLIJEPCHEVIĆA. Priča je, ako je kome promaklo, nastala prema stvarnom slučaju penzioniranog oficira JNA TOME BUZOVA koji se 1993. jedini suprotstavio otmiči muslimanskih civila iz voza Beograd-Bar: srpska vojska ga je, zajedno s otetima, pogubila, ali jednome je momku Buzov ipak uspio spasiti život. Teška, potresna tema koju je Slijepčević izvrsno režirao. *On a lighter note*, festival lakih nota Eurosong: babyasagnomania trese Hrvatsku, a protesti protiv izraelskog sudjelovanja Stokholm, gdje se takmičenje održava. Pobjeđuje Švicarac NEMO, samodeklarirana nonbinarni izvođačica: nadajmo se da vijest nije stigla do Seinfelda. Eho izraelskog terora i palestinskog otpora napokon odjekuje i na našoj kulturnoj sceni, a veći dio domaće javnosti se, refleksom tipičnim za nevažnu državicu s oboda suvremenog Zapada, svrstava na stranu jačega. U Klovičevim dvorima, naime, otvorena je izložba iz kolekcije izraelskog bogataša AMIRA GROSSA KABIRIJA, čovjeka koji otvoreno navija za uništenje Palestinaca, a mediji je unisono najavljuju kao 'kulturni događaj godine'. U ovoj rubrici tada zapisujemo: 'Ničeg kulturnog nema u kulturnom događaju godine u Klovičevim dvorima: samo izraelska politička propaganda, samo *artwashing* genocida nad Palestincima...'

Jun

Ljeto počinje i, doznajemo, zvat će se *brat summer*, prema albumu CHARLI XCX koji dikтира pop-kulturni trend godine: hedonistički, partijanski, *trashy* luksuzni *girlie* lajfstajl u znaku boje limete. Ako ne razumijete veći dio prethodne rečenice, znači da niste uhvatili vajb. Kad smo kod pop-kulturnih trendova, 11. jun 2024. ostat će zauvijek upamćen kao dan kada je 22-godišnja HALIEY WELCH iz

Charli XCX (Foto: Hollie Adams/Reuters/PIXSELL)

Nashvillea, država Tennessee, u kameru TIMA DICKERSONA i DEARIUSA MARLOWA izgovorila sudbonosno 'hawk tuah!'. Na zagrebačkom Subversive Festivalu pred hiljadu i po ljudi govori ANGELA DAVIS, a iz prijateljske Slovenije stiže lijepa informacija: tamošnja praksa pjevanja partizanskih pjesama uvrštena je u državnu kulturnu baštinu. E da, kladim se da ste na ovo potpuno zaboravili: hrvatski se mediji danima nisu bavili skoro ničim drugim osim dubrovačkim vjenčanjem izvjesne Amerikanke hrvatskih korijena s izvjesnim sinom RODA STEWARTA.

Jul

Otvaranje Olimpijskih igara u Parizu, u režiji THOMASA JOLLYJA, spektakularno

Do kraja godine broj ubijenih Palestinaca – mahom civila, najvećim dijelom žena i djece – preći će brojku od 45 hiljada. Svejedno, tamo gdje se u kulturnom polju zgušnjava moć, nepogrešivo nailazimo na proizraelske stavove

je, glamurozno i uvrnuto do nivoa koji je, valjda, dostupan samo Francuzima. Tu su CÉLINE DION i eko-metalci Gojira, tu su *drag queens* i elementi *campa*, tu je referenca na da Vincijevu 'Posljednju večeru', a možda i nije. Naravno, bune se sve veće svjetske religijske institucije i kompletna globalna desnica na potezu od DONALDA TRUMPA preko ELONA MUSKA do NIKOLE GRMOJE. OI se zatim pretvaraju u poligon za lansiranje internetskih *memeova*, a najveći heroj *shareova* je turski reprezentativac YUSUF DIKEĆ, drugoplasirani u disciplini zračnog pištolja na 10 metara, prvoplasirani prema svim algoritmima. Prizor njegovog nastupa ostaje ipak u sjeni fotografije godine: EVAN VUCCI hvata maloprijesmenutog Trumpa kako, krvavog lica, trijumfalno podiže pesnicu nakon pokušaja atentata u gradiću Butler u Pennsylvaniji. ANDREA ROBIN SKINNER, kći nedavno preminule Alice Munro, otkriva medijima kako je njena majka znala da je očuh godinama seksualno zlostavlja. U osmrtnicama su fotografije albanskog nobelovca ISMAILA KADAREA i neponovljive glumice SHELLEY DUVALL.

August

Našem kustoskom kolektivu WHW u junu je istekao mandat na čelu bečkog Kunsthallea, a zbog toga što im ugovor nije produljen jedan je član muzejskog odbora ranije demonstrativno podnio ostavku. Već u augustu, međutim, WHW-ovke dobivaju novi angažman: bit će prve žene (OK, to je žalosno) koje će kurirati Skulptur Projekte Münster, izložbu skulptura u javnom prostoru koja se od 1977. održava u, pogodili ste, Münsteru. Mimo toga, duboka je i uspavana ljetna sezona, pa su i kulturne vijesti u skladu s njom. Muzej evropskih i mediteranskih civilizacija

u Marseillesu, recimo, dozvoljava da na izložbu aktova uđu i nudisti, pod uvjetom da nose cipele. U Rimu, nepoznati lopov kroz prozor provaljuje u nečiji stan, pažnju mu privlači knjiga o HOMEROVOJ 'Ilijadi', sjeda i počinje čitati, knjiga je zanimljiva, hvata ga policija. Naposlijetku, nema pregleda bilo koje kulturne godine bez BANKSYJA: nekolicini londonskih fasada je u razmaku od nekoliko dana višestruko podigao vrijednost *stencilima* s motivima životinja, a kad smo kod životinja...

Septembar

...Zlatnog lava u Veneciji osvaja 'Susjedna soba', prvi film PEDRA ALMODÓVARA na engleskom jeziku. U Zagrebu, TANJA VRVILO i DAMIR BARTOL INDOŠ, neočekivani ovogodišnji dobitnik Nagrade Vladimir Nazor za životno djelo, kroz veći dio mjeseca s 50-ak gostujućih umjetnika izvode monumentalnu izvedbeno-izložbenu akciju 'Šahto-kultura'. Iz Sinja dolazi vijest da je gradonačelnik MIRO BULJ zabranio izložbu fotografija INIJE HERENČIĆ 'Susret na tromedi', posvećenu narodnim običajima Srba iz (ne samo) Hrvatske. Razlog je taj što izložbu financira Srpsko narodno vijeće, a Vijeće – kao što znamo – izdaje tjednik Novosti, a tjednik Novosti – kao što također znamo, ali nas Bulj za svaki slučaj podsjeća – 'iz tjedna u tjedan pljuje po hrvatskoj državi

Iz zabranjene serije 'Susret na tromedi' Inija Herenčić

i hrvatskim braniteljima'. Logika hrvatskih nacionalista je besprijeekorna: Novosti bi zabranili zato što se ne bave isključivo srpskim folklorom, a one koje se bave isključivo srpskim folklorom zabranjuju zato što postoje Novosti.

Oktobar

U mjesecu smo Nobelovih nagrada. Ona književna nije izgubila na važnosti ni nakon što je JEAN-CLAUDE ARNOULT, bliski suradnik Nobelovog komiteta i suprug jedne od njegovih članica, prije nekoliko godina osuđen za silovanje žena. Kada je već tako, barem je ovogodišnja dodjela zainteresirala svjetsku publiku za prozu južnokorejske autorice HAN KANG, što

pozdravljamo. Dodjela Nobela za fiziku, s druge strane, javnost je zainteresirala za rad jednog od trojice kolaureata, Britanca GOEFFREYA HINTONA *a.k.a.* 'kuma umjetne inteligencije' koji upozorava da bi se UI već kroz idućih par decenija vrlo lako mogla oteti ljudskoj kontroli i istrijebiti čitavu ljudsku vrstu. Također pozdravljamo.

Novembar

Australija zabranjuje društvene mreže mladima od 16 godina, kompanija Mattel greškom na pakiranju igračaka koje prate kino-hit 'Wicked' štampa link na pornostranicu pa će se neka dječica iznenaditi a neki roditelji unajmiti advokate, pobje-

Banana godine – 'Komičar' Maurizija Cattelana (Foto: Wikimedia Commons)

du Trumpa na predsjedničkim izborima u SAD-u prati nagli skok prodaje 'Sluškinjine priče' MARGARET ATWOOD, '1984.' GEORGEA ORWELLA i još nekih distopijskih naslova. Jedna banana i komadić ljepljive trake – set za uradi-sam-instalaciju 'Komičar' MAURIZIJA CATTELANA – prodani su na aukciji u Sothesby'su za 6,2 milijuna dolara. Kupac, mlada *crypto bro* JUSTIN SUN, umjesto da bananu zalijepi na zid, odlučuje je pojesti. 'Mnogo je bolja nego druge banane', hvali se. Skoro istu stvar je, inače, samo godinu ranije napravio južnokorejski student povijesti umjetnosti NOH HUYN-SOO na seulskoj izložbi – odlijepio bananu sa zida, pojeo je pa koru zalijepio natrag – samo što je pritom prošao 6,2 milijuna dolara jeftinije.

Decembar

Kod nas, odlaze prvoborac Nove umjetničke prakse RAŠA TODOSIJEVIĆ i glas drukčijeg radija SINIŠA ŠVEC. U svijetu, nakon 149 koncerata na pet kontinenta, završava najunosnija svjetska turneja svih vremena: Eras Tour drmala je nacionalnim ekonomijama, dok su razni predsjednici javno molili Taylor Swift da svrati i u njihovu državu. A između nas i svijeta, najčvršća veza ove sezone ostaje Nebojša Slijepčević. Njegov 'Čovjek koji nije mogao šutjeti' osvaja u decembru Evropsku filmsku nagradu i ulazi na užu listu kandidata za Oscara. Tako se na iznenađujuće dobar način završava godina o kojoj ne možemo reći ništa bolje nego da će iduća vjerojatno biti lošija. U toj, idućoj, dvijedvadesetpetoj, čitateljicama i čitaocima Novosti svejedno želimo što više dobrih knjiga, muzike, predstava, filmova, kulturnjakinjama i kulturnjacima da ostanu vjerni svojim idealima, a Slijepčeviću da uzme onog Oscara. ■

Olimpijski prvak u memeovima Yusuf Dikeć (Foto: Cagla Gurdogan/Reuters/PIXSELL)

Lekcije iz empatije

Otvorena govorom u kojem je autorica prozvala genocid u Gazi i Libanonu, berlinska inačica retrospektive fotografkinje Nan Goldin ostavlja osjećaj potpunog, radikalnog prihvaćanja ljudske prirode i hrabrosti koja je potrebna za vođenje dosljednog života

MINUTA šutnje. Nakon više od četiri minute, njujorška umjetnica i fotografkinja NAN GOLDIN postavlja pitanje: 'Je li vam neugodno? Nadam se da jeste!' Svaka stotinka sekunde te šutnje predstavlja jednu od 44.757 žrtava 'koje je izraelska vojska (do tog trenutka, op. a.) ubila u Palestini', jednu od 3.516 žrtava izraelske vojske u Libanonu, te jednu od '815 civilnih žrtava ubijenih sedmog listopada u Izraelu'. Dok Goldin drži govor, iza nje, kroz ostakljeni kubus izložbene dvorane Neue Nationalgalerie u Berlinu vidljivo je kako se aktivisti postrojavaju u namjeri da razvuku transparent: 'Staatsrason ist genocid' ('Državni interes je genocid'). Iznutra, uzdignuti mobiteli iz publike snimaju govor, dok se čuju povici: 'J*bi se, Njemačka' i 'J*bi se, Izrael'.

Tako je u studenom započelo otvorenje retrospektive 'This Will Not End Well' ('Ovo neće dobro završiti'), koja prikazuje četiri decenije rada i života Nan Goldin. Radi se o retrospektivi koja je inicijalno postavljena u Moderna Museet u Stockholmu 2022. godine i koja u Berlin dolazi iz amsterdamskog Stedelijk muzeja, dok su joj sljedeće postaje Milano i Pariz. Iako su lokacije davno zakazane i inicijalno odobrene, Goldin je ozbiljno razmatrala otkazivanje izložbe u Berlinu u znak protesta protiv njemačke podrške Izraelu i činjenice da je Njemačka druga zemlja po količini izvezenog oružja Izraelu. Inicijativa Strike Germany, svojevrsni kulturno-umjetnički bojkot njemačkih institucija, pozvala je Goldin da odustane iz spomenutih razloga, ali i zbog atmosfere cenzure u Njemačkoj koja prožima javni diskurs, definira akademsko polje djelovanja, smanjuje opseg umjetničkog izričaja i udara šakama i pendrecima po ulicama i fakultetima sve one za koje se pretpostavi da imaju nešto protiv Izraela.

Nakon Goldin, na scenu se penje KLAUS BIESENBACH, direktor Neue Nationalgalerie i pokušava (uz zviždanje publike i prosvjednika) održati govor koji započinje izjavom da se ne slaže s Goldin, ali da misli da ona treba imati pravo da izrazi svoje mišljenje dodajući kako je Njemačka zemlja slobodnog govora (dok iza njega osiguranje Galerije nasilno uklanja prosvjednike). Biesenbachov govor u cijelosti možete pročitati na stranicama Galerije, za razliku od govora Nan Goldin, koji možete pronaći samo na snimkama publike postavljenim na YouTube. Brisanjem traga govora u okviru izložbe *de facto* je umjetnici oduzeta prilika da govori uz svoj rad, a ta je prilika dodijeljena Biesenbachu koji ponosito proklamira da 'tamo gdje se Židovima prijeti te

Iako su lokacije davno zakazane i inicijalno odobrene, Goldin je ozbiljno razmatrala otkazivanje izložbe u Berlinu u znak protesta protiv njemačke podrške Izraelu i činjenice da je Njemačka druga zemlja po količini izvezenog oružja Izraelu

gdje su Židovi progonjeni, tamo mi iskazujemo solidarnost'. Treba li napomenuti da je Goldin Židovka?

CANDICE BREITZ, jedna od umjetnica čiji su rad njemačke institucije cenzurirale te koju njemački mediji demoniziraju i nazivaju antisemitkinjom, bez obzira na to što je i ona, poput Goldin, Židovka, opisuje kako se u Njemačkoj odvija križarski rat 'za interpretativnu dominaciju'. Ova interpretativna dominacija je institucionalno kodirana kroz *Staatsrason*, odnosno *raison d'état* ili državni interes. U praksi se on pokazuje kao interes koji postoji iznad prava i morala, a zadnjih ga godina, posebno od početka genocida u Gazi, obilato koriste njemački političari poput OLAF SCHOLZA, koji je dvanaestog listopada 2023. izjavio da je 'sigurnost Izraela' Njemački *Staatsrason* te time otvorio prostor širokom zamahu prokazivanja, cenzure i autencenzure za sve one koji ne pristaju na dominantnu interpretaciju Izraela i Njemačke kao zaštitnika Židova putem Izraela.

Iako izjednačavanje antisemitizma i anticionizma nije specifično njemačka stvar, u Njemačkoj ta relacija dovodi do posebno

Hoće li se nešto od Goldinine empatije i solidarnosti preliti i na njemačku javnost?
(Foto: IMAGO/IMAGOSTOCK&PEOPLE/PIXSELL)

tragikomičnih historijskih prevrata. Tako na primjer unuka prominentnog nacista, njemačka ministrica vanjskih poslova iz redova zelenih ANNALENA BAERBOCK, pored toga što otvoreno zagovara ubijanje djece u Palestini zbog ispunjenja izraelskih ciljeva, na domaćem planu prijeti uskratkom javnih sredstava svima koji su potpisali apel protiv premlaćivanja i hapšenja studenata koji su ustali protiv genocida u Gazi – uključujući i autoricu ovog teksta, unuku partizanskog prvoborca. Cenzure, otkazi, otkazivanja događaja i izložbi i demoniziranje nadprosjечно pogađaju Židove koji čine 20 posto te skupine, iako im je udio u njemačkoj populaciji neusporedivo manji.

U isto vrijeme Bundestag donosi rezoluciju 'Nikad više' je sada: Zaštita, očuvanje i jačanje židovskih života u Njemačkoj, koja otvara prostor za široku represiju temeljem sumnje za antisemitizam, od koje,

paradoksalno, nisu zaštićeni ni Židovi. Kao vrhunac bizarnosti, Rezolucija je nastala na prijedlog otvoreno nacističke stranke AfD, te se njihova predstavica, BEATRIX VON STORCH, inače unuka HITLEROVOG ministra financija, s govornice Bundestaga zahvalila njemačkim Zelenima za suradnju na njenom izglasavanju. U međuvremenu, na ulicama (poglavito Berlina) od šake i pendreka stradavaju aktivisti i nerijetko maloljetnici, kako se to u Njemačkoj kaže, migrantskog porijekla. Jedna od okosnica njemačkog javnog diskursa je translatiranje izvora antisemitizma na Arape, što svakako pomaže antiimigrantskoj politici i sveprisutnoj islamofobiji. Na taj način današnja Njemačka konstruira stvarnost u kojoj kultura sjećanja na Holokaust, prema riječima Nan Goldin, 'služi da proizvede nevinost' – što njemačku, što izraelsku – čime Njemačka potvrđuje vlastitu uzvišenu moralnost i ispravnost suučesništva u provođenju genocida u Gazi.

Stoga ne čudi da je Goldin, koja ne krije svoju opoziciju izraelskoj politici, okupaciji, aparthejdu i u konačnici genocidu te čiji rad ne prepoznaje autoritet i ne podnosi licemjerje, ozbiljno razmatrala da otkaže berlinsku izložbu. No, na veliko oduševljenje mnogih, a posebno propalestinskih aktivistica u Berlinu, ipak ju je odlučila otvoriti uz uvjet da joj Galerija omogući da na otvorenju održi necenzurirani govor. U njemu je naglasila da je odlučila 'da ova izložba bude platforma' s koje će amplificirati 'svoje stajalište i moralnu indignaciju nad genocidom u Gazi i Libanonu' te da poziva Njemačku na embargo izvoza oružja Izraelu i prestanak domaće represije. Njen govor odjeknuo je i njemačkim i svjetskim medijima, čineći tako dolazak u Berlin glasnijim nego bojkot.

NA neki način, Goldin je i ovaj put dosljedna u ustrajnosti borbe s naizgled neizmerno većim neprijateljem. Jedna je od osnivačica pokreta ACT UP! koji je još osamdesetih pokrenut u borbi protiv stigmatizacije osoba zaraženih HIV-om te koji je uvelike zaslužan za to da se istraživanja počnu baviti ovim virusom. Trenutno je aktivna u inicijativi P.A.I.N. koja za metu ima obitelj Sackler, vlasnike farmaceutske kompanije Purdue Pharma, odgovorne za neprikosnovenu krizu ovisnosti o opioidima u Americi. Sackleri su velike mecene umjetnosti, a inicijativa je uspjela skinuti njihovo ime s nekolicine uglednih muzeja te uvjetovati neke od tih institucija da ne primaju njihove donacije.

Goldinina izložba u Berlinu postavljena je u pet zasebnih objekata koji predstavljaju 'jedno selo'. Objekte je projektirala arhitektica HALA WARDÉ, s kojom Goldin često surađuje, a svaki objekt izvana djeluje kao crna kutija, dok je iznutra dizajniran na zaseban način. Unutar svakog nalazi se po jedan, kako ih Goldin naziva, *slideshow*: 'The Ballad of Sexual Dependency' ('Balada o seksualnoj ovisnosti', 1981. – 2022.), 'The Other Side' ('Druga strana', 1992. – 2021.), 'Sisters, Saints and Sibyls' ('Sestre, svete i sibile', 2004. – 2022.), 'Fire Leap' ('Vatreni skok', 2010. – 2022.), 'Memory Lost' ('Izgubljeno sjećanje', 2019. – 2021.) i 'Sirens' ('Sirene', 2019. – 2020.). Svaki *slideshow* tvori audiovizualnu priču u kojoj naraciju čini tekst pjesama ili ritam instrumentalne muzike koji prate projekciju arhivskih fotografija iz njenog i života ljudi oko nje nastalih od 1978. kada Goldin počinje raditi na svom prvom velikom radu, 'The Ballad of Sexual Dependency'. Odabrana muzika kreće se u rasponu od NIKOLAJA RIMSKI-KORSAKOVA do JOHNNYJA CASHA, dok je za rad 'Sirens',

Goldin drži govor na otvorenju (Foto: Fabian Sommer/DPA/PIXSELL)

premijsno izložen na Venecijanskom bijenalu 2022. godine, MICA LEVI komponirao originalnu muziku.

Uz muziku, unutar objekata može se čuti i glasno okretanje dijapozitiva te se kroz mehanički zvuk u ritmu montaže kontekstualizira i vrijeme nastanka većine prikazanih fotografija. Goldin se od početka svog umjetničkog djelovanja služi dijapozitivima, ne iz umjetničkih, već iz financijskih razloga, ali oni joj, kako tvrdi, daju i slobodu da mijenja i revidira montirane radove kroz vrijeme. Isto tako, revidiranje dozvoljava svim subjektima njenog rada da odluče hoće li biti prikazani u nekom kontekstu, a s obzirom na to, vrijeme nastajanja njenih radova kreće se u rasponu od nekoliko do više od 40 godina. Jedna od izmjena u berlinskoj izložbi koju je Goldin naknadno htjela ubaciti je dijapozitiv solidarnosti s narodima Palestine i Libanona, no galerija to nije dozvolila. S druge strane, ako odete na internetsku stranicu Galerije, samo ćete

Njene fotografije kritika nerijetko opisuje kao prikaz margine društva. No, jednom kad ih vidite, nema osjećaja marginalnog. Korištenjem tzv. snapshot fotografiranja, Goldin nas uvodi u svijet u kojem možemo prepoznati najintimnije, najljepše i najteže trenutke u životu

uz najavu njene retrospektive naći i link na kodeks ponašanja.

Teme njenih fotografija, poput transrodnih osoba (odnosno, kako ona transrodne subjekte svojih fotografija uz njihovu dozvolu naziva, *drag queens*), potom seksualnog čina, *aftera*, trudnica, beba, roditelja, djece, ovisnosti i mentalne bolesti, umjetnička kritika nerijetko opisuje kao prikaz marginalne društva. No, jednom kad ih vidite, nema osjećaja marginalnog ili na bilo koji način skrajnutih likova. Korištenjem tzv. *snapshot* fotografiranja, Goldin nas uvodi u svijet u kojem su prisutni i umjetnica i subjekt i promatrač, te u kojem možemo prepoznati (pa i vlastite) najintimnije, najljepše, najteže i najstigmatiziranije trenutke u životu. Kako često izjavljuje, ona želi 'pokazati ljudima koliko su lijepi' te dodaje kako 'fotografira iz empatije', u čemu nedvojbeno uspijeva. Svaka od fotografija zrači empatijom, tim više što su subjekti neki od njenih najbližih, poput jedne od njoj najdražih prijateljica, COOKIE MUELLER, *underground* glumice i spisateljice, koja 1989. uslijed zaraze HIV-om umire od upale pluća.

Prikaz subjekata njenih fotografija, kao i prikaz same Goldin, ne zazire od ljudske prirode, tuđe i vlastite ovisnosti o drogama ('Memory lost') ili ljudima ('Ballad of Sexual Dependency'). U njenom životopisu ovisnost je pak isprepletana s aktivističkim djelovanjem kroz inicijativu P.A.I.N., koju opisuje kao protuotrov od izoliranosti koji joj pomaže u odvikavanju. Pritom njen odnos prema drogama nije jednoznačan, te se kroz rad inicijative zalaže za osiguravanje uvjeta za sigurnu konzumaciju, dok njen rad često u sebi nosi ton destigmatizacije konzumacije droga te apelira na šire društveno razumijevanje ljudske relacije s opijatima. Tako u radu 'Sirens', koristeći arhivske snimke supermodela DONYALE LUNA, koja umire 1979. od predoziranja, Goldin pokušava kroz žensku formu i mitologiju o sirenama prikazati uzvišenu ljepotu vrhunca na drogama. S druge strane, kroz 'Memory Lost' tematizira jezivost rupa u sjećanju koje ovisnost proizvodi. Mnogi subjekti njenih fotografija danas više nisu živi, što od starosti, ovisnosti i/ili HIV-a, a sama Goldin tvrdi da je uspjela izbjeći

zarazu samo zato što je još kasnih sedamdesetih odlučila da ne konzumira heroin intravenozno.

Elementi najbliži autobiografskom u njenoj retrospektivi mogu se pronaći u radu 'Sisters, Saints and Sibyls'. Kombinaciju arhivskih fotografija, dokumentarnog filma i pjesama muzike NICO, LEONARDA COHENA, Johnnyja CASHA, TIMA BUCKLEYA i drugih publika promatra s galerije jednog od objekata, pogledom koji pada okomito na tri istovjetna filmska platna. Fokalna točka rada je njena pokojna sestra BARBARA, a pjesme koje služe kao narativna struktura toliko su glasne da se čuju i izvan izoliranog crnog objekta, što atmosferu iznutra čini na momente duboko emotivnom. Barbara, rođena neposredno nakon Drugog svjetskog rata, još kao djevojčica označena je kao 'problematična', a u adolescenciji kao 'nepodnošljiva', te ju je obitelj često zatvarala u institucije, da bi nakon godina provedenih po institucijama, sa samo 19 godina, počinila iznimno nasilno samoubojstvo.

Goldin sestru prikazuje kao ishodište svoje senzibilnosti – dobiva se dojam da je za jačinu i iskrenost emocije koju prenosi u svim svojim radovima zaslužna upravo Barbarina ustrajnost na autentičnosti i autonomiji vlastitog života. Sestra koja odbija da se konformira za Goldin postaje ogledalo bijede nametnutog morala obiteljskog života iz predgrađa, te nam kroz slike i film pokazuje genezu vlastitog pronalaženja, kako kaže, prave obitelji koja potom postaje i fokus njenog rada. Pritom Goldinini roditelji, koje posredno označava kao odgovorne za kratak život svoje sestre, ostaju subjekt njenih fotografija. U gotovo svim radovima u retrospektivi prikazani su ravnopravno uz njujorške transrodne performerice, nasilne i nenasilne ljubavnike i ljubavnice, bliske prijatelje i ovisnike suputnike, obitelj. Na neki način, opetovani prikaz tih i takvih roditelja možda najviše podcrtava osjećaj koji ostavlja retrospektiva Nan Goldin: potpuno, radikalno prihvaćanje ljudske prirode te svu hrabrost koja je potrebna za vođenje dosljednog života. ■

TAMARA BJAŽIĆ KLARIN Jugoslavija je europski labora- torij stanogradnje

Jugoslavija je puna četiri desetljeća razvijala stambene politike i nije prezala od toga da eksperimentira sa svim raspoloživim modelima financiranja, vlasništva, standarda i ostalog, bez obzira na ideološki predznak. Sve to činila je samo s jednim ciljem, a to je da ispuni svoju ustavom propisanu obvezu – pravo svakog građanina na stan

TAMARA BJAŽIĆ KLARIN dobro je poznata u stručnim krugovima kao i široj javnosti po brojnim, vrlo zapaženim studijama i analizama moderne arhitektonske i urbanističke prakse koja oblikuje naš neposredni životni i društveni okoliš. Posebno se zanimala za društveno angažiranu arhitekturu i rad domaćih autora u međunarodnim strukovnim organizacijama, kao što je Međunarodni kongres moderne arhitekture, autorica je mnogih izložbi i scenarija za emisije i dokumentarne serijale o arhitekturi te je, između ostalog, surađivala na znanstvenim projektima o turizmu i prostornom identitetu Hrvatske u cjelini. Povod za ovaj razgovor je njeno istraživanje stambene gradnje u Jugoslaviji, odnosno petogodišnji projekt 'Housing.Yu', kojemu je Europsko istraživačko vijeće (ERC) dodijelilo prestižni Consolidator Grant u okviru programa Horizon Europe. Odabran u konkurenciji od 2.262 projekta, taj projekt pod njenim vodstvom uspostavio je izniman presedan – prvi put će se projekt iz humanističkih znanosti koji financira ERC provoditi na ovdašnjoj znanstvenoj ustanovi, njezinom matičnom Institutu za povijest umjetnosti (IPU). Uz Tamaru Bjažić Klarin kao voditeljicu, članovi interdisciplinarnog projektnog tima su LJILJANA KOLEŠNIK s IPU-a, IGOR DUDA sa Sveučilišta Juraj Dobrila iz Pule, LIDIJA BUTKOVIĆ MIČIN sa Sveučilišta u Zadru, MARTINA MALEŠIĆ iz ljubljanskog Muzeja za arhitekturu in oblikovanje i MEJREMA ZATRIĆ-ŠAHOVIĆ s Internacionalnog univerziteta u Sarajevu.

Vaš projekt 'Pravo na stan: proizvodnja prostora svakodnevnog življenja u Jugoslaviji (1945. – 1991.)' s prepoznatljivim, sretno dvoznačnim akronimom 'Housing.Yu', pokriva petogodišnje interdisciplinarno istraživanje stanogradnje i od toga neodvojive društveno-političke konstrukcije tadašnjeg društva u cjelini. Možete li za početak izdvojiti jednu točku u kojoj je taj vrlo složen, višedesetljetni etapni proces dobio nužan zamah? Koliko su bile presudne krizne situacije, kao što je potres u Skopju 1963. godine?

Ključne zamahe dale su prva reforma provedena 1950-ih i treća reforma iz 1970-ih godina. Dok prva regulira stanogradnju kroz fondove i gradske zavode za stambenu izgradnju po uzoru na zapadnoeuropske predloške s kojima se stručnjaci, arhitekti i urbanisti upoznaju početkom 1950-ih zahvaljujući odlascima u Veliku Britaniju, Nizozemsku, Švedsku i druge zemlje, reforma iz 1970-ih uspostavlja autentični model Društveno usmjerene stambene izgradnje, poznat pod kraticom DUSI. DUSI je doista bio jedinstven produkt samoupravnog socijalizma, narodne demokracije, s visokom razinom participacije svih uključenih aktera – vlasti, proizvođača, arhitekata, urbanista i građevinskih poduzeća, kao i dakako krajnjih korisnika, građana. Ovim reformama prethode godine Obnove (1945. – 1947.) i Prve petoljetke s kojima se Jugoslavija svojevrijedno izravno povodila za Sovjetskim Savezom kopirajući model visoko centraliziranog sustava u kojem

baš sve, pa tako i stanogradnju, regulira država, te razdoblje 1960-ih kada se okreće tržišnom socijalizmu, a stanogradnja je prepuštena zahtjevima ponude i potražnje, odnosno građevinskim poduzećima, što rezultira padom kvalitete i porastom cijena. Krizne situacije, u prvom redu potres u Skopju u kojem je razoreno 80 posto grada, bile su presudne za razvoj seizmičkog projektiranja, urbanističkog planiranja i edukacije, odnosno izradu i primjenu propisa za protupotresnu gradnju. U Skopju je uz potporu Ujedinjenih naroda osnovan Institut za potresno inženjerstvo kao glavni istraživački i znanstveni centar za jugoistočnu Europu te su organizirani tečajevi za armirače, izvođače armirano-betonskih konstrukcija otpornih na potres. Skopje je bilo važno i zato što se struka fokusirala na individualno stanovanje koje se zbog visoke cijene nije uklapalo u razvojne planove. Njima se u cilju izgradnje što većeg broja stanova afirmiraju ekonomični modeli višestambenih zgrada, u rasponu od lamela i tornjeva 1950-ih do megastruktura 1970-ih i 'otvorenih' blokova 1980-ih, gdje su 'dvorišta' primarno namijenjena stanarima, kao i svima u tom stambenom naselju. U Zagrebu imamo dva primjera ovih gradnji: Mamuticu u Travnom arhitekata ĐURE MIRKOVIĆA i NEVENKE POSTRUŽNIK i 'otvorene' blokove arhitekta TOMISLAVA ODAKA u Dugavama. Individualna stanogradnja je realnost i već 1960-ih sačinjava više od 60 posto izgrađenog stambenog fonda. Taj tip izgradnje potiču radne organizacije davanjem povoljnih kredita rad-

nicima, a veliki problem predstavljala je divlja, ilegalna izgradnja koja je masovno legalizirana 1968. godine, kad je u Splitu održano savjetovanje Stalne konferencije gradova i općina Jugoslavije o toj problematici. Nakon Skopja, aktualizirana je tema o primjeni prefabrikacije – montažnog građenja obiteljskih kuća. Naime, drvna industrija Jugoslavije, zajedno s donacijama i uvozom iz Francuske, Velike Britanije, Njemačke, Čehoslovačke, Italije, SAD-a, ali i Maroka, da spomenemo neke, podigla je oko 80.000 takvih objekata u čak osamnaest mahom novoplaniranih stambenih naselja za stradalnike potresa. Korištenjem prefabrikacije, gradnje 'u suho', jednim se dijelom kompenziraju visoki troškovi komunalnog opremanja. Naravno da su i prije Skopja tipski projekti za obiteljske kuće bili predmet arhitektonskih natječaja provedenih u svim republikama, kako neposredno nakon rata tako i početkom 1950-ih, čime se željelo ukazati na njihovu različitost, odnosno na postojeće regionalne i kulturološke razlike.

Stanogradnja i modernizacija

Koncepcija samoupravnog socijalizma osnovni je okvir za provođenje sve tri spomenute velike političko-ekonomske reforme. Povezuje ih proklamirana težnja za boljim životnim standardom, kvalitetnijim svakodnevnim okruženjem u

kojem kulturna ponuda ima istaknutu ulogu, a to je upravo suprotno od toga što imamo i s čime se stalno susrećemo u svom susjedstvu... Je li ta proizvodnja, koja je naposljetku omogućila izgradnju goleme većine stambenog fonda što ga i danas koristimo, primarno vezana uz jednu od tih reformi, ili se možda prije radilo o kontinuiranom procesu s pripadnim usponima i padovima? Naime, čini se da su ovi tipovi stanogradnje u nekom obliku još uvijek aktualni.

Ta proizvodnja obuhvaća urbanističko planiranje stambenih naselja, arhitektonsko projektiranje stambenih zgrada i tehnologije građenja, ali nije povezana s nekom od ovih reformi, već sa svima. Riječ je o jednom od brojnih simultanih modernizacijskih procesa koji na primjeru stanogradnje, ali i građenja općenito, znače napuštanje blokofske izgradnje grada, karakteristične za međuratno razdoblje, kada su podizane najamne stambene zgrade, a mehanizacija je bila na vrlo niskoj razini s velikim udjelom fizičke radne snage i tradicionalnim načinom građenja, to jest zidanjem. Uvođenje se i razvijaju do tada neiskusni model planiranja stambenih naselja, predratni *neighborhood units* (susjedstva) opremljeni sa svim za svakodnevni život potrebnim javnim sadržajima, tipovi višestambene izgradnje – stambeni tornjevi i lamele, 1950-ih često s vanjskim galerijama – te se provodi sustavna tipizacija i racionalizacija kako bi se koristila prefabrikacija, tj. industrijalizirani način građenja. Još u prvom Petogodišnjem planu do 1951. pri-

mjenom prefabrikacije smjeralo se proizvesti 460.000 četvornih metara stambene površine. U poslijeratnim godinama, u građevinskim radovima znatan udjel ima Narodna fronta, dobrovoljni rad građana, a od sredine 1950-ih bitno se smanjuje broj fizičkih radnika i do kraja tog desetljeća sve više ih zamjenjuju kranovi i prve tvor-

Model Društveno usmjerene stambene izgradnje doista je bio jedinstven produkt samoupravnog socijalizma, narodne demokracije, s visokom razinom participacije svih uključenih aktera – vlasti, proizvođača, arhitekata, urbanista i građevinskih poduzeća, kao i građana

nice betona, da bi se potom krenulo sa širokom primjenom novih montažnih sustava građenja, od kojih su najpopularniji bili beogradski IMS (sustav prednapregnutih armiranobetonskih stupova i greda) i lakopanelni sustavi JU-60 i JU-61 zagrebačkog Jugomonta korišteni u izgradnji gradskih četvrti Remetinec, Zapruđe i Utrine. U konačnici, kao optimalan prepoznat je kombinirani način građenja, a to je betoniranje s velikim plošnim oplatom i oko 30 posto prefabriciranih montažnih elemenata. Naravno da je i rad građevinskih poduzeća bio izravno podložan stalnim društvenim, odnosno gospodarskim reformama koje diktiraju materijalne uvjete. Ta su poduzeća osim toga bila i važni izvoznici čije je glavno tržište od 1960-ih bila Zapadna Njemačka, što je posebno važno i sa stajališta izravnog korištenja i uvoza novih tehnologija, a od 1970-ih zemlje istočnog bloka, prvenstveno Sovjetski Savez i Čehoslovačka.

U prostor svakodnevnog života osim stanova uključeni su i javni objekti, koji su imali sportsko-rekreativnu i društveno-kulturnu namjenu, kao i zelene površine. Stoga se nameće pomisao kako je očuvanje i potencijalna primjena, kako ste ih nazvali, 'ugroženih znanja' od vitalnog značaja. O čemu se tu radi u kontekstu vašeg projekta?

Jugoslavija je država u kojoj su, kao i u većini istočnih i zapadnih europskih zemalja, stambene političke mjere, pa i stanograd-

nja, visoko pozicionirane u državnoj politici. Cilj je svakom građaninu osigurati osnovno ljudsko pravo, pravo na sklonište, pravo na stan. Riječ je o uvjerenju da je razvoj/progres države uvjetovan boljitkom stanovnika, kvalitetnim životnim uvjetima koji ne podrazumijevaju samo stan nego i stambeno naselje, a to je ujedno stambena, životna zajednica, ekosustav s visokom razinom samodostatnosti. Taj sustav mora sadržavati osnovnu školu i predškolske sadržaje, dom zdravlja i dom kulture, odnosno javni objekt namijenjen društvenim, kulturnim, političkim i drugim aktivnostima zajednice. Danas, kada je u Hrvatskoj, kao i više-manje svim drugim državama sljednicama Jugoslavije, stambena izgradnja potpuno deregulirana, standardi, to jest pravilnici za izgradnju stanova koji propisuju minimum dnevnog prirodnog osunčanja, nužnu kvadraturu soba i prirodnu ventilaciju glavnih prostora, uključivši kuhinju, kao i pravilnici za višestambene zgrade i čitava stambena naselja gdje se zelenilo planira na temelju broja stanovnika – a to vrijedi i za parkirna mjesta i skloništa osnovne i dopunske zaštite – doimaju se gotovo nadrealno. Sva su znanja o stanogradnji radikalno odbačena 1990-ih s ideoloških pozicija kao socijalističko nasljeđe, društveni stambeni fond je privatiziran, a jedina planirana i financijski potpomognuta izgradnja bio je Program poticajne stanogradnje (POS) iniciran 2000. od strane SDP-a, gdje su gradovi i država partneri. Ono što mi želimo istražiti i na što želimo ukazati u ovom projektu, upravo je važnost kontinuiteta, primjena istih modela i naslijeđenih

Danas kada je u Hrvatskoj stambena izgradnja potpuno deregulirana, pravilnici koji propisuju minimum dnevnog prirodnog osunčanja, nužnu kvadraturu soba i prirodnu ventilaciju glavnih prostorija, kao i pravilnici za višestambene zgrade i čitava stambena naselja gdje se zelenilo planira na temelju broja stanovnika, doimaju se gotovo nadrealno

znanja, a to se konkretno dogodilo nakon Drugog svjetskog rata. Jugoslavija je nakon rezolucije Informbiroa i raskida sa SSSR-om 1948. odbacila centralizirani državni model vlasništva i građenja i eksperimentira sa stambenim zadrugama, subvencioniranom individualnom izgradnjom, društvenim, kao i privatnim vlasništvom itd. S tog stajališta neka od navedenih znanja bit će neprijeporno korisna jer su izazovi sada bitno veći, uzevši u obzir da je, kao i prije Drugog svjetskog rata, najveća prepreka gradogradnji – planiranom, smislenom građenju u korist većine i poradi višeg standarda življenja – opet nemogućnost slobodnog raspolaganja zemljištem. Ukratko, danas, kao i prije 1945. godine, grad ne izgrađuje javni, već privatni interes.

Istočno-zapadne veze

U svojoj istraživačkoj petoljetci koristit ćete inovativnu znanstvenu metodologiju kako biste analizirali do sada nepoznatu složenu i dinamičnu razmjenu znanja, kontakta i utjecaja. Možete li nam objasniti o čemu je tu riječ?

Sve su istraživačke teme projekta Housing. Yu strukturirane u četiri istraživačka pravca. Genezu stambenih reformi, standard stambenih naselja, standard i produkciju stanova, stambene zadruge, DUSI, kulturu stanovanja, urbanistički i arhitektonski diskurs i drugo istražiti ćemo u kontekstu razmjene znanja, naslijeđenih predratnih modela i prakse, kao i onih stečenih u poslijeratnim razmjenama s Istokom i Zapadom. Potonje su izrazito propulzivne i dinamične upravo zahvaljujući jedinstvenoj međunarodnoj politici nesvrstavanja Jugoslavije, politici mira i međunarodne suradnje u cilju održivog razvoja svih zemalja. Razmjenu znanja koja se odvija kroz različite modele izravnog i neizravnog posredovanja – stručna putovanja, konferencije, časopise, međunarodne strukovne

organizacije, arhitektonske i urbanističke natječaje itd. – analizirat ćemo na uzorku od deset odabranih europskih zemalja (Austrija, Češka, Francuska, Mađarska, Nizozemska, Njemačka, Poljska, Slovačka, Švedska i Velika Britanija) korištenjem sustava CAN_is (Croatian Artists Networks Information System), koji je razvijan od 2014. na Institutu za povijest umjetnosti u sklopu znanstvenih projekata ARTNET i Globe_EXCHANGE financiranih od Hrvatske zaklade za znanost (HRZZ) pod vodstvom Ljiljane Kolečnik. U tom sustavu, uz postojeće module (ljudi, grupe i organizacije, časopisi i konferencije, arhitektonski natječaji i arhivska građa) razradit ćemo module za stambena naselja i stambene zgrade, odnosno stambene jedinice. CAN_is je ujedno digitalni repozitorij i alat bez kojeg ne bi bilo moguće istražiti brojnost, dinamiku i podrijetlo razmjene, odnosno trajektorija znanja, kao ni prepoznati društvene mreže pojedinih sudionika te vremenska i prostorna poklapanja.

Smatrate da je ovaj projekt važan i izvan akademske zajednice po mogućem utjecaju na politiku priuštivog stanovanja u europskim zemljama koje se suočavaju s rastućom stambenom krizom uzrokovanom nedavnom pandemijom, postojećim ratovima i ubrzanim klimatskih promjenama. I Hrvatska je potpisnica Gijonske deklaracije 2023. u kojoj se malne u utopijskom duhu govori o stanovanju za sve u održivim, zdravim i uključivo izgrađenim područjima Europske unije. Koja bi prijašnja iskustva u tom smislu zacijelo bila korisna po vašem mišljenju? Je li moguć novi paneuropski projekt kao što je u portnoj Europi bio 'Homes for all People' ('Stanovanje za sve')?

Projekti koji se natječu za ERC-ove grantove valoriziraju se primarno sa znanstvenog stajališta, ali u konačnici i sa stajališta aktualnosti, odnosno relevantnosti za sadašnji društveni trenutak. Znanje koje ćemo akumulirati ovim projektom – a koje je realno u velikoj opasnosti zbog ignoriranja razdoblja kojim se bavimo, zbog nebrige te visoke životne dobi ljudi koji su tada profesionalno djelovali na području stanogradnje – i danas je, upravo zbog sveopće nepriuštivosti stanovanja, uvelike aktualno. Naime, Jugoslavija je puna četiri desetljeća razvijala stambene politike i nije prezala od toga da preuzima i eksperimentira sa svim raspoloživim modelima financiranja, vlasništva, standarda i ostalog, bez obzira na ideološki predznak. Sve to činila je samo s jednim ciljem, a to je da ispuni svoju ustavom propisanu obvezu – pravo svakog građanina na stan.

Zahvaljujući tome Jugoslaviju smo prepoznali kao svojevrsan europski laboratorij stanogradnje čija su pojedina iskustva i prakse, kao što su stambene zadruge, tipsko individualno stanovanje, standard stana i stambene zajednice – a to je ništa drugo nego danas popularan model 15-minutnog grada – višestruko korisni kako stručnjacima tako i političarima. Jednako je zanimljiva i visoka participacija građana kao jedan od osnovnih principa i današnje demokracije. Osim toga, znanja o stambenom fondu, koji još uvijek sačinjava 60–70 posto stambenog fonda svih sljednica Jugoslavije, bit će korisna i u kontekstu predstojeće energetske obnove, ali i razumijevanja, valorizacije i zaštite ove vrijedne arhitektonske i urbanističke baštine upisom najvršnjih ostvarenja u registre zaštićenih kulturnih dobara. Je li moguć novi paneuropski projekt? Vjerujem da je sve moguće, ako postoji politička volja. ■

Najbolji filmovi 2024. godine u hrvatskim kinima i na festivalima

PIŠE Damir Radić

Žene u središtu

Deset filmova koji su obilježili proteklu godinu

1. Anora (r: Sean Baker)
Nepredvidivo i izvanredno vođen narativ različitih humorno-dramskih tonova u postojano realističkom kontekstu, o mladoj seksualnoj radnici i njezinim romantičnim 'ruskim' iluzijama. U jeku seksualnog konzervativizma i antiruskih sentimentata, 'Anora' je hrabar, istovremeno emotivno intenzivan i zabavan film odlične glumačke ekipe u čijem središtu sjaji mlada MIKEY MADISON u naslovnoj roli.

2. Uboga stvorenja / Poor Things (r: Yorgos Lanthimos)
I EMMA STONE pružila je zadivljujući primjer tzv. tjelesne glume u idejno i erotski smjelom ostvarenju o emancipaciji mlade žene putem seksualne nesputanosti, uz što ide intelektualni i emotivni rast. YORGOS LANTHIMOS potvrđuje se kao maestro groteske i jedan od vodećih filmaša današnjice.

3. Emilia Pérez (r: Jacques Audiard)
I treći najbolji film godine fascinira snažnim ženskim glumačkim izvedbama – posebno su impresivne ZOE SALDAÑA i malo znana, a sjajna transodna glumica KARLA SOFÍA GASCÓN u naslovnoj roli. Iskusni JACQUES AUDIARD suvereno je orkestrirao gangsterski krimić i humornu melodramu pod 'nadžanrovskim' kišobranom vrlo osebujnog mjuzikla.

4. Zatvori oči / Cerrar los ojos (r: Victor Erice)
Nakon izuzetnog debija nezaboravnim 'Duhom košnice' daleke 1973., VICTOR ERICE snimio je samo tri samostalno režirana dugometražna igrana filma. Zadnji od njih je 'Zatvori oči', izvanredna studija o protoku vremena, djelovanju uspomena, osobnim identitetima i prirodni filma kao umjetničkog medija. Finog meditativnog ritma, taj film tajne suptilno osvaja ambicioznije gledatelje.

5. Smrtonosni susret / Strange Darling (r: JT Molner)
Istovremeno izrazito tarantinovsko i samosvojno ostvarenje izbacilo je u orbitu do tad nepoznatog autora. Nepredvidivo miješanje narativnih razina i fascinantna (retro) vizualnost prožimaju se s posveta ma kulturnim hororima sedamdesetih, a na tom tragu sve je garnirano provokativnim tretmanom nasilja i seksualnosti te nesvaki-

Mikey Madison sjaji u naslovnoj roli u 'Anori' Seana Bakera

dašnje otvorenim bacanjem rukavice u lice #MeToo pokretu.

6. Vikendica / Seses (r: Laurynas Bareiša)
Narativno i stilsko eksperimentiranje te obiteljska tragedija u tematskom središtu glavne su odlike intrigantnog i dojmljivog litavsko-latvijskog filma nagrađenog u Locarnu i na nizu drugih festivala, a njegov je autor moguća buduća zvijezda evropskog art-filma.

7. Dječak i čaplja / Kimitachi wa doikiru ka (r: Hayao Miyazaki)
Legenda svjetske animacije MIYAZAKI u svom navodno posljednjem filmu demonstira mnogo mašte i vrhunsku oblikovnu kompetentnost. Još jednom jedan pored drugog, ali međusobno se prožimajući možda intenzivnije nego ikad ranije, stoje obostrani i onostrani svijet, a povezuje ih iznova dijete, ovaj put dječak koji se nakon smrti majke prilagođava novom očevom braku.

8. Savršeni dani / Perfect Days (r: Wim Wenders)
Prvi umjetnički vrijedan igrani film slavnog autora nakon dugo vremena realiziran je u Japanu u duhu zena. Diskretno i nježno WENDERS gradi priču o čistaču WC-a koji se povukao u izolaciju prepuštajući se pjevanim pjesmama i književnosti te nalazeći u tome dostatan razlog za sreću.

9. Doseljenici / Los colonos (r: Felipe Gálvez)
Ovaj čileanski 'vestern' bio je jako zapažen u Cannesu i San Sebastianu, s dobrim razlozima. Naturalistički distancirano i 'nepriredeno' prikazuje osvajanje latinoameričkog 'divljeg zapada' na primjeru trojice plaćenika, od kojih je jedan pripadnih tzv. prvih naroda i učestvuje u nemilosrdnom etničkom čišćenju srodnih mu plemena.

10. Ne očekuj previše od kraja svijeta / Nu astepta prea mult de la sfarsitul lumii (r: Radu Jude)
Još jedan filmski kolaž okupan (satiričkim) naturalizmom i intertekstualnošću jednog od vodećih sineasta današnjice, i još jedan od prošlogodišnjih filmova s pamtljivim ženskim likom/glumicom u središtu (nesuzdržana ILINCA MANOLACHE). Glavna meta je barbarski svijet aktualnog kapitalizma. ■

PREPORUKE: SERIJE

Douglas is Cancelled

(ITVX)

I AKO je tzv. kultura otkazivanja nakon MeToo pokreta u zaborav gurnula mnoge javne ličnosti koje su ustrajale u tzv. *old school* ophođenju prema ženama, gotovo se nitko u globalnoj dramskoj produkciji dosad nije usudio pozabaviti njome na ozbiljan način. Smjestivši ovu temu u sam epicentar zbivanja, autor STEVEN MOFFAT ('Dr. Who', 'Sherlock') u samo četiri epizode satirične miniserije uspio je dočarati ne samo mehanizme otkazivanja, već i motivaciju koja joj je uvjet. Douglas Bellowes (HUGH BONNEVILLE), voditelj uspješne večernje informativne emisije 'Uživo u šest' koju dijeli s mladom suvoditeljicom Madeline Crow (KAREN GILLAN), na nekom je vjenčanju pripit ispričao seksističku šalu, čega se ne bi ni sjećao da se nije pojavio tvit koji sugerira da bi zbog nje mogao biti otkazan. Dok se optužba kao šumski požar širi po društvenim mrežama,

nitko ne očekuje. No u realnosti, bezopasna je starica zapravo lukava imućna žena koja se infiltrirala u njihov ured, pokušavajući raskrinkati odgovorne za zataškavanje dokumentacije o štetnosti opioda koji su joj ubili kćer. Dok se u svakoj epizodi bavi novim slučajem, manipulirajući percepcijom drugih o sebi, u tajnosti pokušava uništiti farmaceutsku industriju i izboriti pravdu za svoju kći i nebrojene žrtve opioidne ovisnosti. U tome joj pomažu njezin suprug i dvanaestogodišnji unuk, a ta je obiteljska dinamika zanimljiva poput one špijunske, u kojoj surađuje s dvoje poletnih mladih suradnika koji se bore za šefčinu naklonost.

Iako na površini djeluje kao zabavan i lak sadržaj prepun humora, ispod se komešaju velike i važne teme koje su neuralgične točke suvremenosti, kao i Matlockina unutarnja previranja o sredstvima koja opravdavaju cilj.

produkcija se baca na gašenje i pokušava ga spasiti od neumitne sudbine. Posljedice bi mogle biti pogubne i za njegovu obitelj, suprugu koja je glavna urednica novina čiji novinari jedva čekaju da ga rastrgaju, i osviještenu kći *zoomericu* koja ni vlastitom ocu ne bi tolerirala takav sramotni prekršaj koji spada u prehistorijsko doba. Na prvi pogled, sve je vrlo jednostavno, no Moffat je priču odlučio zakomplicirati učinivši Douglasa bespomoćnim dinosaurom kojem ništa nije jasno pa se oslanja na pomoć onih koji ga žele uništiti. Dijalozi su brzi i sorkinovski oštri, komični elementi vješto se isprepleću s napetom dramom u kojoj ništa nije eksplicitno kako se čini na površini, no vjerojatno najvažnija kvaliteta ove serije leži u činjenici da se ne bavi samo pristupnicima, nego i svima onima koji su suučesnici u mnogostrukom maltretiranju žena, svjesno ili nesvjesno zatvarajući oči pred raznim oblicima zlostavljanja koje žene u ovom zabludjelom vremenu već predugo trpe.

Matlock

(CBS)

AUTORICA JENNIE SNYDER URMAN ('Jane the Virgin') ažurirala je veliki proceduralni hit iz prošlog stoljeća, koji se više od desetljeća emitirao na NBC-u. U skladu s vremenom, njezin je Matlock vremesna žena koju utjelovljuje oskarovka KATHY BATES, umirovljena udovica koja se u sedamdesetima vraća u radni odnos kako bi tobože prehranila unuka kojeg odgaja nakon smrti njegovih roditelja. Na prepad, s puno južnjačkog šarma, osvaja šefove velike odvijetničke tvrtke, koji je zaposle uvidjevši njezin potencijal da kao nevidljiva, bezopasna starica neometano špijunira tamo gdje ju

The Madness

(Netflix)

DOK se američka demokracija, kao njihova samoproklamirana najveća vrednota koju nemilice šire po svijetu, raspada naočigled, zahvaljujući rasnim i ideološkim podjelama koje su zemlju, ali i planet doveli do ruba distopije, autor STEPHEN BELBER stvorio je napeti po-

litički triler koji reflektira trenutno stanje nacije. Radnja se vrti oko Muncieja Danielsa (COLMAN DOMINGO), uspješnog pisca i političkog analitičara kojemu raste popularnost i na rubu je da dobije vlastitu emisiju na CNN-u. No, dok u osami planinske kolibe pokušava napisati veliki američki roman, otkriva raskomadano tijelo čovjeka i zatekne se u situaciji očajničke borbe, ne samo za vlastitu reputaciju, već i za život. Ubijeni je, naime, vođa supremacista, a Muncie crnac s dugom obiteljskom tradicijom aktivističke borbe za građanska prava. Dok uskran u teoriju zavjere pokušava shvatiti što mu se događa, mediji dižu neviđenu hajku prepunu laži protiv kojih se borba čini unaprijed izgubljenom. U osam napetih epizoda hičkovovski paranoidne atmosfere, koje je režirao CLEMENT VIRGO, jedan od redatelja 'Žice', plete se intrigantna priča koja analizira ulogu masovnih medija u političkom i javnom diskursu i borbu protiv dezinformacija u eri postistine. ■ Jelena Svilar

DOMAGOJ ŠAVOR Postoji ogroman prostor da se poboljša suradnja s Ministarstvom

Premijer Plenković nedavno je izjavio da je u Ninu Obuljen Koržinek 'afektivno zaljubljen kao ministricu'. Kako ta ljubav, koja ju je usprkos svim kritikama, pa i aferama, održala na poziciji, djeluje iz perspektive nezavisne kulture?

Iz premijerove izjave jasno je da ministrica uživa njegovo potpuno povjerenje, što osnažuje njezinu poziciju unatoč brojnim kritikama. Za nezavisnu kulturnu scenu, koja se nalazi u slabijoj poziciji moći, takva situacija predstavlja dodatnu prepreku u uspostavi konstruktivnog dijaloga s Ministarstvom kulture i medija. Postoji ogroman prostor da se ta suradnja poboljša.

Foto: Kulturpunkt.hr

Ovih dana Ministarstvo kulture i medija objavljuje rezultate Javnog poziva za predlaganje javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske za 2025. godinu, a nezadovoljnih reakcija po običaju ne nedostaje. Koliko je Ministarstvo responsivno na kritike nezavisne kulturne scene, jesu li ikakvi pomaci napravljeni pod Obuljen Koržinek?

Ukoliko responsivnost Ministarstva na zahtjeve scene gledamo kroz prizmu rezova ili odbijanja dugogodišnjih programa, u tom je slučaju prilično responsivno. Svake godine oko Božića nam to jasno signalizira. Kao mreža koja okuplja organizacije iz cijele Hrvatske, kontinuirano zagovaramo transparentnost u donošenju odluka, cjelovitu objavu evaluacija programa i povećanje iznosa sredstava sukladno inflaciji i stanju na terenu. Većina tih pitanja nije adekvatno adresirana. Do nezadovoljstva dolazi i zato što su sredstva za većinu aktera prilično mala i nedostatna za održavanje programa. To je na neki način u suprotnosti s ciljevima financiranja javnih potreba u kulturi jer ne omogućuje razmjern rast kulturne scene, nedovoljno potiče stvaranje novih organizacija, a one postojeće svodi na hobističke aktivnosti ili usmjerava prema tržištu. Rezultati takve politike vidljivi su osobito u manjim sredinama ili kod programa koji se bave rubnim područjima kultur-

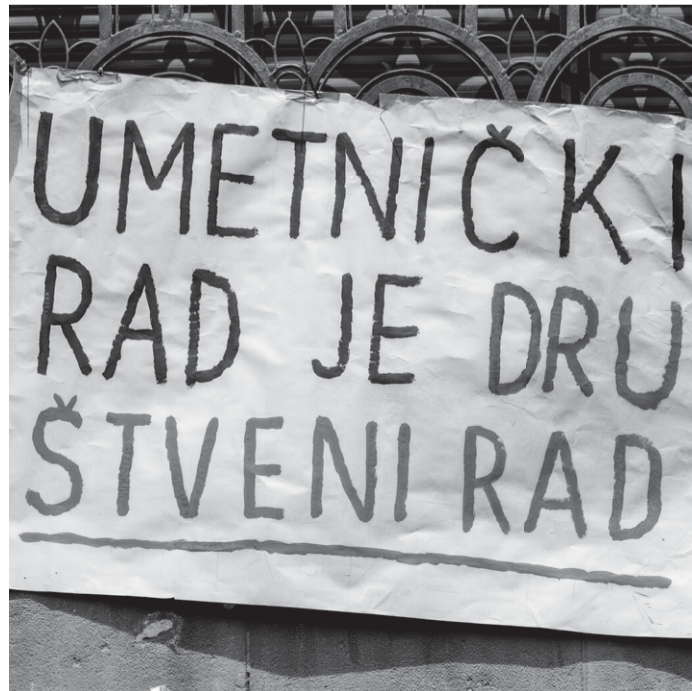
no-umjetničkog stvaralaštva, inkluzivnim i društveno angažiranim inicijativama. Za te programe rijetko postoje alternativni izvori financiranja. Pomaci postoje, primjerice u uvrštavanju troškova plaća za voditelje programa, no ti iznosi nisu dovoljni za osiguravanje uvjeta za rad.

U Zagrebu situacija djeluje optimistično zbog nove vlasti koja je vezana za nezavisnu scenu. Međutim, dojam se mijenja čim zagazimo van metropole. Koliko se nezavisnu kulturu prepoznaje kao partnera u jačanju kulturnog života u manjim mjestima?

Situacija na lokalnim razinama vrlo je specifična i varira od sredine do sredine. Postoje sredine u kojima se nezavisna kultura ne prepoznaje kao kvalitetan i relevantan partner. Problem koji vidimo jest da se ne stvaraju uvjeti za nove organizacije i prostore, a kada se i stvaraju, to su često tipski prostori ili programi koji ne uključuju širi krug korisnika. Međutim, u nekim se sredinama situacija poboljšava. Primjerice, odobrava se traženi iznosi za programe, organizacije imaju priliku upravljati prostorima za kulturu i umjetnost i aktivno sudjelovati u kreiranju gradskih politika, što je pohvalno i pokazuje napredak za nezavisnu scenu.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Asocijacija NKSS objavila je nedavno dokumente koji analiziraju položaj nezavisne kulture u Srbiji, pokazujući da regiju, osim zajedničkog nasljeđa, povezuju i problemi - mali budžeti, prekarni rad, netransparentno odlučivanje... S cinizmom možemo zaključiti: i kad ga uništavaju, naše političke elite nehotice afirmiraju zajednički kulturni prostor.

■ L. P.

Umjetnički rad, društvena nebriga (Foto: Irena Čučković/NKSS)

BAHAREH AKRAMI

Jako sam zabrinuta zbog porasta islamofobije

U Francuskoj se borba za oslobođenje Iranki često instrumentalizira kako bi se napadalo francuske muslimane, što je sramotno. Smatram da se protiv toga moramo boriti konstantnim analiziranjem jer kulturna bitka još nije izgubljena. Ja osobno to radim svojim crtežima

Bahareh Akrami (Foto: Tebeosfera)

BAHAREH AKRAMI je iransko-francuska ilustratorica i suradnica istraživačkog portala Mediapart. Prije gotovo deset godina preživjela je najsmrtonosniji teroristički napad u Francuskoj, koji se dogodio 13. studenog 2015. u Parizu. Te je večeri bila u jednom od više kafića i barova koji su bili meta koordiniranih terorističkih napada u kojima je ubijeno 132 ljudi, a još su stotine ozlijeđene. Najveće suđenje u modernoj povijesti Francuske trajalo je dvije i pol godine, 300 odvjetnika zastupalo je 2.500 tužitelja i 20 optuženih, a Akrami ga je zabilježila crtežima. Jedna je od 20 autorica i autora stripa 'Žena, život, sloboda', koji je u Hrvatskoj nedavno objavio Sandorf. Priredila ga je MARJANE SATRAPI, također francusko-iranska ilustratorica i redateljica, autorica kulturnog grafičkog romana 'Persepolis'.

Recite nam nešto o temi stripa 'Žena, život, sloboda' i što vam je značilo sudjelovati u tom projektu?

U rujnu 2022. godine mladu ženu po imenu MAHSA JINA AMINI ubila je moralna, odnosno vjerska policija Islamske Republike Iran zato što je navodno nepropisno nosila maramu na glavi. Vijest o njezinoj smrti proširila se društvenim mrežama, a njezino ime postalo je poklič bijesa tisuća Iranki i Iranaca. Ubrzo nakon toga žene su izašle na ulice, počele skidati marame i skandirati 'Smrt diktatoru'. Na Sveučilištu u Teheranu studenti su počeli protestirati s transparentima s Mahsinom slikom i uzvikivati slogan 'Jin, Jijan, Azadi', što na kurdskom znači 'Žena, život, sloboda' (Mahsa Amini bila je Kurdkinja, op. a.) i tako se rodio protestni pokret. Knjiga nosi taj naslov, a cilj joj je umnožiti i ojačati glasove iranskih žena i muškaraca izvan Irana i ispričati im priču o revoluciji koja je započela u rujnu 2022. Drugi cilj je poručiti narodu Irana da nije zaboravljen. Na profesionalnoj razini, bila mi je čast dati svoj doprinos ovoj knjizi, zajedno s toliko talentiranih ilustratora i ilustratorica. Na osobnoj razini, s obzirom na to da sam kći iranskog političkog izbjeglice, bilo mi je važno uključiti se u borbu koju su započeli moji

roditelji i kojoj je cilj uspostava demokracije i ljudskih prava u Iranu.

U izvještaju Amnesty Internationala iz rujna ove godine navodi se da su vlasti od početka protesta zaoštrile 'rat protiv žena', naročito putem takozvanog Plana Noor, koji se provodi od travnja ove godine. Što to konkretno znači za Iranke?

Od početka pokreta 'Žena, život, sloboda' protivljenje obavezi nošenja marame nikada nije bilo tako snažno. Obavezni veo moćan je simbol režima i to je razlog zbog kojeg režim oko tog pitanja nikada neće popustiti. To je razlog i zašto se represija intenzivirala. Kako se navodi i u izvještaju Amnestija, novi zakon omogućava smrtnu kaznu, bičevanje, zatvor i druge oblike kažnjavanja za sve one koje se protive obavezi nošenja marame. U praktičnom smislu to znači da žene koje izađu na ulicu nepokrivene mogu biti kažnjene globom, zabranom ulaska na fakultet, mogu im se zaplijeniti automobili ako voze nepokrivene, može ih se privesti u policijsku stanicu na ispitivanje i staviti u zatvor.

Ovaj pokret često se opisuje kao različit od prethodnih protuvladinih protesta jer poziva na svrgavanje režima, a ne na njegovu reformu, čime se implicira da prosvjednici ne vjeruju da se režim može reformirati. Slažete li se s time?

Iranci više ne vjeruju da je ikakva reforma moguća. Žele ukidanje Islamske Republike, odvojenost grana vlasti i odvojenost vjerskih institucija od institucija države. Uz to što je ukinuo osobne slobode, režim je gurnuo zemlju u katastrofalno ekonomsko i ekološko stanje. Ljudima je dosta ovog režima u ideološkom, ekonomskom i ekološkom smislu.

U studenom ove godine tv kanal Arte prikazao je animiranu seriju pod naslovom 'Le grand procès' (Veliki proces), čija ste autorica. U pitanju je neka vrsta dnevnika sa suđenja počiniteljima terorističkog napada u studenom 2015. Vi ste bili svjedokinja na sudu, ali ste i preživjeli sam napad. Zašto ste se odlučili dokumentirati suđenje?

Bilo mi je važno prisustvovati suđenju jer sam željela što bolje razumjeti ove događaje. Kada sam tek počela odlaziti u sudnicu nisam odmah namjeravala svjedočiti, a ni bilježiti saslušanja. Borila sam se s vlastitom ulogom žrtve, ali sam tijekom vremena nastojala pronaći, odnosno izgraditi novu ulogu sebe kao internog komentatora, kao građanke. Tako sam počela dokumentirati proces. Dakle, inicijalno sam to radila zbog sebe, a kasnije za druge – za pamćenje, kako ne bismo zaboravili. Iako suđenje nije bilo besprijekorno, mogu reći da sam prilično ponosna na svoju zemlju domaćina jer je iznijela taj proces dostojanstveno i s poštovanjem za žrtve, uključujući i izvanredne odvjetnike počinitelja najgoreg terorističkog napada s kojim se to društvo suočilo.

Geopolitička situacija na Bliskom istoku mijenja se ubrzano i dramatično, u Palestini, Libanonu i Siriji, gdje su sve važni saveznici Irana. Kako bi ti događaji mogli utjecati na iranski režim i društvo?

Nisam stručnjakinja za geopolitiku, ali mislim da su recentni događaji zadali ozbiljan udarac stabilnosti Islamske Republike, naročito pad režima BAŠARA AL-ASADA u Siriji. Nadam se da će režim u Iranu oslabjeti do te mjere da sam pokuša ispregovarati svoju izlaznu strategiju, ali to nije realno. Bojim se i izraelskog napada. Ratovi su uvijek strašni, a ovi ratovi koje Izrael recentno pokreće naročito. Što se tiče iranskog društva, ono se nada da će se osloboditi režima, ali bez vanjske pomoći ili sile.

U posljednjih desetak godina svjedočimo golemom porastu popularnosti ekstremne desnice u Francuskoj i u cijeloj Evropi, mahom na antimuslimanskoj retorici. Brine li vas islamofobija?

Jako sam zabrinuta zbog porasta islamofobije. U Francuskoj se borba za oslobođenje Iranki često instrumentalizira kako bi se napadalo francuske muslimane, što je sramotno. Smatram da se protiv toga moramo boriti konstantnim analiziranjem jer kulturna bitka još nije izgubljena. Ja osobno to radim svojim crtežima, pokušavajući na jednostavan način objasniti ono što se događa u društvu. ■

Strip album o aktualnoj iranskoj revoluciji

TV RAŠETANJE

Gola istina

PIŠE Boris Rašeta

Krajem osamdesetih na TV ekranima u bivšoj Jugi počeli su iskrsavati kadrovi à la Gola privlačnost, društvo se emancipiralo, što je bila najava birokratske kontrarevolucije. Nakon slobodoumne '89 i '90. došle su inkvizicijske i jednoumne devedesete. Uvodi li nas danas Gola privlačnost u epohu obučene neprivlačnosti?

**RTL Danas,
23. prosinca, 19:00**

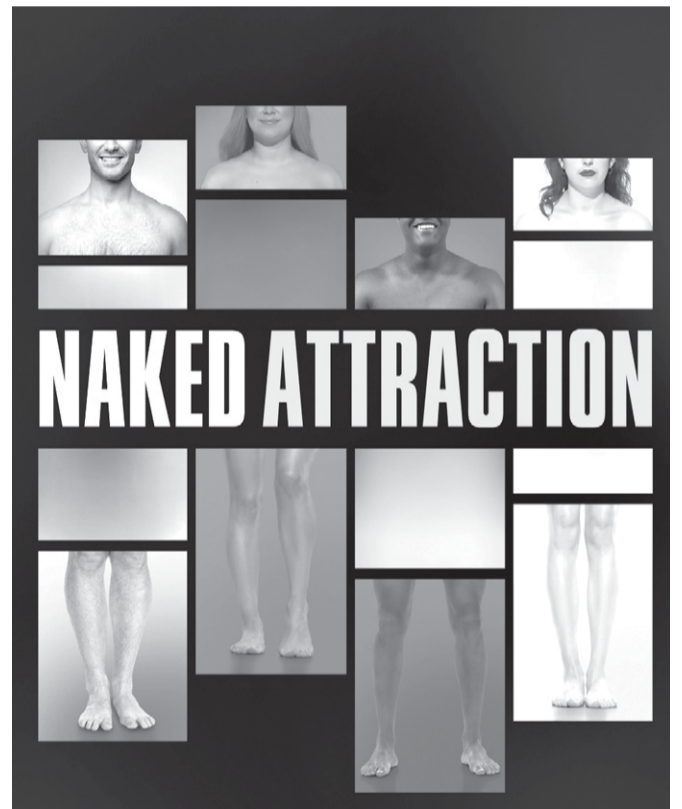
VLADIMIR Putin održao je godišnju press konferenciju, pa je ANDRIJANA ČIČAK BOŽIĆ skupila reakcije iz svijeta, a mi prepisujemo dojmove s njihove internetske stranice. 'Na njegovom licu ne vide se brige: Jeste li primijetili kako je Putin izgledao na godišnjoj konferenciji', čitamo u opremi teksta. 'Tako je poznato da se odlično drži za svoje 72 godine, bavi se sportom i ne propušta novogodišnje kupanje u ledenoj vodi, njegovo lice nije ni na čeo zub vremena. Ruskog predsjednika bilo je fascinantno i gledati, a ne samo slušati', čitamo u tekstu, a onda dolazi i stručno mišljenje dr. TOMICE BAGATINA. On nije bio baš načistu, ali je zaključio kako je najbolja 'kombinacija dermalnih filera i botoxa koja vraća tonus lica i podiže kožu zbog čega se dobiva dojam mini face liftinga'. No dobro, ne navodimo ovo zbog važnosti muške estetske kirurgije, nego kao dokaz koliko su mediji zadnje tri godine lagali. Čitali smo da Putin boluje od 'Parkinsonove bolesti s očitim simptomima hipomimije', potom da ima 'rak gušterače', ali 'nije požutio'. Tu su bile i sumnje na 'katatonu shizofreniju'. Ruke mu se 'nekontrolirano tresu', kao i noge. 'Izgleda krhko' pa se pridržava sjedalice kako ne bi pao. Potom smo čitali da ima rak prostate, pa mu 'daju više vrsta teških steroida i inovativne injekcije protiv bolova kako bi se zaustavilo širenje raka gušterače koji mu je nedavno dijagnosticiran'. 'Klinička slika VLADIMIRA PUTINA vjerojatno se može pripisati Cushingovom sindromu', on je 'u terminalnoj fazi'. Na njegovim rukama 'vidljivi su tragovi uboda od igli', a ruke su mu 'na vrhovima crne'. Ruke su mu svakako krvave, ali crne nisu. Uostalom, Bibi je pobio više od 40.000 ljudi, od čega 70 posto čine žene i djece, ali puca od zdravlja. Najveći dio zapadnog medijskog pogona pretvorio se u tom ratu u veliku, planetarnu repliku Pravde i TASSA. Ove prijesne laži nikada nećemo zaboraviti, to je pouka o upotrebi mozga pri konzumaciji informacija. Nakon ovolike indoktrinacije analitičari će se čuditi zašto se ljudi okreću društvenim mrežama, od Facebooka do TikToka. Pogledajte što rade mediji srednje struje i sve će vam se samo kasti.

Predsjednički izbori: sučeljavanje, HRT, 23. prosinca, 20:14

DOSADNO. Razvučeno. Premalo razgolićavanja. Većina MILANOVIĆEVIH izazivača je očajna. Informatika je svako malo kiksala. Super je što je ovo bila jednočinka a ne serijal, podavili bi nas k'o zečeve! Zašto sučeljavanje nije vodio MISLAV TOGONAL, najbolji unutarnjo-politički novinar Prisavlja, nego je debata prepuštena stručnjakinji za jedrilicarstvo i bezgrešnom NAĐVINSKOM? Pitanja su bila provincijalna, ograničena uglavnom na domaći prostor. Najvažnija nisu ni postavljene.

na. Što će biti ako Ukrajina izgubi rat? Kako vidite uvjete mira ili primirja? Trebamo li izdvajati pet posto za NATO i plaćati pet puta skuplji ukapljeni plin? Nastaju li Veliki Izrael i Velika Turska? Svijet se lomi, a urednici se češljaju. Na pitanje 'biste li uhapsili BIBIJA NETANJAHUA' – koje je umjesto voditelja PRIMORCU postavila IVANA KEKIN – nismo čuli odgovor. Pitanje 'bi li Hrvatska trebala uhapsiti Putina ako dođe ovamo', nije ni postavljeno. Hoćemo li sudjelovati u vojnim misijama, to smo čuli. Nećemo. Ali, što će biti dan poslije? Na ukrajinski rat dosad je sprženo možda i više od 600 milijardi dolara, s obje strane. Uništeno je još toliko imovine. Za toliki novac moglo se skućiti sve beskućnike svijeta, poboljšati klimu na planetu, ispraviti bezbroj krivih Drina, ali,

Franšizni dating game show u kojem su kandidati kao od majke rođeni (Foto: Screenshot/RTL)

avaj... Kako kandidati komentiraju FICOV posjet Putinu? Ako je EU 'zajednica vrijednosti', što su u njoj ORBAN i Fico? Što TRUMP znači za ovu regiju? Kakve posljedice može imati kriza u Njemačkoj (dan prije debate prema istraživanju INSA-e AfD-ova ALICE WEIDEL postala je favoritkinja za kancelarku)? Čovjek bi je usporedio s BULJEM ili JONJIĆEM, ali ova političarka usvojila je dva sina koje odgaja s partnericom, filmskom producenticom koja je rodom sa Šri Lanke, a govori mandarinski jer je doktorirala ekonomiju u Kini! Žena živi liberalno, a govori konzervativno, što bi moglo privući mnoge glasače, pa bi Njemačka mogla doživjeti rumunjski scenarij. Predsjednička debata bila je, ukratko *freak show*. TOKIĆ KARTELO predložio je zatvor s prisilnim radom za ulovljene migrante ('njemu je važno samo da ga mama gleda'), dok je nadahnuti Tomislav Jonjić ustanovio kako je srpska mafija krivac za slučaj BEROŠ, a da je on najveća žrtva pogubne srpske infiltracije u medije. Sigurno je tako. Čovjek ima briljantne intelektualne i političke performanse – Europa, kazao je, nije 1945. oslobođena, nego dijelom okupirana od komunista, a zli ga Srbi, srpski mediji, onemogućuju na putu do pozicije predsjednika, glavnog tajnika UN-a ili NATO-a. Šteta, takav talent! Pa, više sreće drugi put.

Gola privlačnost, RTL Living, 25. prosinca, 0:00

NIJE dosadno, nije razvučeno, ali ipak djeluje pomalo šokantno. Dakle, u *game showu* kandidati izlaze na binu posve goli. Muškarac i žena. Potom se odmičavaju, a onda iskreno govore jedno drugom vide li se kao par. 'Možda će se činiti površno, no izgled je prvo što nas privuče na osobi, a britanski *dating game show* je otišao i korak dalje. Obično prvo dobro upoznamo osobu s kojom želimo izaći te kasnije dolazi i do intimnijeg odnosa, ali to nije slučaj u Goloj

privlačnosti! Potpuno drugačiji *game show* za upoznavanje, od svih koje ste imali priliku gledati, natjecatelju predstavlja šest golih kandidata, točnije njihove dijelove tijela, da bi natjecatelj mogao izabrati osobu s kojom bi izašao na spoj', čitamo u najavi emisije, koja nas je zbunila. Stara, propala Jugoslavija, naime, tijekom zadnjih desetljeća svog postojanja bila je zemlja čuda. Oficijelno je bila socijalistička, što bi, prema idealima iz vremena Oktobra i Revolucije, značilo da je slobodoumna i *LGBT friendly*. No do sredine sedamdesetih sudski je kažnjavala homoseksualnost. Nominalno je bila čedna, ali nije bilo režisera koji nije skinuo glumicu koju u životu ne bi mogao razodjenuti, pa nam je ozbiljna kinematografija bila lascivna. Dok je država plaćala filmove *à la* 'Švedanke u internatu', cenzorske komisije zabranjivale su BREGOVIĆU stihove 'A Hrist je bio, kopile i jad', kako ne bi ugrozile osjećaje vjernika. Te stihove danas ne bi mogao zabraniti ni PLENKOVIĆ, no vjernici su se onda žalili da su izloženi represiji. Krajem osamdesetih na TV ekranima počeli su iskrsavati kadrovi *à la* Gola privlačnost, društvo se emancipiralo, što je bila – danas to znamo – zloćudna najava birokratske kontrarevolucije. Nakon slobodoumne '89 i '90. došle su inkvizicijske i jednoumne devedesete. Uvodi li nas Gola privlačnost u epohu obučene neprivlačnosti? ■

11. JANUARA
OD 20:00 SATI
GASTRO GLOBUS
VELESAJAM

MUZIČKI ORKESTAR
GRAND PRODUKCIJE
'NIKAD NIJE KASNO'

KARTE
SNV, GAJEVA 7
INFO TELEFONI
099 7472 605
099 8333 196

OP
RIP
OKO
BEČE
25

SNV
CHB